GLOSAR DIALECTAL. *VALEA INFERIOARĂ A TÎRNAVELOR*

DE

VASILE FRĂȚILĂ

Materialul *Glosarului* de față a fost adunat în mai multe perioade, între anii 1960 și 1972. Unele adaosuri au fost făcute și după anul 1972. Ancheta pe teren a fost efectuată, în primul rînd, cu *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român* care a fost completat cu un chestionar special adaptat specificului regiunii cercetate. În 1962, cînd am absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, am elaborat ca teză de licență o monografie asupra graiului din satul natal, Sîncel (jud. Alba), localitate aflată pe valea Tîrnavei Mici, la 4 km distanță de orașul Blaj. Cu acea ocazie am întocmit un glosar bogat, cules începînd din anul 1960, prin anchete la fața locului, dar și cu ajutorul metodei „anchetatorului-informator". Metoda aceasta, în care „anchetatorul" este, în același timp, și „subiect", a mai fost utilizată în dialectologia românească. Avantajele ei au fost arătate de Romulus Todoran. Ele constau în faptul că permite o explorare în adîncime a graiurilor, facilitînd, totodată, o observație fină și exactă asupra particularităților propriului grai, într-o perioadă de timp mai îndelungată și în cele mai diverse circumstanțe. Astfel sînt scoase la lumină cuvinte pe cale de a ieși din uz, elemente lexicale învechite, rare, mai puțin obișnuite în limbajul cotidian, sensuri noi, sinonime, expresii și locuțiuni mai puțin cunoscute. Materialul lingvistic, în special cel lexical, cules cu ajutorul acestei metode, este de obicei mai bogat și mai interesant decît cel adunat prin ancheta lingvistică directă, cu un chestionar dinainte stabilit, făcută nu numai de un singur anchetator, cu un singur subiect, ci chiar de o echipă de anchetatori cu mai mulți informatori[1]. Completată cu anchetele pe teren, realizate cu ajutorul chestionarelor, și „verificată" prin contactul permanent, peste ani, cu zona, metoda dă roade excelente.

De un real folos ne-a fost și consultarea glosarului întocmit, în 1940, pentru aceeași localitate, de profesorul Teodor Seiceanu din Blaj, originar tot din Sîncel. În felul acesta, am putut descoperi o serie de cuvinte azi dispărute din grai, sau pe cale de a dispărea, așa încît am putea afirma că glosarul de față reprezintă o imagine fidelă a graiului dintre anii 1940 și 1972.

---

[1] Vezi Romulus Todoran, *Graiul din Vîlcele (raionul Turda)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I București, EA, 1960, p. 32 (abreviat : MCD).

Termenii cuprinși în glosarul alcătuit pe baza graiului din Sîncel au fost urmăriți mai apoi și în celelalte localități în care am făcut anchete sistematice : Iclod, Pănade, Spini (azi Lunca Tîrnavei), Biia, Feisa, Jidvei, Cetatea de Baltă (de pe valea inferioară a Tîrnavei Mici), Glogoveț, Lodroman, Valea Lungă, Micăsasa (de pe valea inferioară a Tîrnavei Mari), Cergăul Mare, Cergăul Mic (între valea Tîrnavei Mari și a Secașului-Tîrnavei), Crăciunelul de Jos, Bucerdea Grînoasă, Mihalț (de pe valea Tîrnavelor unite înainte de vărsarea în Mureș). Anchete de sondaj am mai efectuat în Bălcaci (pe valea inferioară a Tîrnavei Mici), Cistei (pe valea Tîrnavelor unite), precum și în Păuca, Broșteni, Roșia de Secaș, Ohaba, Tău, Secășel (toate pe valea Secașului-Tîrnavei).

Totodată am urmărit și felul în care graiul cercetat, în speță lexicul, și-a găsit locul în opera scriitorilor proveniți de aici[2].

Din opera scriitorilor originari din zona cercetată —Ion Agîrbiceanu, Ion Brad, Ion Blăjan — am introdus în glosar numai termenii înregistrați și în anchetele noastre de teren sau cunoscuți de noi din graiul de acasă.

Din vasta operă a lui Ion Agîrbiceanu am excerptat termenii „regionali" cuprinși în cele zece volume de *Opere* (București, 1962 — 1983) și în *File din cartea naturii* (București, 1959 ; abreviat FDCN). În ceea ce privește opera lui Ion Brad, ne-am limitat la romanele a căror acțiune se petrece în mare parte în zona Tîrnavelor : *Descoperirea familiei* (București, 1964 ; abreviat DF), *Ultimul drum* (București, 1975 ; abreviat UD), *Raiul răspopiților* (București, 1978 ; abreviat RR) și *Leagănul mării* (București, 1983 ; abreviat LM).

Deosebit de interesant pentru scopul urmărit de noi, s-a dovedit a fi romanul autobiografic al lui Ion Blăjan, *Omul cu ochelari negri* (București, 1972 ; abreviat *Omul*).

Întocmind glosarul, am putut constata că cei trei autori născuți în zona cercetată (Ion Agîrbiceanu la Cenade, Ion Brad la Pănade și Ion Blăjan la Roșia de Secaș), care o bună parte din viață și-au petrecut-o și în orașul școlilor — Blajul —, pot fi considerați cunoscători subtili și, în același timp, păstrători și transmițători fideli ai graiului natal.

În glosar, au fost incluse, în primul rînd, cuvintele neatestate în lucrările noastre lexicografice de primă importanță (DA, DLR, CADE, TDRG, SCRIBAN, D., DM, DEX), cele care prezintă sensuri noi, variantele și derivatele necunoscute, expresiile și locuțiunile neînregistrate pînă acum. Au fost menținute însă și unele cuvinte, sensuri, variante, derivate, expresii și locuțiuni atestate în dicționarele mai sus citate, fie pentru că acolo erau mai sumar ilustrate, fie pentru că aria lor de circulație era menționată doar pentru alte regiuni.

Cuvintele-titlu au fost literarizate, marcîndu-se de fiecare dată accentul. Unde a fost necesar s-a indicat, în transcriere fonetică, pronunțarea locală.

După cuvîntul-titlu urmează indicațiile gramaticale și, cînd este cazul, cele stilistice corespunzătoare (învechit, ironic, rar etc.). Se dă apoi defini-

[2] Vezi Vasile Frățilă, *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor*, Timișoara, TUT, 1982, p. 239 —242 (abreviat în continuare : Frățilă, *Tîrnave*).

ţia, analitică sau printr-un sinonim din limba literară, după care urmează exemplificările, unele extrase din textele dialectale culese de noi[3], altele formulate de noi, în calitate de „subiect". Urmează în paranteze localizarea (doar acolo unde termenul n-a mai fost atestat şi în celelalte localităţi). După *cf.* se dau, spaţiat, sinonimele din grai. Dacă termenul a fost consemnat şi în opera scriitorilor născuţi aici (Ion Agîrbiceanu, Ion Brad, Ion Blăjan), au fost date şi contexte din opera acestotra, păstrîndu-se ordinea de mai sus.

Pentru o privire rapidă asupra originii termenilor cuprinşi în glosar, a fost indicată (dar nu întotdeauna) etimologia. De cele mai multe ori s-au menţionat şi sursele (DA, DLR, CADE, SCRIBAN, D., CDDE, CIORANESCU, DM, DEX). Pentru etimologie au fost consultate şi alte lucrări care au fost menţionate în glosar fie cu trimiterile complete, fie abreviate :

Brâncuş, *Vocabularul autohton* = Grigore Brâncuş, *Vocabularul autohton al limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983.

Gămulescu, *Elemente* = Dorin Gămulescu, *Elemente de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti — Pančevo, 1974.

Pascu, *Sufixe(le)* = G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916.

Tamás, EHW = Lajos Tamás, *Etimologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapesta, Akadémiai Kiadó, 1967.

O imagine de ansamblu asupra compoziţiei etimologice a lexicului graiului din zona cercetată am prezentat în volumul *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor*, p. 171 — 224. În capitolul introductiv al aceleiaşi lucrări (p. 1 — 34) se pot găsi şi unele informaţii privind istoria şi geografia regiunii, date referitoare la localităţi şi informatori, la metoda de strîngere a materialului dialectal.

Aici am dori să mai atragem atenţia asupra faptului că în localităţile Cergăul Mic şi Cergăul Mare a fost colonizată o populaţie bulgărească[4], astăzi complet românizată. Aşa se explică prezenţa în glosar a unor cuvinte de origine sigură bulgărească (cf. *tocăliţă*) sau a altora de probabilă origine bulgărească (cf. *istil*). Din idiomul vorbit de aceşti slavi stabiliţi la Cergăul Mic şi Cergăul Mare cel mai tîrziu în secolul al XIII-lea (ca şi cei de la Rusciori şi Bungard, jud. Sibiu) nu ne-au rămas decît cîteva rugăciuni ; despre el ştim doar că, pe lîngă faptul că păstrează unele arhaisme, corespunde „einem ganz ostbulgarischen,donau-bulgarischen Typus"[5], aşa încît nu dispunem de criterii sigure pentru a delimita ceea ce este slav vechi de ceea ce este bulgăresc[6].

---

[3] Cele mai multe rămase în manuscris. O parte au apărut sub formă multigrafiată : Vasile Frăţilă, *Culegere de texte dialectale şi glosar*, Timişoara, TUT, 1974, p. 37—53 ; idem, *Texte dialectale şi glosar*, Timişoara, TUT, 1981, p. 67—89 (abreviat : Frăţilă, *Texte*).

[4] Vezi pe larg I. Muşlea, *Şcheii de la Cergău şi folclorul lor*, în „Dacoromania", V, 1929, p. 1—50.

[5] C. Jireček, „Archiv für slavische Philologie", XX, 1898, apud I. Muşlea, *op. cit.*, p. 14.

[6] Vezi V. Frăţilă, *Slawische Elemente im Wortschatz der Mundart des unteren Tîrnavetals (Kokeltals)*, în „Zeitschrift für Slawistik", Berlin, XX, 1979, Heft 4, p. 451—461. Şi urmele lăsate în toponimia regiunii sînt puţine şi uneori greu de delimitat de cele slave vechi (vezi Vasile Frăţilă, *Toponomastik und Geschichte : Sprachliche Schichtungen im Tîrnava-Gebiet*, în „Namenkundliche Informationen", Leipzig, nr. 41, 1982, p. 44—55, în special 48—50).

A

ab, -ă, *abi, ábe,* adj. și adv. (În expr.) *Nu-i chiar ab la cap* = nu-i chiar întreg la minte (Bucerdea Grînoasă). Cf. citov, ipen.

— Probabil o deformare a neologismului *apt,* care la românii din Transilvania se întrebuințează și în mod absolut, cu înțelesul de „capabil", traducînd pe germ. *fähig: Era om apt* (DA, s.v. *apt*).

ábor[1], **-ă,** *ábori, ábore,* adj. și adv., vezi **hapor.**

ábor[2], *ábori,* s.m. Abur.

abrictăluí, *abrictăluiésc,* vb. IV tranz. A mustrului, a pune la punct (pe cineva) prin bătaie sau ceartă. *Astîmpără-te, că de nu te abrictăluiesc!* La Ion Brad: „Octavian mai avea o singură teamă: Dacă totuși nu vin? Că, mă, i-am prea *abrictăluit* toată viața și-acum mi-or scăpat! Or dat și ei de larg, își fac de cap. Poate că nu mă mai ascultă!" (DF, p. 398).

— Din magh. *abriktolni* (<germ. *abrichten*) (Tamás, EHW).

abzíce, *abzíc,* vb. III refl. A renunța (la ceva), a se lipsi (de ceva).

— Calc parțial după germ. *absagen.*

ácar conj. Ori. *Acar așa, acar altfeli, cum îi vre lu.*

— Din magh. *akár,* dial. *akar,* idem (Tamás, EHW).

àcareáre pron. Oricare.

— Calc parțial după magh. *akárki* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

àcarcé pron. Orice.

— Calc parțial după magh. *akármi* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

àcarcíne pron. Oricine.

— Calc parțial după magh. *akárki* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

àcarcînd adv. Oricînd.

— Calc parțial după magh. *akármikor* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

àcarcît adv. Oricît.

— Calc parțial după magh. *akárhány.*

àcarcúm adv. Oricum.

— Calc parțial după magh. *akárhogy* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

àcarúnde adv. Oriunde.

— Calc parțial după magh. *akárhol* (vezi și Tamás, EHW, s.v. *ácar*).

acắț, *acắți,* s.m. Salcîm. Cf. ascațăn, ascắț. La Ion Blăjan: „Hai, că am căzut din *acắț*" (*Omul,* p. 135).

— Din magh. *akác, ákác,* idem (<lat. *acacia*) (Tamás, EHW).

aciuí, *aciuiésc,* vb. IV tranz. și refl. A (se) adăposti, a (se) aciua.

acoále adv. Acolo (Feisa).

acúm adv. (În expr.) *Acum i-anul* = anul trecut. *Acum i-anu o bătut ghiața și nu s-o făcut nimic pe hotar.*

acupá, *acúp,* vb. I. tranz. A ocupa.

acupắt, -ă, *acupắți, acupắte,* adj. Ocupat.

acuperít, -ă, *acuperíți, acuperíte,* adj. Acoperit (Mihalț).

acurát adv. Sigur.

— Cf. germ. *akkurat,* idem, magh. *akurát* (<lat. *accuratus*) (Tamás, EHW).

adălmáș, *adălmășuri,* s.n. Aldămaș. La Agîrbiceanu: „Cînd crezu că a strîns destui bani, moș Damian se duse ață la crișmă să puie la cale *adălmașul*" (*Opere,* X, p. 103; vezi *ibidem,* p. 102 și 358).

adirésă, *adirése,* s.f. Adresă (Iclod).

adreásă s.f. Adresă.

adresá, *adreséz,* vb. I tranz. A pune adresa (cuiva) pe plic, a scrie adresa (Mihalț).

adurmí, *adórm,* vb. IV intranz. A adormi. La Agîrbiceanu: „Astă-primăvară, alaltă-primăvară, *am adurmit* cu capul pe-o piatră" (*Opere,* VII, p. 398).

áer s.n. (În imprecații) *Du-te-n aier!* (Pănade).

aerá, *aeréz,* vb. I intranz. și refl. A (se) aerisi. *Deschidem jamu și să aerează* (Crăciunelul de Jos).

— De la *aer.*

aghiónt, *aghiónți,* s.m. (Învechit) Secretar, scriitor.

agúst s.m. August.

ai[1] s.n. Usturoi. La Ion Brad: „O să cultiv mai mult usturoi, *ai*" (LM, p. 226).

— Lat. *allium* (DA).

aí[2] vb. IV. tranz. A pune ai[1] în mîncare. *Le-ai sărat* [mîncărurile] *și le-ai ait* (Pănade, în *Folclor din Transilvania,* IV, p. 335).

— De la *ai*[1].

aieptá, *aiépt,* vb. I tranz., vezi **înieptа.**

aít, -ă, *aíți, áite,* adj. (Despre mîncăruri) Usturoiat. *Îi cam aită zama asta. Cîrnații îs pre aiț.* La Agîrbiceanu: „Și mai ține sasu' totdeauna cîrnat proaspăt. E delicios. Bine *ait*" (*Opere,* X, p. 331).

aláș[1], *alášă* sau *alášuri,* s.n. Schelă care se face pentru tencuitul caselor înalte.

— Din magh. *állás* (DA).

álaș[2] s.sg. Un fel de rachiu dulce (Feisa). La Ion Blăjan: „...și la copilul ăstă să-i aduci un păhărel de *alaș* cu rum..." (*Omul,* p. 85).

albínă s.f. (În sint.) *Albină țigănească* = viespe (Bălcaci, Feisa, Cetatea de Baltă, Jidvei, Micăsasa, Cergăul Mare). Cf. arșiță, viastră).

aldáș s.n. (În imprecații) Fericire, noroc. *Aldașu cui te-o adus aicî!*

— Din magh. *áldás* „binecuvîntare" (Tamás, EHW).

alduí, *alduiésc,* vb. IV tranz. 1. A înjura. *L-o alduit de mamă.* La Ion Brad: „Mai înjură-l și pe el, vere, că pe noi ne-*ai alduit* destul" (DF, p. 333). 2. A lovi, a trage (lovituri). *Cînd îți-oi alduí două peste cap, le astimperi!* 3. A ferici cu vorba.

— Din magh. *áld* „a jertfi, a sacrifica" (Tamás, EHW).

àlmíntrenea adv. Altmînteri (Valea Lungă).

aluoțél s.sg. Aluat pentru dospit pîinea.

— Din *aluat* + suf. *-el*.

amărît, -ă, *amăriți, amărîte,* adj. Slăbit, fără putere. *Îi iare amărît omu ăsta, că o zăcălit mult în spitai.*

ambíd, *ambíduri,* s.n. (Rar) Coridor, culoar, gang.

— Cf. magh. *ámbitus,* idem (< lat. *ambitus*) (Tamás, EHW, s.v. *ambitus*).

americánă, *americáne,* s.f. Portaltoi pentru viță de vie.

àmíntrelea adv. Altmintrelea.

amuță, *amúț,* vb. IV tranz. A asmuți (cîinii).

angrif, *angrifuri,* s.n. (Învechit) Atac armat (Lodroman).

— Din germ. *Angriff,* idem.

ápă s.f. Rouă. *Dimineața pe apă merém și puném clăi* (Bilia).

ápor, -ă, *ápori, ápore,* adj., vezi **hapor.**

apraștéu s.n. sg. (Sens incert, în imprecații). *Apraștéu tău de coKil!*

apricoápsă, *apricoápse,* s.f., vezi **aprícoasă.**

aprícoásă, *apricoáse,* s.f. Caisă (Bălcaci, Sîncel). [Var.: *apricoapsă* (Jidvei), *pricoapsă* (Cetatea de Baltă)].

— Din germ. *Aprikose,* idem.

aprícops, *apricópși,* s.m., vezi **apricos.**

aprícos, *apricóși,* s.m. Cais (Bălcaci, Sîncel). [Var.: *apricops* (Jidvei), *pricops* (Cetatea de Baltă)].

— Din germ. *Aprikos* (cnbaum).

aprinsoáre, *aprinsóri,* s.f. Chibrit (Bucerdea Grînoasă). Cf. și lemnuș, ghiufe, foacă[1]e.

— Din *aprinjoară* (vezi și *aprinjor*) „chibrit" (< *aprinz* + suf. dim. *-ior*; după germ. *Zündhölzchen*) (DA s.v. *aprinjor*), influențat de adj. *aprins, -ă.*

archivă, *archive,* s.f. Arhivă (Cergăul Mic).

arénă, *aréne,* s.f. Loc nivelat pe care se face o casă (Cetatea de Baltă).

arghisí, *arghisésc,* vb. IV. tranz. A argăsi.

aríște, *aríști,* s.f. (Învechit) Închisoare.

— Din *arest* + suf. *-iște.*

armát, *armáți,* adj. Înarmat (Mihalț).

armătúră s.f. Armament. *Aveam cai, armătură* (Cergăul Mic).

armuráre s.f. sg. (În sint.) *Gută cu armurare* = paralizie.

— Lat. *armoralis* „(boala) de armuri", derivat din *armus* (*armor-*) cu sufixul *-alis* (DA). Vezi și Frățilă, *Tîrnave,* p. 185.

arșáu[1], *arșáuă,* s.n. Hîrleț, cazma.

— Din magh. *ásó,* idem. Pentru apariția unui *r* înaintea lui *ș* (și chiar a lui *j*), cf. *marșină* „mașină", *coarjă* „coajă" (Tamás, EHW).

arșáu[2], *arșái,* s.m. (La cărțile de joc „ungurești") Valet.

árșiță, *árșițe,* s.f. Viespe (Cetatea de Baltă, Jidvei). De la Blăjel, de lîngă Mediaș, termenul ne-a fost comunicat de fosta noastră studentă Maria Roman Rusu. Cf. albină, viastră.

— Lat. **arsicia* (DA). Pentru sensul de aici, vezi DA s.v. *arșiță* III.

artélnic, *artélnici,* s.m. (Învechit) Persoană care împărțea pîinea în armată.

arúnc, *arúncuri,* s.n. (Învechit) Impozit.

— Derivat postverbal de la *arunca* (DA).

aseățăn, *ascațăni,* s.m. Salcîm (Mihalț). [Var.: *ascăț* (Cergăul Mare)]. Cf. acăț.

— Din germ. *Akazien* (baum), influențat probabil și de *frasin,* care, în unele localități din zonă, are și sensul de „salcîm". Cf. DA.

aseáț, ascáți, s.m., vezi **ascațăn.**

asentá, *asentéz,* vb. I intranz., vezi **asíntá.**

asentáre, *asentări,* s.f., vezi **asíntare.**

asíntá, *asíntéz,* vb. I intranz. (Învechit) A recruta. [Var.: *asenta*]. La Agîrbiceanu: „Din ziua în care-i fu *asentat* feciorul, viața bătrînului se însenină" (*Opere,* III, p. 326).

— Din germ. *assentieren,* idem.

asíntáre, *asíntări,* s.f. (Învechit) Recrutare. [Var.: *asentare, sintare* (Micăsasa)]. La Agîrbiceanu: „La *asentările* glotașilor bătrîni, Ion fu aflat bun, și peste trei luni, trebui să plece la regiment" (*Opere,* III, p. 326).

— Vezi *asínta.*

asprișór, *asprișóri,* s.n. (Învechit) Monedă mică (de argint).

— Din *aspru* „monedă de argint" + suf. dim. *-ișor.*

astălúș, *astălúși,* s.m. Tîmplar. [Var.: *usturuș* (Jidvei, Feisa, Cetatea de Baltă)].

— Din magh. *asztalos,* idem (Tamás, EHW).

aștáu s.n. sg., vezi **aștov.**

aștov s.n. sg. Sulf, pucioasă. [Var.: *aștău* (Jidvei)].

— Cf. magh. *áslag,* idem (Tamás, EHW, p. 84).

aștovi, *aștovésc,* vb. IV tranz. A afuma cu aștov. [Var.: *aștui* (Bilia)].

aștui, *aștuiésc,* vb. IV tranz., vezi **aștovi.**

atîtáca adv. Atît.

aude vb. IV tranz., pers. III ind. prez. (Cu valoare de interj.) Poftim. La Agîrbiceanu: „— Niculaie, măi Niculaie! strigă el în curte. — *Aude*! răspunse sluga și se ivi numaidecît de sub șopron" (*Opere,* III, p. 27).

aveá vb. II tranz. (Argotic) A păcăli, a trage pe sfoară. *Nu te-ai prins, te-am avut!*

avintár, *avintáre,* s.n. Inventar.

B

bábu s.m. sg. Termen de adresare pentru un om mai în vîrstă (Cergăul Mare, Cergăul Mic, Roșia de Secaș, Ohaba, Tău, Secășel). Cf. t e t e.

— Probabil o creație a graiului copiilor. Cf. S. Pușcariu, DR, I, p. 83, Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, EA, 1966, p. 275.

bágsam adv. Parcă, probabil. *Bagsam n-o putut să vină ieri.*

— Din *bag sama* „bag de seamă". Cf. *parcă*<*pare că*, *matineă*<*mă iem că*.

bai s.n. sg. (În e x p r.) *A avea bai* sau *a nu avea bai* (de cineva)=a ține seamă (de cineva). La Ion Brad: „Nu mai au *bai* de nime și de nimic!" (DF, p. 138).

— Din magh. *baj* (Tamás, EHW).

báteră, *báiere*, s.f. (În s i n t.) *Baierile de la untură*=parte din osînza porcului.

bainétă, *bainéte*, s.f. Baionetă (Valea Lungă).

bálă s.f. Ființă supranaturală, diavol. *Ști-o bála; du-te-n bálă!*

banchét, *banchéte*, s.n. Stivă (de lemne sau de cărămidă).

báram adv. Barem, măcar. [Var.: *barăm*]. Cf. b a t a r. La Ion Brad: „*Barăm* să-i fi îngropat acolo la noi" (LM, p. 12). „...N-am primit nici un răspuns, *barăm* că ați primit pachetu pe care vi l-am trimis" (UD, p. 221).

— Din *barem* (<tc. *barim*, bg. *barem*), influențat de *batar*.

bárăm adv., vezi **baram**.

barșón s. sg. Catifea. Cf. și m a g i s t r ă.

— Din magh. *bárson(y)*, idem (Tamás, EHW).

bast s. sg. Rafie care se pune în pleazna biciului ca să pocnească mai tare (Feisa). Cf. r a f e.

— Din germ. *Bast* „rafie; țesut elastic și rezistent de sub scoarța plantelor (din tulpinile inului, cînepei, teiului etc.)".

bátar adv. Batăr.

— Din magh. *bátor* (DA).

batríe, *batríi*, s.f. (Mil.) Baterie (Feisa).

bábáu, *bábăuri*, s.n. Pat înalt, cu perne pînă la grindă.

bábălău, *bábălăi*, s.m. (Familiar, ironic) Om moale, babalic.

— Din *babă* + suf. *-ălău*.

bábură, *bábure*, s.f. (Învechit) Horn mare la casele vechi, făcut din nuiele lipite cu lut (Mihalț, Cergăul Mare). [Var.: *bobură* (Blia)]. La Ion Blăjan: „Lîngă lavită... îi scaunul cel lung și *bobura*, pe care punem perinile" (*Omul*, p. 9).

— Din ser. *babura* „cuptor țărănesc de pămînt", formație augmentativă de la ser. dial. *baba* „cuptor, sobă de pămînt" cu suf. *-ura* (Gămulescu, *Elemente*, p. 82).

bădiț, *bădiți*, s.m. Iubit.

băgătór, *băgători*, s.m. Cel care bagă snop îi în batoză.

— Din *băga* + suf. *-ător*.

bălă, *bále*, s.f. Oaie bălaie.

bălăcări, *bălăcărésc*, vb. IV. 1. R e f l. A se bălăci. La Agîrbiceanu: „...mi-am legat ochii de copilașii de țigan, care ... *se bălăcăreau* în bălțile din piață" (*Opere*, V, p. 288). 2. T r a n z. (Familiar) A blestema, a certa, a sudui. *Nu fă numai ce trăbă, că te bălăcăresc io.*

bărdáș, *bărdáși*, s.m. Lemnar. La Agîrbiceanu: „El comandă sicriul la *bărdașul* satului, el vorbi cu gropașii, el alergă la popa..." (*Opere*, III, p. 329). Vezi și Ion Brad, UD, p. 326.

— Din *bardă* + suf. *-aș*.

bărnáci, *bărnáce*, adj. Oacheș, brunet. La Agîrbiceanu: „...O femeie tînără, înaltă, cu ochii negri, cu fața *bărnace*..." (*Opere*, III, p. 22). La Ion Brad: „Drept că ficiorul îi cam *bărnaci*, poate l-o fi greșit mumă-sa cu vreun țigan..." (DF, p. 60).

— Cf. magh. *bárna* „brunet" (Tamás, EHW, s.v. *bárna*).

băsădí, *băsădésc*, vb. IV t r a n z. A vorbi vrute și nevrute.

— De la *băsadă* „vorbă"<v.sl. *besěda* sau din magh. *beszéd*, idem (DA s.v. *beseadă*).

bătáie, *bătăi*, s.f. Război. La Agîrbiceanu: „I-au murit amîndoi ficiorii în *bătaie*" (*Opere*, IV, p. 404). Vezi și VI, p. 182. La Ion Blăjan: „Îi drept, mă Niculaie, ce vorbesc oamenii prin sat, că eu tot aud muierele astea povestind pe la porți de *bătaie*. Și cînd le aud parcă mi se încrîncenă carnea pe mine" (*Omul*, p. 40).

bătcălău, *bătcălăuă*, s.n. Băț folosit de hingheri (Jidvei).

— Din magh. *bot* „băț" + *cálău* „hingher".

bătrîní, *bătrînésc*, vb. IV i n t r a n z. A îmbătrîni.

bătúcă, *bătúci*, s.f. Rînză (la păsări), pipotă. Cf. m o a g ă n ă.

bătuci, *bătucésc*, vb. IV t r a n z. și r e f l. (Complementul indică fructe) A (se) bate. *La Sînkétru să bătucesc merele.*

beánecă, *bénce*, s.f. 1. Fiecare din pietricelele cu care se joacă copiii la jocul numit *de-a bencele* (Cergăul Mare, Micăsasa). 2. Ciob (Crăciunelul de Jos, Mihalț).

beártă, *bérte*, s.f. 1. Tivitură la cioareci. 2. Streașină la stog.

— Din germ. *Borten*, prin filieră săsească (DA, s.v. *bartă*).

beátă, *béte*, s.f. Betelie la ia femeiască.

— Lat. *vitta* „legătură" (DA).

beáua s. f. (art.) (În expr.) *A merge de-a beaua*=a merge de-a bușilea (Cergăul Mare, Crăciunelul de Jos, Blia). [Var.: *beia* (Cetatea de Baltă, Jidvei, Sîncel), *beoaia* (Micăsasa)].

bedél, *bedéli,* s.m., vezi **pedel.**

béia s.f. (art.), vezi **beaua.**

belét, *beléte,* s.n. Bilet.

beli, *belésc,* vb. IV tranz. şi refl. A tăia (animale). *Belesc o găină. La Crăciun se belesc porcii.* La Ion Brad : „...Vrea să-i îngraşe la ăla din Alba Iulia şi-un porc, l-ar cumpăra burlincaş, să i-l crească mare, să i-l *beleascâ* la Crăciun" (RR, p. 265).

beoáia s.f. (art.), vezi **beaua.**

berluí, *berluiésc,* vb. IV tranz. (Complementul indică haine) A căptuşi.

— Din magh. *bélel* şi *béllel,* dar mai ales din forma secuiască *berlel* (Tamás, EHW).

berluiálă, *berluiéli,* s.f. Căptuşeală.

— Din *berluí* + suf. *-eală.*

berşelui, *berşeluiésc,* vb. IV tranz. (Complementul indică animale) A jupui.

beşină s.f. (În comp.) *Beşina-sasului* = stînjenel.

betegi, *betegésc,* vb. IV refl. (Despre femeile gravide) A fi cuprinsă de durerile naşterii.

— De la *beteag.*

beuşág s.n. (În sint.) *Beuşag de bucate* = bogăţie, mulţime (de bucate). [Pronunţat : *ģeuşág* (Iclod)].

— Din *biu* „bogăţie" (<magh. *bö,* idem) + suf. *-şag* sau direct din magh. *böség,* idem.

bicaşău, *bicaşăi,* s.m. Bulgăre [Pronunţat : *ģicaşău*].

— Din magh. *békasó,* idem (Tamás, EHW, s.v. *bicaş*).

biche s.f. sg. Nutreţ care se face din cositură de ovăs şi măzăriche.

bichér, *bichéri,* adj., s.m. Strengar, (copil) zburdalnic, neastîmpărat.

— Din magh. *betyar,* idem (<scr.) (Tamás, EHW).

bicicá, *bicici,* s.f. Fiecare dintre cele cinci pietricele întrebuinţate în jocul de copii numit *de-a bicica.*

bieiului, *biciuluiésc,* vb. IV intranz. A evalua în bani paguba făcută de o vită (străină) în semănăturile sau în iarba cuiva. [Pronunţat : *ģiĕului*].

— Din magh. *becsül,* idem, în graiurile maghiare din Transilvania şi *bücsül* (vezi Tamás, EHW).

bidigánie, *bidigánii,* s.f. Jivină, dihanie. La Ion Brad : „Blestemate *bidigánii* şi cloţanii !" (DF, p. 62).

bildungşşùle s.f. (Învechit) Şcoală de instrucţie (Jidvei). [Var. : *bildunşule* (Feisa)].

— Din germ. *Bildungsschule.*

bildunşùle s.f., vezi **bildungşşule.**

bilţ, *biļţuri,* s.n. 1. Laţ de prins păsări, cîini, iepuri etc. 2. Împletitură de sîrmă ghimpată pusă la gîtul cîinilor (mai ales ciobăneşti) pentru a-i feri de atacul lupilor. [Pronunţat : *ģilţ*].

bînă, *bine,* s.f. Scenă.

— Din germ. *Bühne.*

birău[1], *birăuă,* s.n. Birou.

birău[2], *birăi,* s.m. Conducător al feciorilor la joc. *Puné ģirău la ficiori, şi acolo iera joc* (Cergăul Mic). Cf. primar.

— Din magh. *biró* (DA).

biriş, *birişi,* s.m. (Învechit) Servitor, slugă ; iobag. [Pronunţat : *ģiriş*].

— Din magh. *béres,* idem (Tamás, EHW).

bitáng, -ă, *bitángi, bitánge,* s.m. şi f. 1. Copil din flori. 2. Samuraslă.

— Din magh. *bitang,* idem (DA).

biţicleu, *biţicle,* s.n. (Învechit) Bicicletă.

— Cf. magh. *bicikli,* idem (Tamás, EHW).

bivol, *bivoli,* s.m. 1. (Învechit, rar) Locomotivă. 2. (În expr.) *Întuneric ca-n bivol* = întuneric complet (Cetatea de Baltă). [Pronunţat : *ģibol*].

bivolă, *bivole,* s.f. Bivoliţă (Cetatea de Baltă). [Pronunţat : *ģibolă*].

blease s.m.sg. (În expr.) *A i se scura (cuiva) bleascul* (după ceva) = a-i curge (cuiva) balele (după ceva).

— Din v.sl. *blěskŭ* „luciu" (apoi „luciu sclipitor", spec. „bale") (DA).

blid s.n. (Rar, în sint.) *Blid de spălat* = lighean (Cetatea de Baltă, Feisa, Jidvei, Mihalţ).

blidişél, *blidişéle,* s.n. Diminutiv al lui blid „strachină". La Ion Blăjan : „Atunci am răsturnat *blidişelul* şi laptele i s-a vărsat mamei în poală cu mămăliga cu tot" (*Omul,* p. 14—15). Vezi şi p. 63.

— Din *blid* + suf. *-işel.*

blidúţ, *blidúţe,* s.n. Diminutiv al lui blid „strachină".

— Din *blid* + suf. *-uţ.*

blíndă, *blínde,* s.f. (Şi în sint. *blîndă dulce, blîndă de ploaie*) Băşică produsă de urticarie.

blugán, *blugáne,* s.n. Butoi mai mic (Pănade, Sîncel, Cetatea de Baltă). [Var. : *buglán* (Bilia, Feisa, Jidvei, Lunca Tîrnavei)]. La Ion Brad : „Acuma am treburi, vreau să opăresc *bluganele,* să se uşte" (DF, p. 332).

boácănă, *boácăne,* s.f. Bucătărie de vară (Jidvei). [Var. : *boacăză*]. Cf. cocnă, comandă, conie.

boácăză, *boácăze,* s.f., vezi **boacănă.**

boáctăr, *boáctări,* s.m. 1. Paznic de noapte. 2. Cantonier.

— Din magh. *bakter,* idem (<germ. *Wachter*) (Tamás, EHW).

boálă s.f. (În sint.) *Boala ai sacă* = tuberculoză. Cf. hertică.

boámbă, *boámbe,* s.f. Boabă (Crăciunelul de Jos, Mihalţ). Cf. boană.

boámă, *boáne,* s.f. Boabă (de grîu, de porumb, de fasole etc.).

— Din germ. *Bohne* (DA).

boánţă, *boánţe,* s.f. Vulva scroafei.

boboánță, *boboánțe*, s.f. Bomboană. [Var.: *boboroanță* (Jidvei)]. Cf. b o b o n e l e. La Ion Brad: „Dacă te duci la ei, du-i și bătrînii, lu Nica, ceva. Niște *boboanțe* de-alea învăluite, că-i pare bine!" (DF, p. 412).

— Cf. germ. *Bombons*, idem.

bobonéle s.f. pl. Bomboane (Cergăul Mare).

boboroánță, *boboroánțe*, s.f., vezi **boboanță**.

bobotáie, *bobotăi*, s.f. Foc mare, vîlvătaie. La Agîrbiceanu: „Dumnealui se bucura de *bobotaia* care-și sălta sus flăcările mari, arămii, ca pe vremurile cînd era copil" (*Opere*, III, p. 45). La Ion Brad: „Aici nu-i *bobotaia* porcului, mă!" (DF, p. 376). Vezi și UD, p. 311 și Ion Blăjan, *Omul*, p. 37.

bóbură, *bóbure*, s.f., vezi **băbură**.

bóci-na interj. Strigăt (adesea repetat) cu care se cheamă viței.

— Cf. magh. *boci* „viețuș" + *ne* (Tamás, EHW, s.v. *boți-na*).

boctărie, *boctării*, s.f. Canton, haltă pe calea ferată.

— Din *boactăr* + suf. *-ie*.

boghi, *boghi*, s.m. Căpiță de fîn. [Pronunțat: *boǵ*". *boǵ*].

— Din magh. *boglya*, *baglya*, *bagla*, *buglya*, idem (Tamás, EHW, s.v. *boaghe*[2]).

boldáș, *boldași*, s.m. Vînzător într-o b o l d ă.

— Din *boldă* + suf.*-aș*.

bóldă, *bólde*, s.f. Prăvălie, boltă.

— Din magh. *bolt*, idem (Tamás, EHW, s.v. *boltă*).

boldășiță, *boldășițe*, s.f. 1. Vînzătoare. 2. Soția vînzătorului.

— Din *boldaș* + suf.*-iță*.

bolúnd, *-ă*, *bolúnzi*, *bolúnde*, adj. 1. Nebun (Mihalț). 2. (Despre vin) Rău, cu gust neplăcut; care produce dureri de cap. *Vinul lulburat îi bolund* (Mihalț).

— Din magh. *bolond* (DA).

bombúșcă, *bombúște*, s.f., vezi **bumbușcă**.

boncăit s.n. sg. Răget, boncăluit. La Agîrbiceanu: „În răstimpuri se ridicau în înălțimi mugete de vaci, și, mai rar, *boncăitul* mînios al taurului" (*Opere*, V, p. 52).

borăí vb. IV i n t r a n z. (Despre buhaiul colindătorilor) A vui. *Borăié coada aia* [de cal a buhaiului] *de gîndei că te ie dracu!* (Cergăul Mare).

— Probabil de origine onomatopeică.

borcán, *borcáne*, s.f. Damigeană (Crăciunelul de Jos).

bornéu, *bornéie*, s.n. Raniță din piele de viței (Jidvei).

— Din magh. *borjú*, idem (cu pronunțarea dialectală *borjú*) (DA).

bornăí, *bórnăi*, vb. IV i n t r a n z. (Despre bondari) A zumzăi, a bîzîi. La Agîrbiceanu (figurat): „Numaidecît începu să *bornăie* Pruncul și avocatul Pascu" (*Opere*, VII, p. 265).

— Probabil de origine onomatopeică.

bornăít s.n. Zumzăit, bîzîit. La Agîrbiceanu: „Larma între zidurile seminarului părea un necurmat *bornăit* de bondari uriași" (*Opere*, VII, p. 11).

— Vezi **bornăi**.

bórtă, *bórte*, s.f. Podoabă care se punea pe capul tinerelor înainte de a deveni neveste (Cergăul Mic).

bortocán, *bortocáne*, s.n., vezi **burtucan**.

borș s.n. 1. Zeamă de prune (Feisa). 2. Chisăliță.

— Din ucr. *borščь* (DA).

bórzoș, *-ă*, *bórzoși*, *bórzoșe*, adj. Cu părul în dezordine, zbîrlit. Cf. ț a p o ș.

— Din magh. *borzas*, idem (DA).

bóscă s.f. (Cu sens neprecizat, într-un joc de copii) *Bosco, bosconește-te, / Aicea lipește-te!* (formulă folosită în jocul „de-a clasa", prin care participanții încearcă să „vrăjească" bucata de țiglă cu care se joacă pentru ca să se oprească în locul dorit de el).

— Cf. *boscoană*.

boscăní, *boscănésc*, vb. IV t r a n z., vezi **bosconi**.

boscoánă, *boscoáne*, s.f. Farmec, vrajă. La Agîrbiceanu: „Stan nu credea în *boscoane*, totuși îi pieri cheful" (*Opere*, III, p. 147).

— Din ngr. βασκανία „vrăji" (DA).

bosconí, *bosconésc* vb. IV t r a n z. 1. A fermeca, a vrăji. 2. A mormăi, a scoate sunete neînțelese. *Ce tot bosconești acolo, vóroǵe ca lumea să te înțeleg.* [Var.: *boscăni* (Lunca Tîrnavei)].

— De la *boscoană*.

bosodí, *bosodésc*, vb. IV t r a n z. A îndesa (Crăciunelul de Jos).

bosológ adv. (În e x p r.) *A sta bosolog* = a se îngrămădi. *Rîndunicile stau bosolog pe șură.*

— Cf. *bosoli* „a înghesui" (DA).

bot, *bóturi*, s.n. Vas de doage lunguiеț, cu care se cară (în spate) strugurii; botă.

— Cf. bg. *bota* „vas de lemn pentru laurt" (DA).

botíță, *botițe*, s.f. Vas din doage de lemn, în care se păstrează brînza pentru iarnă; putină. Cf. d i o a b ă,.

— Din *botă* + suf. *-iță*.

botórcă, *botórci*, s.f. Scorbură; p. ext. salcie găunoasă (Jidvei).

botoróg, *botoroáge*, s.n. Putinei (Cetatea de Baltă). Cf. h u r d o i.

bourél, *bouréi*, s.m. Melc. La Ion Brad: „El nu-și poate lua casa în spinare ca *boureii*" (LM, p. 156). Vezi și UD, p. 121, 244.

— Din *bour* (<lat. *bubalus*)+suf. *-el*. Vezi Frățilă, *Tîrnave*, p. 173–174.

box s.n. sg. Cremă de ghete; vax. Cf. v i x

— Din magh. *boksz*, idem (<germ. *Wachs*) (Tamás, EHW, s.v. *bocs*).

boxăluí, *boxăluiésc*, vb. IV tranz. A da cu cremă pe încălțăminte.

— Din *box*+suf. *-ălui* sau direct din magh. *bokszol*, idem (Tamás, EHW).

bozdonár, *bozdonáre*, s.n., vezi **buzdunar**.

brancotá, *brancotéz*, vb. I intranz. A da faliment.

brăcie, *brăcii*, s.f. Brîu de încins, îngust. La Agîrbiceanu : „Și toți erau încinși cu *brăcii* tricolore" (*Opere*, IV, p. 412 ; vezi și p. 420).

— Lat. pop. **bracilia* (pl. din *bracile*) (DA).

brănțălí, *brănțălésc*, vb. IV refl., vezi **brănțăluí**.

brănțăluí, *brănțăluiésc*, vb. IV refl. A se lua la bătaie (mai mult în glumă), a se lua la trîntă. [Var. : *brănțăli*]. La Ion Brad : „Batăr un an sau doi ...să ne iubim curat, ca îngerii. Să ne *brănțăluim* după pofta inimii" (DF, p. 36).

brigadír, *brigadíri*, s.m. Brigadier (Crăciunelul de Jos).

— Din germ. *Brigadier*.

brigalău, *brigalăuă*, s.n. Bucată de băț (Jidvei).

brîșcă, *brîști*, s.f. Briceag.

brîglă, *brîgle*, s.f. (De obicei la pl.) Vatale. La Ion Blăjan : „Stam apoi și ascultam fîșîitul suveicii prin gura pînzei, bătaia *brîglelor*, tropotul iepelor, suspinele mamei" (*Omul*, p. 212).

— Din sl. **bŭrdlo*>**birdlă*>*brîglă* (DA).

brînéi, *brîncésc*, vb. IV. 1. Intranz. (Despre copii) A slăbi (Feisa). 2. Refl. (Despre vite) A-și vătăma picioarele (Jidvei).

— Din *brîncă* „boală de vite și de porci, orbalț" <srb. *brnka* „orbalț" <v. sl. *brękna* „mă umflu" (DA).

broámăn, *broámăni*, s.m. Corcoduș (Jidvei).

broámănă, *broámăne*, s.f. Corcodușă (Jidvei).

broc s.n. (În sint.) *Broc de vin*=fel de mîncare, constînd din pîine și vin, care li se dă secerătorilor (cosașilor) după amiază.

— Calc parțial după săs. *vęnbrok*, idem (<*vęn* „vin"+*brok* „fărîmă (de pîine)") (Frățilă, LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 62 ; idem, *Tîrnave*, p. 224).

broțác, *broțáce*, s.n. (Învechit ; mil.) Sac de merinde, raniță (Jidvei) ; p. ext. bagaj. *Ia-ți broțagul și du-te la tren*. [Var. : *proțag* (Sîncel, Iclod Spini), *proțap* (Jidvei)].

— Din germ. *Brotsack*, idem.

bruneátă adj. f. Brunetă (Cergăul Mare).

bruș, *bruși*, s.m. Bulgăre de pămînt.

brușós adj. (Despre pămîntul arat) Care are bruși.

búa[1] interj. (Adesea repetat, mai ales în cîntecele de leagăn) Nani. *Bua, bua cokil ňic ! Că mamă-ta-i la cîștig.*

buá[2] vb. I tranz. și refl. (Despre copii) A (se) culca. *Lasă nu mai plînge, că mama te buă. Buă-te cu mama !*

— Probabil de origine autohtonă. Cf. alb. gheg *buj* „a dormi". Vezi Brâncuș, *Vocabularul autohton*, p. 134.

buburúz s.m. sg. (În expr.) *A sta buburuz*=a sta pe vine.

— Probabil un derivat străvechi de la o temă **bubur-u*, **bobur-u* (<*bob*)+suf. de origine autohtonă *-z(ă)* (vezi Liviu Franga, *Un sufix diminutival : drom. -ză*, în *Etudes romanes dédiées à Iorgu Iordan à l'occasion de son quatre-vingt-dixième anniversaire*, București, 1978, p. 249—250).

bueșeá, *bueșéle*, s.f. Fiecare din scîndurile care învelesc ușorii (Cergăul Mare).

buctá, *buctéz*, vb. IV tranz. și intranz. A cădea la un examen, a rămîne corigent sau repetent.

— Din magh. *buktat*, idem (Tamás, EHW).

budigăi s.m. pl. (Învechit) Chiloți (de damă).

— Din magh. *bugyigó* (Tamás, EHW, s.v. *bughigău*).

budihăliță, *budihălițe*, s.f. Femeie care umblă cu vorbe de clacă.

buduhálă, *buduhále*, s.f. Țigan îmbrăcat cu crengi verzi aduse din pădure, pe care în ziua de Sf. Gheorghe lumea aruncă apă cu gălețile (Biia, Cetatea de Baltă). Cf. burduhoasă.

bufnár, *bufnári*, s.m., vezi **bugner**.

bughilăráș, *bughilăráșe*, s.n. Portmoneu. [Var. : *pochelareș*, *pochilareș*].

— Din magh. *bugyelláris*, *bagyelláris*, *pugyelláris* (<lat. *pugillare*) (Tamás, EHW).

bugián, *bugiáne*, s.n., vezi **blugan**.

búgle s.f. pl. Cele două părți cărnoase, roșii, care atîrnă sub ciocul găinii ; bărbie (Mihalț).

bugnár, *bugnári*, s.m., vezi **bugner**.

búgner, *búgneri*, s.m. Dogar (Jidvei). [Var. : *bugnar* (Mihalț), *bufnar* (Feisa)].

— Din germ. *Büttner*, idem (DA).

buhăitáș, *buhăitáșe*, s.n. Locaș săpat în dreapta sau în stînga gropii în care se introduce sicriul mortului (Cisteí).

bujdicá, *bujdicá* vb. I intranz. pers. 3 sg. (Despre un lichid) A țîșni.

— Probabil de origine onomatopeică. Vezi *bujdí* în DA.

bujdúlă, *bujdúle*, s.f. Casă mică, sărăcăcioasă ; cocioabă. La Ion Blăjan : „— Tu, asta, Mărie ! Ieși afară din *bujdulă* !" (*Omul*, p. 51). „Am intrat în *bujdula* noastră unde era miros de busuioc și aburi de ciorbă de fasole, pregătită de bunica" (*ibidem*, p. 54).

— Din *bujdă*, idem + suf. *-ulă*.

bulgúndăr, *bulgúndări*, s.m. Soi de struguri (Mihalț).

— Din *burgundăr* „soi de struguri (de vin) de Burgundia" (<germ. *Burgunder*, idem), prin disimilarea primului *r* la *l*.

bumb, *bumbi*, s.m. Pastilă. *L-o durut capu, s-o dus la poliță și i-o dat nește bumb.*

bumbișcă, *bumbiști*, s.f. Bumbușcă (Jidvei, Feisa).

— Din *bumb*+suf. *-işcă*.

bumburéz, *bumburézi*, s.m. Capătul unui șurub ; buton.

— Din *bumbărea-* +suf. *-ză* (Frangu, *lucr. cit.*, p. 249).

bumbûșcă, *bumbûști* și *bumbûște*, s.f. Gămălie ; p. ext. ac cu gămălie. [Var. : *bombușcă* (Mihalț)].

— Din *bumb*+suf. *-uşcă*.

bun adj. (În expr.) *A băga (a pune, a da) bun*=(la jocul de cărți) a da o carte bună, cr ă i-ț ă sau t u z.

búndă, *búnde*, s.f. Haină lungă pînă sub genunchi ; manta.

bundícă, *bundíci*, s.f. Rochiță. La Ion Brad : „...ședea Axente, îmbrăcat în *bundică*, o rochiță ca pentru fete" (UD, p. 247). Cf. b u n d i ț ă.

— Din *bundă*+suf. *-ică*.

bundiță, *bundițe*, s.f. Rochiță (Lunca Tîrnavei). Cf. b u n d i c ă.

— Din *bundă*+suf. *-iță*.

buntuzuiálă s.f. sg. Frică, teamă (Feisa).

— *Din buntuz(u)i* „a produce dezordine", „a deranja", „a produce teamă".

búră s.f. sg. Chiciură.

burdúf, *burdúfuri*, s.n. Spărtură rotundă în gheața unui rîu, a unui lac etc. ; copcă.

burduhoásă, *burduhoáse*, s.f. 1. B u d u h a l ă. 2. Persoană îmbrăcată dezordonat.

— Din *burduh* (=burduf)+suf. adj. *-os, -oasă* (DA).

burícă, *burîc*, vb. I t r a n z. și r e f l. A (se) aburca. *Burică-mă, că nu mă pot sui. Lasă că mă burîc io singur.* La Ion Brad : „Eu îs cocoșat, tete Ioane, nu mă pot *burica* în pomi după mere oprite" (DF, p. 375). Vezi și UD, p. 311.

— Din *aburca* (<lat. **arboricare*) prin apropiere de *burîc* (DA).

buritáș, *buritáșe*, s.n. Partea de lîngă talpă a căputei.

burlincáș, *burlincáși*, s.m. Purcelandru. La Ion Brad : „Acuma, zicea ea într-o zi, ca o nerușinată, că vrea să-i îngrașe la ăla din Alba-Iulia și-un porc, l-or cumpărat *burlincaș*, să i-l crească mare, să i-l belească la Crăciun" (RR, p. 265).

burtucán, *burtucáne*, s.n. Stomac (la animale) (Lunca Tîrnavei). [Var. : *bortocan*].

busuiocése, *busuiocești*, adj. m. (Despre struguri) Produs de viță busuioacă. La Ion Brad : „Vă caută el vînțilerul niște struguri dulci, *busuiocești*" (DF, p. 113). Vezi și UD, p. 23.

— Din *busuioc* + suf. *-esc*.

butruși, *butrușésc*, vb. IV t r a n z. și r e f l. A lovi cu pumnii, a (se) bate cu pumnii. La Agîrbiceanu : „Să nu vă *butrușiți*, să nu vă văd că vă dați pumni, că mă pun pe voi cu nuiaua" (FDCN, p. 33).

butucănós, *-oásă*, *butucănóși*, *-oáse*, adj. 1. (Despre oameni) Gros și îndesat. 2. (Despre oale) Cu mijlocul bombat.

buzdujép, *buzdujépuri*, s.n. (Mai mult în glumă) Buzunar.

— Prin contaminare : *buzdunar* + *jep*.

buzdunár, *buzdunáre*, s.n. Buzunar. [Var. : *bozdonar*]. Cf. și b u z d u j e p.

buzgár, *buzgári*, s.m. Gîndac de mai ; bondar.

C

căcăfrícă s. invar. (În batjocură) Om fricos.

— Din *cacă* (pers. III sg. ind. prez. a vb. *căca*)+*frică*.

cádăr, *cádări*, s.m. (Învechit, mil.) Cadru.

— Din germ. *Kader*, idem.

cáfăr, *cáferi*, s.m. Stîlp care susține acoperișul clădirilor. La Agîrbiceanu : „Unii aduceau hîrlețe, alții sape și tîrnăcoape, alții bucăți de grinzi și *caferi*" (*Opere*, VI, p. 226).

— Din săs. *kâfer*, idem (DA).

cafêi s.m. sg. Cafea. La Agîrbiceanu : „Ăsta-i *cafeiu* nost' de dimineață,tu, babo" (*Opere*, IV, p. 100).

cáiț, *cáiți*, s.m. Cais (Feisa).

cáiță, *cáițe*, s.f. Caisă (Feisa). [Pronunțat : *-a-i*].

căizărmanégură s.f. (Învechit, mil.) Manevră imperială.

— Din germ. *Keiser* „împărat"+*manegură* „manevră".

cai, *cai*, s.m. (Constr.) Fiecare din stîlpii care susțin un pod peste o apă mai mare.

canéău, *canéie*, s.n. Cană (de lut sau de sticlă) cu gîtul mai lung ; ulcior. [Var. : *cănceu* (Crăciunelul de Jos, Cergăul Mare), *cinceu* (Bucerdea Grînoasă)]. La Ion Brad : „...Octavian luă un *canceu* de pămînt de pe blidar și ieși. Îl umplu în pivniță cu must" (DF, p. 409).

— Din magh. *kancsó*, idem (DA).

car, *care*, s.n. (Învechit, în s i n t.) *Car de foc*=tren. La Agîrbiceanu : „— Ori credeți că i-au adus cu *cară de foc* ?" (*Opere*, X, p. 56).

cáre-máre interj. Haide ! (Valea Lungă). Cf. c a r i - c a r i.

— Din *care* (vocativul lat. *carus*) + *mare*.

cári-cári interj. Haide ! Cu aceste cuvinte se îndeamnă copilul, care învață să meargă, să facă primii pași. Cf. c a r e - m a r e.

— Lat. *care*, vocativul lat. *carus*. Vezi V. Frățilă, LR, XIX, 1970, nr. 6, p. 541—542 ; idem, *Tîrnave*, p. 174—176.

cásă, *căsi*, s.f. 1. (În s i n t.) *Casa dinainte*=tindă. *Casa dinapoi*=sufragerie. La Ion Brad : „Acum o să ne culcăm în *casa dinainte*, că-n paturile astea n-o murit încă nime. Din-

colo — arăta cu degetul spre *casa dinapoi*, camera ce da spre curte — dincolo-i tot patu'ăla vechi şi blăstămat, în care s-or stins cu toţii, rînd pe rînd..." (LM, p. 66). Vezi şi UD, p. 254. 2. (Învechit, în s i n t.) *Casa oraşului* = primărie (Feisa).

— (2) Calc după magh. *városháza*.

căsărmă, *căsărmi*, s.f. Cazarmă.

casír, *casíri*, s.m. Casier. La Agîrbiceanu : „Că pe dumneavoastră tot vă mai plăteşte cr i t ă r e ş t e domnu' *casir*..." (*Opere*, X, p. 218).

— Din germ. *Kassier*, idem.

căcíce[1], *căcíci*, s.f. Vrabie (Micăsasa).

căcíce[2] s. (art.) (În batjocură) Om fricos.

căcări, *căcărésc*, vb. IV r e f l. A se chinui să facă ceva cu migală, fără a avea nici un spor la lucru.

căhálă, *căhăli*, s.f. Placă de teracotă (Feisa).

— Din germ. *Kachel* (DA).

căiţă, *căiţe*, s.f. 1. Căciuliţă pe care o poartă copiii mici ; scufiţă. Cf. g u g i. 2. Placentă. La Agîrbiceanu : „Şi omul în halat, care se ridicase de după uşă întorcîndu-se spre femeie, arăta un obraz roşu, plin, ras proaspăt, o mustaţă albă cumu-i colia şi o chelie care pornea de la frunte şi-i ajungea pînă după urechi, ca o *căiţă* lucie" (*Opere*, IV, p. 173).

călbejós, *-oásă*, adj. Gălbejos.

— Din *călbează* + suf. *-os*.

călcíi, *călcíie*, s.n. Colţ de pîine. Cf. c î r f o i, z d r o n ţ.

călcíiş, *călcíişe*, s.n. Diminutiv al lui c ă l c î i.

— Din *călcîi* + suf. *-aş*.

căldáre, *căldări*, s.f. Cazan de fiert ţuică.

— Lat. *caldaria* (DA).

căldări, *căldărésc*, vb. IV t r a n z. şi r e f l. A (se) zăpăci, a (se) buimăci. Cf. c ă u ş i, z ă u ş i.

— Din *căldare* + suf. *-i*. Sensul iniţial a fost de „a bea din căldare", apoi „a se îmbăta".

cănăji, *cănăjésc*, vb. IV t r a n z. şi r e f l. (În glumă, afectiv) A (se) necăji.

— Din limbajul copiilor, prin metateză de la *năcăji*.

cămenéţ, *cămenéţe*, s.n. (Învechit) Cuptor în casele ţărăneşti (Mihalţ).

— Cf. *cameniţă* „sobă" < magh. *kemence* „cuptor, sobă" (DA).

cănác, *cănáci*, s.m. 1. Ciucure mare, canaf. 2. (În glumă) Penisul copiilor.

— Din magh. *kanaf* (Tamás, EHW, s.v. *canaf*). Probabil forma *cănac* este refăcută după cea de pl. mai întîi în graiurile în care *f* se palatalizează la *ŝ* (*cănaŝ*) şi în care, de asemenea, *ĉ* evoluase la *ŝ*. Deci, după *maŝ* — *mac* s-a refăcut şi un *cănac* — *cănaŝ*.

cănăcél, *cănăcéi*, s.m. Diminutiv al lui c ă n a c. La Ion Blăjan : „Lucrul mai greu s-a dovedit a fi încălţatul : opincile erau la fel. Care e din dreapta şi care din stînga ? Mi-a pus mama semn, un *cănăcel* la una şi doi la cealaltă" (*Omul*, p. 16).

— Din *cănac* + suf. *-el*.

cănceáu, *cănceáuă*, s.n., vezi **c a n c e a u**.

căneálă s.f. sg. Funingine. *Am curăţat hornefele şi toată m-am umplut de căneală.*

— Din *căni* + suf. *-eală*.

căní, *cănésc*, vb. IV t r a n z. şi r e f l. A (se) înnegri, a vopsi în negru ; a (se) murdări. La Agîrbiceanu : „...barba albă a popii toată *se cănise* de sperlă" (*Opere*, VI, p. 96).

căníi, **-ă**, *căníţi*, *cănite*, adj. Înnegrit de funingine ; murdar. La Agîrbiceanu : „Erau murdari, plini de funingine, cu hainele *cănite*" (*Opere*, IV, p. 33).

cănţălărie, *cănţălării*, s.f. (Învechit) Cancelarie ; p. ext. primărie. La Ion Brad : „...Clădirea care servea altădată de *cănţălărie*" (DF, p. 153).

— Contaminare între germ. *Kanzlei* şi *cancelarie*.

căoáci, *căoáci*. s.m. Fierar.

— Din magh. dial. *koács* (= *kovács*), idem < sl. *kovačĭ*) (vezi Tamás, EHW, s.v. *covaci*).

căoácie, *căocii*, s.f. Fierărie. Cf. f ă u r i ş t e.

— Din *căoaci* + suf. *-ie*.

căpătá, *căpát*, vb. IV t r a n z. A angaja. *La Sfîntu Gheorghe tinerii căpătau un ţigan.*

căpău, *căpăi*, s.m. 1. Ogar, cîine de vînătoare. 2. (Figurat) Zăpăcit, smintit. La Ion Blăjan : „— Mă *căpăule* ! Ai pace, mă, că sperii galiţele astea !" (*Omul*, p. 12).

— Din magh. *kopó* > *copău*, apoi prin asimilarea lui *o* neaccentuat la *ă* > *căpău*. Cf. DA.

căpút, *căpúturi*, s.n. Veston.

— Din magh. *kaput*, idem < germ. *Kaput* < ital. *capotto* (Tamás, EHW).

cărărábă, *cărărábe*, s.f. Gulie.

— Din magh. *kalarábé*, *karálábé* (< germ. *Kohlrabi*, dial. *Kalarabi*, *Kholarâwi*) > *călărabă*, *cărălabă*, apoi, prin asimilarea lui *l* la *r*, *cărărabă*. Cf. Tamás, EHW, p. 173—174.

cărăzuí, *cărăzuiésc*, vb. IV t r a n z. (Complementul indică haragii dintr-o vie) 1. A pune în rînd. 2. A ascuţi.

— Din magh. *körözni* „a înconjura, a împrejmui" (DA).

cărígă, *cărígi*, s.f. 1. Roată (la soba de gătit). 2. Rotula genunchiului. 3. Mosor de aţă. Cf. c o p e r e m î n t, f e d e u.

— Din magh. *karika* „cerc" (DA).

cărindár, *cărindáre*, s.n. Calendar.

cărţáş, *cărţáşi*, s.m. Cartofor. La Agîrbiceanu : „Că urît nu era Gligor Şerb, beţiv şi *cărţaş* nici atît, iar la alte femei nu se uita în veci" (*Opere*, V, p. 355).

— Din *cărţi* (pl. lui *carte*) + suf. *-aş*.

cătână, *cătâne*, s.f. (La pl.) Cătănie. *O fost în cătane.*

cătânăşéşte adv. Soldăţeşte ; vioi, haruic. *Lucră cătânăşeşte.*

— Din *cătănăși* + suf. adv. *-eșle.*

cătănăși, *cătănășesc,* vb. IV intranz. și tranz. A cătăni.

cătăni, *cătănesc,* vb. IV. 1. Intranz. A face armata, a fi soldat. 2. Tranz. A mușlrului, a certa. *Mai cătănește-l și tu* [copilul], *dacă vrei să te asculte.*

— Din *cătană*+suf. *-i.*

cătărâmbă, *cătărâmbi,* s.f. Cataramă.

cățî interj. Strigăt cu care se alungă pisica; cîți!

— Onomatopee. Cf. germ. *Katze* (săs. *kôez,* mosel. *kâz,* idem) (DA).

cățeáună, *cățéle,* s.f. (Familiar) Gură rea. *Mai ține-ți cățaua aia, că toată zua n-ai tăcut!*

cățél, *cățéi,* s.m. Larvă de albină.

căuși, *căușésc,* vb. IV tranz. și refl. A (se) zăpăci. Cf. căldări, zăuși.

— Din *căuș*+suf. *-i.* Sensul inițial a fost acela de „a bea cu căușul", apoi „a se îmbăta".

căușit, -ă, *căușiți, căușite,* adj. Zăpăcit, buimăcit.

ceacanáău sg., vezi **cecănău.**

ceáslă s.f. Șasla.

cecănău s. sg. Mînie, supărare. (În expr.) *A-și face cecănău* = a se supăra. *A fi cu cecănău*=a fi mînios, supărat. [Var.: *ceacănău* (Lunca Tîrnavei)].

— Cf. magh. *csökönyös* „încăpățînat" și *csökönös* (Tamás, EHW).

cecău, -áie, *cecăi, cecăte,* adj. (Despre vite) Cu coarnele întoarse în față.

— Din magh. *csákó,* inițial însemnînd „hervorragendes Horn", de unde și numele de boi *Csákó* (Tamás, EHW, s.v. *ceacău*).

ceglău, *cegláuă,* s.n. 1. Fiecare din bucățile de lemn care prind loitrele în partea de dinainte și de dinapoi. 2. (În sint.) *Cîntare* (sau *cîntec*) *de pe ceglău*=doină, cîntec de jale. [Var.: *ceaglău*]. La Agîrbiceanu: „Pe *ceaglău* ședea un ficior de român și cînta cu glasul scăzut" (*Opere,* VI p. 310). La Ion Brad: „Nicodim mîna atunci boii, îi plesnea cu biciul, îndemnîndu-i la deal, de pe *ceglău*" (DF, p. 239).

— Din magh. *csatló* (DA, s.v. *ceatlău*).

ceí, *ceiésc,* vb. IV tranz. și absol. A mîna vitele prinse la jug de la stînga la dreapta. Cf. chema.

— Din interj. *cea.*

ceitór, *ceitóri,* s.m. Pețitor (Jidvei). Cf. cerător.

— De la *cei* „cer" + suf. *-(i)tor.*

celéd, *celézi,* s.m. Membru al unei familii; copil.

— Din magh. *cseléd,* idem.

cenușár, *cenușáre,* s.n. 1. Leșier. 2. Bucată de pînză în care se duce mîncarea la vite în grajd. 3. Față de masă din pînză (Bîia, Crăciunelul de Jos).

— Din *cenușă* + suf. *-ar.*

cenúșă s.f. (În sint.) *Cenușă vie*=spuză.

— Cf. germ. *glühende Asche* „spuză", propriu „cenușă care arde, cenușă încandescentă".

cerătór, *cerătóri,* s.m. Pețitor (Cetatea de Baltă). Cf. ceitor.

— Din *cer* (ind. prez. pers. I sg. a vb. *cere*) + suf. *-ător.*

cerbíe, *cerbíi,* s.f. Pielea ce atîrnă la vite sub grumaz; cerbice.

— Cf. *cerbice*<lat. *cervix, -icem.*

cernetorie, *cernetorii,* s.f. Vopsitorie (Micăsasa). Cf. feștitoare.

— Din *cernitor* „vopsitor"+suf. *-ie.*

ceterá, *céter,* vb. I. 1. Tranz. (Figurat). A bate la cap (pe cineva), a vorbi întruna. *Tacă-ți gura și nu mă mai tot cetera la cap!* 2. Refl. A boci. *Ce te tot ceteri acolo, taci și șterge-te la ochi.*

— De la *ceteră.*

cetvălău s. sg. Ceartă mare, sfadă. *Iar o avut* (sau *o făcut*) *ăștia cetvălău la făgădău, numa că nu s-o bătut.* Cf. ciotvă, flamă.

ceúr, -ă, *ceúri, ceúre,* adj., s.m. și f. 1. Sașiu. 2. Chior.

— Din scr. *čör* (DA) „chior, orb" (vezi și Gămulescu, *Elemente,* p. 106).

ceurește adv. (În expr.) *A se uita* (sau *a privi*) *ceurește* = a se uita (sau a privi) cu coada ochiului (Glogoveț).

— Din *ceur*+suf. adv. *-ește.*

cheáun, -ă, *cheáuni, cheáune,* adj., s.m. și f. Zăpăcit; scos din minți, nebun. La Ion Brad: „Umbla ca *cheaună* de cap" (DF, p. 167). „Ai bătut-o, mă, pe fată de-ai lăsat-o *cheaună.* Toate mințile i-or sărit din cap" (DF, p. 237). Vezi și LM, p. 187 și UD, p. 311.

— Postverbal din *cheuni* „a chioti", „a se îmbăta", care, la rîndul lui, este de origine onomatopeică (DA).

chéfe, *chefi,* s.f. Perie de ghete, de haine.

— Din magh. *kefe,* idem (DA).

chefel(u)i, *chefel(ui)ésc,* vb. IV tranz. și refl. 1. A (se) peria. 2. A trage cuiva o bătaie.

— Din magh. *kefél,* idem (Tamás, EHW).

chelíău, *chelteáuă,* s.n. Coș de nuiele (Cergăul Mic).

— Din magh. *tölló* (Tamás, EHW).

chemá, *chem,* vb. I tranz. și absol. A mîna vitele prinse la jug de la dreapta la stînga. [Antonimul lui *a cei*].

chénteș, *chénteși,* s.m. (Învechit, mil.) Ofițer.

— Din magh. *önkéntes* „voluntar" (Tamás, EHW).

cheuní, *cheunésc,* vb. IV tranz. A zăpăci (pe cineva), a scoate din minți. *Atîta larmă o făcut copiii ăștia, că m-au cheunit de cap.*

— De origine onomatopeică.

chiflu, *chifli,* s.m. Chiflă, corn. La Ion Blăjan : „... să-i aduci un păhărel de alaș cu rum și un *chiflu* lung, îndoit..." (*Omul,* p. 85).

— Cf. magh. *kifli* < germ. *Kipfel* (Tamás, EHW).

chilav, -ă, *chilavi, chilave,* adj., s.m. și f. Schilod ; bolnav de picioare, olog. La Agîrbiceanu : „De cîte ori nu i s-a întunecat sufletul cînd vedea pe alte mame că mai pot glumi cu cîte un *chilav* în casă" (*Opere,* III, p. 367).

— Din bg. *kilav* sau scr. *kilav* „cu hernie, vătămat ; slab, rău" (DA).

chilăvi, *chilăvésc,* vb. IV tranz. și refl. A (se) schilodi, a deveni chilav. La Agîrbiceanu : „Îl duseră în pivniță și jandarmii i-au dat o bătaie să-l *chilăvească*" (*Opere,* VI, p. 250). „Așa s-a astupat și pîrăul prăpăstios care trecea prin mijlocul satului și în ripile căruia multe vite *s-au chilăvit...*" (*Opere,* VI, p. 9). Vezi și *Opere,* X, p. 183.

— De la *chilav.*

chilométăr, *chilométări,* s.m. (Rar) Kilometru (Valea Lungă).

— Din germ. *Kilometer.*

chindéu, *chindeáuă,* s.n. Ștergar, prosop.

— Din magh. *kendö* (DA).

chindisí, *chindisése,* vb. IV tranz. (Complementul indică pieptare) A broda.

— Din ngr. *kentó, kentízo* (DM).

chinomotográf, *chinomo ográfe,* s.n. Cinematograf (Feisa).

— Din *cinematograf,* influențat de germ. *Kino.*

chiorlăi vb. IV intranz. (Despre mațe) A chiorăi.

— Onomatopee (DA).

chiót s. sg. (În expr.) *A ajunge de chiotul satului* sau *al lumii* = a ajunge de rîsul lumii.

— Din onomatopeea *chiu* + suf. *-ot* (DA.)

chip, *chipuri,* s.n. Fotografie. (În expr.) *A se lua în chip*=a se fotografia.

chisc, *chiscuri,* s.n. Cană (de sticlă sau de lut). Cf. căneeu, chiscoaie.

chiscoáie, *chiscói,* s.f. Cană (de sticlă sau de lut). Cf. căneeu, chisc.

— Din *chisc* + suf. *-oaie.*

chișafáuă, *chișafáuă,* s.f. Partea cea mai umflată a butucului roții, în care sînt făcute scobiturile pentru spițe (Jidvei).

— Din magh. *kisafa,* idem (Tamás, EHW, p. 210).

chișarfáu, *chișarfáuă,* s.n., vezi **chișafauă.**

chitánție, *chitánții,* s.f. (Rar) Chitanță.

chitinéu, *chitinéie,* s.n. (De obicei în sint. *chitineu gros*) Broboadă (Mihalț).

chiuătoáre, *chiuă óri,* s.f. Cheutoare (Feisa).

chizáș, *chizáși,* s.m. Flăcău care conduce hora (Bucerdea Grînoasă). Cf. birău.

— Din magh. *kezes* „Burge", „Gewährsmann" (Tamás, EHW, s.v. *chezaș*).

ciacáu, *ciacáuă,* s.n. (Învechit) Șapcă de paradă, care se folosea în armata austro-ungară (Jidvei).

— Din magh. *csákó,* idem (Tamás, EHW, s.v. *ceacău*).

cibircă s.f. Poșircă.

— Probabil contaminare între *cighir* „vin de slabă calitate", „vin de poame" (<magh. *csigér, csägör*)+*poșircă.* Forma cu *b* se explică prin falsă regresie, în graiul local *b*+*i*>*ĝ.*

cigă, *cigi,* s.f. Macara ; scripete.

— Din magh. *csiga,* idem (DA).

cigleán, *cigléni,* s.m. Pițigoi (*Parus major*).

cinaș, -ă, *cinași, cinașe,* adj. Bine făcut, frumos.

— Din magh. *csinos,* idem (DA).

cinomatográf s.n. Cinematograf (Biia).

cintirímb, *cintirimbe,* s.n. Cimitir (Crăciunelul de Jos).

cintirím, *cintiríme,* s.n. Cimitir (Glogoveț, Micăsasa, Jidvei, Valea Lungă).

cinteș, *cinteși,* s.m. (Mai demult) Contăș.

— Din magh. *köntös* (Tamás, EHW, s.v. *cintăș*).

cioac interj. Cioc ! (În expr.) *A da cioac*= a ciocni (ouă la paști).

— Onomatopee.

cioáca-boáca interj. Cioca-boca ! *Cioaca-boaca la fereastă/Deschide ușa nevastă* !

— Onomatopee.

cioáie s.f. sg. Acioaie. La Agîrbiceanu, *Opere,* III, p. 230 și varianta *acioaie* (FDÉN, p. 21).

— Cf. it. *acciaio* „oțel" (HEM).

cioap interj. Cuvînt care imită bătaia din palme. *Și deodată cioap și el* ! [Pronunțat: *čap*].

ciobo s. Soi de viță de vie.

cioci, *cioci,* s.m. (Rar) Ciorap.

— Din germ. *Socken* „ciorapi scurți" (DA).

cióică, *cioici,* s.f. Ceucă, stancă.

— Din magh. *csóka* (DA).

ciolobóe s.n. Bucată de carne de porc. *Ne-o dăruit jupînu gazdă c-on dar,/Cu-a doilea dar,/ C-on colac mîndru și frumos,/ C-on ciolobоc boc de porc* (Valea Lungă).

— Probabil creație spontană din *ciolan* + *labă*+suf. augm. *-oc* (DA).

ciolomádă s.f. sg. Porumb semănt des, care se cosește ca nutreț.

— Din magh. *csalamádé,* idem (DA).

ciompléu, *ciompléie,* s.n. Bucată (de scîndură).

— Cf. *ciamp* „bucată rămasă cu rădăcina în pămînt din trunchiul unui copac...".

cion, *cioáne,* s.n. (În limbajul copiilor) Picior.

— Din *picior*, prin trunchiere (cf. și arom. *cior* „picior") și prin transformarea lui *r* în *n*, știut fiind că *r* este consoana pe care copiii o „învață" cu cea mai mare dificultate. Vezi V. Frățilă, I.R, XVIII, 1969, nr. 5, p. 486.

cione, cioáneă, *ciónci, cioánce*, adj. 1. (Despre șerpi) Fără coadă (Feisa). 2. (Despre oameni) Ciung. 3. (Despre buză) Tăiată (Feisa).

— Din magh. *csonka* „mutilat, ciung" (DA).

ciondromăní, *ciondromănése*, vb. IV refl. (recipr.). A se lua la ceartă, a se sfădi.

— Din *ciondăni* + *hondromăni* (DA, s.v. *ciondăni*).

cionț, cioántă, *cionți, cioánte*, adj. Ciunt.

ciontá, *cionț*, vb. I tranz. A tăia capătul unui lemn; a ciunti.

— De la *cionț*.

ciórcoș, -ă, *ciórcoși, ciórcoșe*, adj. 1. Șașiu. 2. Chior (Feisa). Cf. ceur.

ciorofleáeă s.f. sg. Noroi, tină moale. [Var.: *ciorofleancă*]. La Agîrbiceanu: „...marca de noroi și *ciorofleancă*..." (*Opere*, IV, p. 62, cf. *Opere*, V, p. 263; VI, p. 390; VII, p. 328, 329; VIII, p. 102, 217; IX, p. 34).

ciorofleáncă s.f. sg., vezi **ciorofleacă**.

cioronospór s.n. Substanță chimică folosită la stropitul viei (Jidvei). [Var.: *cioronosprah* (Jidvei)]

cioronospráh s.n., vezi **cioronospor**.

ciorsăí, *ciórsăi*, vb. IV refl. A se scărpina.

— Din interj. *ciors* „onomatopee ce imită zgomotul produs de tîrșitul opincilor pe jos, hîrș" (DA).

ciorsói adj. 1. Murdar. 2. (Substantivat) Țigan.

— Din *ciors* + suf. *-oi*.

ciótvă s.f. sg. Mulțime. *S-o strins o ciotvă de copii* (Feisa). Cf. cetvălău, flamă.

ciováie s.f. pl. Unelte, scule.

— Cf. *cioveiu*, „vase (de stînă) de tot soiul", derivat din *șof* (<germ. *Schaff* „ciubăr") prin suf. *-ei* sau din germ. *Schaffel*, idem (DA).

cipeă, *cipei*, s.f. Dantelă.

— Din magh. *csipke*, idem (DA).

cistít, -ă, *cistíți, cistíte*, adj. Cinstit (Mihalț).

— Formă mai apropiată de etimon: *cisti* < v. sl. *čistiti* „a onora" (DA).

citérnă, *citérne*, s.f. Cancea (Mihalț).

— Din magh. *csatorna* (DA, s.v. *celirnă*).

cítov, -ă, *cítovi, cítove*, adj. Sănătos, întreg (la minte). Cf. ab, ipen.

— Element de origine slavă veche. Cf. bg. *čitav*, ser. *čitav*. În ce privește sufixul, acesta s-a modificat *-av/-ov*, ca în *coșcov, hîlpov* (*hîlpav*) (G. Mihăilă, RS, III, 1958, p. 63).

ciubieă, *ciubíci*, s.f. Șapcă.

ciucá vb. I intranz. (Mai ales în limbajul copiilor) A ședea. *Ciucă cu mama!*

— Cf. *ciuci* „a (se) așeza (pe vine)", cuvînt din graiul copiilor sl. *čučo, čučati*, magh. *csuscsulni, csücsülni* „a ședea" (în limba copiilor (DA).

ciuí, *ciufi*, s.m. Om de nimic. *Du-te bade-n căleătură/Ciufule s-adunătură./ Te-am învățat a iubi/Ș-acum mă laș a dori.* La Agîrbiceanu: „— Ar trebui să scornim un motiv pentru drumul tău la București, dacă ai avut norocul să te întîlnești în tren cu *ciufu*l acela de Zepîrțan" (*Opere*, X p. 277).

ciufálă s.f. Poreclă. *Tot omu are o ciufală în sat.*

— Derivat postverbal din *ciufuli* „a-și bate joc de cineva".

ciuíșág, *ciufșáguri*, s.n. Poreclă.

— Din *ciuf* + suf. *-șag*, sau direct din magh. *csúfság* (Tamás, EHW).

ciuful(u)í, *ciuful(ui)ésc*, vb. IV tranz. 1. A prinde (pe cineva) de păr, a trage de păr. 2. A porecli, a batjocori.

— Din magh. *csúfol* „a batjocori" (Tamás, EHW).

ciuful(u)ít, -ă, adj. 1. (Despre păr) Zbîrlit, încurcat. 2. (Despre oameni) Batjocorit, făcut de rîs.

— Vezi *ciuful(u)i*.

ciúgu interj. Strigăt (adesea repetat) cu care se cheamă porcii. Cf. țigă.

— Probabil onomatopee. Cf. și magh. dial. *csuga*, idem (R. Todoran, MCD, I, p. 62).

ciúhă, *ciúhe* s.f. Manechin care se pune la poarta mirilor (Bucerdea Grînoasă).

— Din germ. *Scheuche* (V. Arvinte, SCȘt. Iași, Seria III, Științe sociale, an. VI, 1955, nr. 3—4, p. 235—236).

ciumurlău, *ciumurláuă*, s.n. Mustuitor (Crăciunelul de Jos). Cf. ciumurslău, stromfănitor.

— Din *ciumuzlău, ciumuslău*, idem (<magh. *csömözslo*, idem (cf. Tamás, EHW), prin apropiere de *ciumurli*.

ciumurluí[1], *ciumurluiésc*, vb. IV tranz. A zdrobi strugurii cu ciumurlăul (Crăciunelul de Jos). Cf. stromfăni.

— De la *ciumurlău*.

ciumurluí[2], *ciumurluiésc*, vb. IV refl. A se îmbolnăvi de prea multă mîncare.

— Din magh. *csömörleni*, idem (Tamás, EHW).

ciumurslău, *ciumursláie*, s.n. Mustuitor. (Mihalț). Cf. ciumurlău, stromfănitor.

— Contaminare între *ciumurlău* și *ciumuslău*.

ciungán, -ă, *ciungáni, -e*, adj., s.m. și f. Ciung (Feisa).

— Din *ciung* + suf. *-an*.

ciúpa interj. 1. (Adesea repetat) Cuvînt cu care copiii sînt îndemnați să facă baie. *Ciupa-n oală/Piele goală!* 2. (În expr.) *A face ciupa* = a face baie.

ciúpă s.f. Albie folosită pentru a scălda

copiii. *Hai să-l bage mama-n ciupă!*

— De la *ciupa.*

ciupărá, *ciúpăr*, vb. IV tranz. 1. A paște. 2. (Figurat) A trage o bătaie (cuiva). La Agîrbiceanu: „Pilcuri de oi *ciupărau* iarba tînără ce încolțise pe văi" (*Opere*, V, p. 60).

— Din magh. *csiperész* (*csiperisz*) „a ciupi" (DA).

ciupelí, *ciupelésc*, vb. IV tranz. A curăța de pene, a jumuli. *Am ciupelit găina.*

— Din magh. *csupál* „a smulge" (Tamás, EHW).

ciurdí, *ciurdésc*, vb. IV tranz. A bate, a trage (cuiva) o bătaie (Feisa).

— Cf. a *ciorti* „a se certa, a se sfădi".

ciuștár, *ciuștáre*, s.n. Șiștar (Bila, Crăciunelul de Jos).

cif interj. Cuvînt care imită zgomotul făcut de lovitura cu pumnul. *Cif, cîteva la spinare!*

cifăí, *cifăi*, vb. IV tranz. A bate, a trage pumni.

— Din *cif*+suf. *-ăi.*

cineéu, *cîncéie*, s.n., vezi **canceu**.

cîntătór, *cîntători*, s.m. 1. Cîntăreț la biserică (Cergăul Mic). Cf. gornic. 2. Colindător. *La Crăciun ... ierau doisprăzăce cîntători, ca cum ierau la Hristos doisprăzăce apostoli* (Cergăul Mic).

circălít, -ă, adj. (Despre alimente) Pîrpălit (Cetatea de Baltă).

cîrfói, *cîrfoáie*, s.n. Colț de pîine. Cf. călcîi, zdronț.

cișligá, *cișlig*, vb. I tranz. A procura. La Agîrbiceanu: „Catarina știrici de la notar dacă într-adevăr el i-a *cișligat* Veronicăi adresa" (*Opere*, VI, p. 138).

cîtinél adv. Cătinel. *Omu care-i năcăjit/ Îl cunoști de pe pornit,/Că pornește cîtinel,/Cu năcazu după iel* (Iclod).

clanétă, *clanéte*, s.f. Clarinet. [Var.: *glanétă*]. La Ion Brad: „Apăru și Gligor vinteleru, cu *claneta* lui și cu un fluier mare..." (DF, p. 441). „Numai *claneta* și fluiera lui îți-ar mai lipsi" (UD, p. 21).

clăcán, *clăcáni*, s.m. Clăcaș (Feisa).

— Din *clacă*+suf. *-an.*

cleáncă, *clénce*, s.f. Creangă, ramură. [Var.: *cleangă*]. Cf. cleoambă.

cleángă, *clengi*, s.f., vezi **cleancă**.

clémă, *cléme*, s.f. Femeie proastă.

clengúță, *clengúțe*, s.f. Diminutiv al lui cleangă.

— Din *cleangă*+suf. *-uță.*

cleoámbă, *cleoámbe*, s.f. Creangă. Cf. cleangă. La Ion Blăjan: „Ți-ai tăiat singur *cleoamba* de sub picioare" (*Omul*, p. 226).

— Cf. și arom. *clembă* „lemn lung" < v. sl. *klępă*, păstrat în rusă cu sensul de „Knebel, Holzklötschen" (G. Ivănescu, RS, XVI, 1968, p. 38) sau săs. *Klompən* (= germ. *Klumpen*, mai vechi *Klumpe*, *Klompe* „butuc, măciucă") (DA).

cleombúță, *cleombúțe*, s.f. Diminutiv al lui cleoambă.

— Din *cleoambă*+suf. *-uță.*

clicin s.n., vezi **clicină**.

clicină, *clicine*, s.f. Minecar, mintean. [Var.: *clicin* (Cergăul Mare și Mic)]. La Agîrbiceanu: „Oamenii purtau căciuli și *clicine* peste piept*are*" (FDCN, p. 12).

— Din săs. *Klidschen* (rostit și *klitšn*, din germ. *Kleidschen*), diminutivul lui *Klid* (= germ. *Kleid*) (DA, s.v. *clicin*).

cloápă, *cloápe*, s.f. Pleoapă (Cetatea de Baltă, Micăsasa).

— Din *pleoapă* prin disimilarea *p...p* > *c...p* sau poate și prin apropiere de *clapă*.

clúpsă, *clúpse*, s.f. Cursă (de prins animale). (Figurat) La Agîrbiceanu: „I-o plătești cu bani chiria, faci contractul, îl iscălești și sasu-i prins în *clupsă*!" (*Opere*, IX, p. 204).

— Din germ. *Klux*, idem.

coádă, *coáde*, s.f. (La pl.) Resturi de grăunțe și spice fără boabe rămase după treierat. La Agîrbiceanu: „Într-un colț al podului, într-o ladă veche, pusese, înainte cu trei ani, niște secară, niște *coade* nefolositoare" (*Opere*, III, p. 372).

— Lat. *coda*. Pentru sensul de aici, cf. și portug. dial. *cuanha* „rămășițe de paie pe arie", log. *koale* „rămășiță" (DA, s.v. *coadă*).

coástă, *coástăne*, s.n. Dulap (de haine), scrin.

— Din germ. *Kasten*, idem (DA, s.v. *castăn*).

coáșă[1] s.f. (Învechit) Bancă (de credit). *O luat bani din coașă.*

— Din magh. *kasša* (= *kašša*) (Tamás, EHW).

coáșă[2] s.f. sg. Spinare. *I-o tras cîțiva pumni la (în) coașă.*

— Probabil trunchiere din *cocoașă*.

cóbără, *cóbere*, s.f. 1. Coviltir. 2. (În sint.) *Casă cu cobără* = casă fără tavan; magazie (Feisa).

— Din săs. *Kobar*, idem (DA). Cf. și magh. dial. *kóbër*, idem (Tamás, EHW, s.v. *cobăr*).

cóbdă s.f. Cobză (Jidvei).

cocenít s.n. Sfîrșit. *Cînd îi coada veacului,/ Cocenitul grîului,/ Sfîrșitul pămîntului* (Cetatea de Baltă, *Folclor din Transilvania*, IV, p. 27).

— Din *concenit* „sfîrșit" < *conceni* „a sfîrși, a pune capăt" (< v. sl. *koničanŭ*, participiul lui *koničati* „a sfîrși", sau din *koničinŭ* „sfîrșit"), prin disimilarea totală a primului *n* sau printr-o etimologie populară, prin apropiere de *a coace* (vezi Frățilă, LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 158—159; idem, *Tîrnave*, p. 204—205).

coćîrți s.pl. Un soi de ciuperci comestibile. La Ion Brad: „Stîna se afla mai jos de șipot.

În drum spre ea, Maria îi arătă nepotului ciupercile albe, ieșite după ploi. — Astea-s bune de mîncare... Le zice *cocîrți*...“ (LM, p. 102).

cocléte, *cocléți*, s.m. Ciorchine de strugure de pe care s-au luat boabele (Bucerdea Grînoasă). [Var.: *corleș*].

cócnă, *cócne*, s.f. Bucătărie (Feisa). Cf. b o a c ă n ă, c o m a n d ă, c o n i e.

— Din *cohnă* (v. sl. *kuhina*), apropiat de *a coace* (cf. DA).

cocór, *cocoáre*, s.n. Cucui. *S-o lovit la cap și i-o ieșit un cocor.*

— Probabil o variantă morfologică a lui *cucui* (derivat cu suf. *-ui* din *coc*, idem, iar acesta din lat. *coccum* „sîmbure, bob“, cf. *populus* > *popor*) (DA).

cocoreáză, *cocoréze*, s.f. Un fel de plăcintă; gogoașă (Jidvei).

— Cf. *cocorădă*, numele mai multor feluri de plăcinte.

cocóș, *cocóși*, s.m. (Mai ales la pl.) Floricele din boabe de porumb.

codorîște, *codorîști*, s.f. Codirișteе.

colăcár, *colăcári*, s.m. Feciorul care zice mulțumita la colindat; colăcer (Valea Lungă).

— Din *colac* + suf. *-ar*.

coldíș adv., vezi **cordiș**.

coléră s.f. Holeră.

colibúță, *colibúțe*, s.f. Diminutiv al lui c o l i b ă.

colimán s.n. sg. Tencuială (Bilia). Cf. v ă c ă l a ș.

colóp, *colópi*, s.m. Damă la jocul de cărți numit *în colopi*.

— Din magh. *kalap*, idem.

comándă, *cománde*, s.f. (Învechit) 1. Magazie, baracă. 2. Bucătărie de vară (făcută mai ales din lemn). Cf. b o a c ă n ă, c o c n ă, c o n i e.

— Din germ. *Kommando* (DA).

comănác, *comănáce*, s.n. 1. Pălărie făcută din paie. *Las să joc că n-am copit / Să le cumpăr pălării / Și la fete comănace, / Să zică că nu le place.* La Ion Brad: „Era desculț și pe cap purta un *comănac* de paie“ (DF, p. 150). 2. Cap. La Ion Brad: „Vai de *comănacul lor*...“ (DF, p. 25).

condoráș, *condoráși*, s.m., vezi **condrănaș**.

condrănáș *condrănáși*, s.m. Violonist secund (Lunca Tîrnavei). [Var.: *condoraș*].

— Din *condrăni* „a secunda la muzică, a acompania“ (< magh. *kontrálni*, *kontorálni*, idem) + suf. *-aș*.

cónie, *cónii*, s.f. Bucătărie de vară. Cf. c o c n ă, c o m a n d ă, b o a c ă n ă.

— Din magh. *konyha*, idem.

continít s.n. Pășune (Feisa).

conzărvă, *conzărve*, s.f. Conservă (Lodroman).

cop, *cópuri*, s.n. 1. Măsură de capacitate pentru lichide, egală cu 1 litru (Cergăul Mare). 2. Vas de lemn care se folosește pentru măsuratul cerealelor, egal cu 1 kg (Cergăul Mic). Cf. c u p ă. La Agîrbiceanu: „Ce erau două *copuri* de mălai pe an de fiecare casă?“ (*Opere*, III, p. 234). „Astfel satul Măgura rămase tot pe lîngă dascălul Partenie, care lua cît căpăta... un *cop* de vin, un pachet de tabac“ (*Opere*, IX, p. 206). „Ce folos de toată mișcarea lor dacă acum nu au un *cop* de făină?“ (*Opere*, IX, p. 259).

— Din săs. *köp* „Kanne, ein langes irdenes Gefäss (= Kopf), hölzerne Wasserkanne“ (DA).

copeneáță, *copenéțe*, s.f. Cutie (de chibrituri, de cremă de ghete).

— Cf. *copaie*, *copățică* (DA).

copereménț, *copereménțe*, s.n.1. Capac pentru vase de bucătărie. 2. Rotulă (la genunchi) (Crăciunelul de Jos). Cf. c ă r i g ă, f e d e u.

— Lat. *cooperimentum*, *-i* „înveliș, capac“ (DA). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 177.

coperí, *cóper*, vb. IV t r a n z. și r e f l. A (se) acoperi. La Agîrbiceanu: „*Copere-te* bine cu țolul...“ (*Opere*, IX, p. 212).

coperíș, *coperișe*, s.n. Acoperiș. La Agîrbiceanu: *Opere*, VII, p. 394; IX, p. 196; X, p. 48.

copirșáu, *copirșáuă*, *copirșéie*, s.n. 1. Sicriu, cf. j g h e a b. 2. Capacul sicriului (Jidvei).

— Din magh. *koporsó*, idem (DA).

coptúri s.f. pl. 1. Puroi. 2. Uscături.

— Lat. *coctura*, *-am* (DA).

corájie s.f. sg. Curaj; voie bună. *Omu la ospăț îi cu corajie.* La Ion Blăjan: „Dacă mă asculți și-i avea *curajie*, scapă tată-tău“ (*Omul*, p. 52). [Var.: *curajie*].

corátăr, *corátări*, s.m., vezi **curator**.

corbáci, *corbáce*, s.n. Bici de curele cu care se mînă caii.

— Din magh. *korbács*, idem (Tamás, EHW).

cordeá, *cordéle*, s.f. Coardă la vița de vie (Cergăul Mare).

— Din *coardă* + suf. *-ea*.

cordiș adv. (Despre felul de a privi) Pieziș (Feisa, Mihalț). [Var.: *coldiș* (Valea Lungă)].

— Din *coardă* + suf. *-iș* (CDDE, 380, s.v. *coardă*).

córfă, *córfe*, s.f. Coș cu toarte. La Agîrbiceanu: „... femei cu desagii plini în spate, cu *corfe* în mîini se zăresc tot mai des apropiindu-se de vreun grup de secerători“ (*Opere*, III, p. 76).

— Din săs. *Korf* (<germ. lit. *Korb*), idem (DA).

corfiță, *corfițe*, s.f. Diminutiv al lui c o r f ă. La Agîrbiceanu: „... Elena se furișă în casă și aduse o *corfiță* rotundă acoperită cu un șervet alb“ (*Opere*, IX, p. 182).

— Din *corfă* + suf. *-iță*.

coridón, *coridoáne*, s.n. Coridor, pridvor (Cergăul Mare).

corléș, *corléși*, s.m., vezi **coclete.**

corlí, *corlésc*, vb. IV tranz. și refl. A băga (pe cineva) cu capul sub apă, a se scufunda. Cf. încorlí. La Agîrbiceanu : *„Se vor corlí* în bulboaca aceea limpede pe care o face rîuleţul chiar la capătul grădinii unde locuiesc ?" (*Opere*, V, p. 261) ; vezi și VIII, p. 30. La Ion Brad : „Aici nu-i bobotaia porcului, mă ! Îi botez, îl *corlesc* pocăiţii pe Rîu" (DF, p. 376).

— Din *corlă*, numele unei păsări acvatice (DA).

córman, *córmane*, s.n. Cormană.

— Din magh. *kormány* „cîrmă" (DA).

cormăní, *cormánesc*, vb. IV tranz. A răsturna (brazde) cu cormanul.

— De la *corman*.

cormoșiu, *cormoșie*, adj. De culoare maro, cărămiziu.

— Din magh. *karmazsin* „karmesinrot, karmezinrote, Leder" (Tamás, EHW, s.v. *carmajin*).

corn, *córnuri*, s.n. Colţ. *La un corn de masă / Jilţuri de mătasă / Ş-a doilea corn / Jilţuri de d-aor* / (Iclod). La Agîrbiceanu : „În alt *corn* de ţară" (*Opere*, IV, p. 130) ; „.... se-nveseli de parcă ar fi căpătat un *corn* de ţară" (*Opere*, IX, p. 214).

— Lat. *cornu*. Sensul se găsește și la aromâni, precum și în fr. *cor(n)*, în dialectele actuale franceze, în catalană și în Sicilia (DA) (vezi și Frăţilă, *Tîrnave*, p. 177).

corobeáță, *corobéțe*, s.f. (La pl.) 1. Poame pădureţe. 2. Mere uscate.

— Din *coroabă* „porumbă, porumbea, fructul mărăcinelui" (DA).

corojí vb. IV refl. (Despre osie și roată) A se uza prin frecare datorită lipsei unsorii (Jidvei).

— Termen de origine slavă (cf. bg. *korubja se* „mă îndoi, mă scovîrdez", ucr. *korobyty s'a* „a se strîmba, a se încovoia", rus. *koróbiti* „a strîmba, a îndoi, a încovoia" (DA).

corojít, -ă, adj. (Despre osie și roată) Care s-a uzat prin frecare (Jidvei).

cosorí, *cosorăsc*, vb. IV tranz. A îmboldi, a da ghionturi.

— Din *cosor* „cuţit scurt înfors la vîrf, întrebuinţat mai ales la tăiatul viţei de vie".

coș, *cóșuri*, s.n. Hambar de cereale ; coșar.

— Din v. sl. *košĭ* (DA).

coșáre, *coșări*, s.f. Coș de nuiele. La Ion Blăjan : „Ia-l, dragu tatii, că dumneaei și-a răscolit *coșarea* pînă în fund să-l aleagă pe cel mai mare și mai frumos..." (*Omul*, p. 87).

— Cf. *coșară*, idem (< magh. *kosár*, idem). Cf. și scr. *košara*.

cóșcă, *cóște*, s.f. Minge (Cetatea de Baltă). Cf. cotcă.

cotá, *cot*, vb. I tranz. A căuta.

cotătór, -oáre, *cotătóri, cotătoáre*, s.m. și f. (În sint.) *Cotător de loc = pețitor*. La Agîrbiceanu : „— Așadar, a venit așa, pe văzute numai ? — Da, *cotătoare* de loc !" (*Opere*, VII, p. 449).

— Din *cota* „căuta" + suf. *-ător*.

cótcă, *cótce*, s.f. Minge.

— Cf. v. sl. *kotĭka* „pisică".

cotcóre(a) s.m. sg. (Ironic) Bărbat care se amestecă în treburile muierești.

cotcorozí vb. IV intranz. A cotcodăci.

cotcorozít s.n. Cotcodăcit. La Agîrbiceanu : *„Cotcorozitul* găinilor încetă..." (FDGN, p. 11).

cotigár, *cotigáre*, s.n. Coteţ pentru păsări. Cf. cotigareș, cotreață, cotrineață. La Ion Brad : „Găinile... după ce stropii începură să alunece de pe frunze, o tuliră toate, în frunte cu cocoșul, spre *cotigar* și șoprou" (DF, p. 208).

cotigáreș, *cotigáreșe*, s.n. Coteţ pentru păsări (Bila). Cf. cotigar, cotreață, cotrineață.

— Din *cotigar* + suf. *-eș* (= *-aș*).

cotóc, *cotóci*, s.m. Cotoi, motan.

— De la *cotoi*, prin schimb de sufix *-oi/-oc*.

cotocí, *cotocésc*, vb. IV refl. (Despre pisici) A se împreuna. La Ion Brad : „Nu știi că el zvîrlea cu bîta după iepuri și zicea că se *cotocesc* cu mițele ?" (UD, p. 344).

— De la *cotoc*.

cotreáță, *cotréțe*, s.f. Coteţ pentru păsări (Mihalţ). Cf. cotigar, cotigareș, cotrineață.

cotrineáță, *cotrinéțe*, s.f. Coteţ pentru găini (Crăciunelul de Jos). Cf. cotreață.

cozác, *cozáci*, s.m. Cazac.

crácoș, -ă, adj. Cu picioarele strîmbe, curbate în afară.

cráiță, *cráițe*, s.f. (La jocul de cărţi) Carte de zece puncte.

crámpăn, *crámpene*, s.n. Tîrnăcop. Cf. săpoi.

— Din germ. - austr. *Kramp(e)n* (DA).

crătințá, *crătínțe*, s.f. Catrinţă.

crătiț, *crătițe*, s.n. Cratiţă (Micăsasa). [Var. : *cretiț* (Micăsasa)].

crepá, *crep*, vb. I tranz. și refl. A (se) crăpa. La Ion Brad : *„S-o crepat* casa. Uite, *s-o crepat*, spuse Artimon" (DF, p. 349). „— Taci, mă, că-ţi *crep* capul cu cîrja asta !" (RR, p. 313). „Pentru un leu îţi *crepau* deștele de muncă" (RR, p. 264).

crepătúră, *crepătúri*, s.f. Crăpătură. La Ion Brad : „Că am eu pe cap altele mai mari, nu *crepătura* asta" (DF, p. 349).

crétiț, *crétițe*, s.n., vezi **crătiț.**

crestátă s.f. Un fel de colac ce se face la parastas (Micăsasa, ALRT, II, p. 75).

cricín, *cricíni*, s.m. Corcoduș (Sîncel). [Var. : *crihín* (Cergăul Mare)]. Cf. prun.

— Din săs. *Kraichen* (= germ. *Krieche*) (DA).

crĭcínă, *crĭcine*, s.f. Coreodușă (Sîncel). [Var.: *crĭhínă* (Cergăul Mare)]. *Cf.* p r u n ă.

crĭhín, *crĭhíni*, s.m., vezi **crĭcín**.

crĭhínă, *crĭhíne*, s.f., vezi **crĭcínă**.

crĭșcă s.f. Femeie sabă de minte, proastă.

crúmpănă, *crúmpene*, s.f. Cartof (Bilia, Cetatea de Baltă, Feisa, Jidvei, Sîncel). [Var.: *grumbónă* (Mihalț), *grumpănă* (Pănade, Iclod, Crăciunelul de Jos, Cergăul Mare)].

— Din germ. *Grundbirne* (la sași *Grumpirren*) intrat la noi, în parte, prin mijlocire ungurească sau sîrbească (DA).

cubíc, *cubícuri*, s.n. Cantitate de material (nisip, pietriș etc.) cu un volum de 1 m³.

cúcăr, *cúcăre*, s.n. Ochean, binoclu.

— Din germ. *Kucker* (= *Gucker*), idem.

cucurigát s.n. sg. Cîntecul cocoșului. La Agîrbiceanu: „Deodată, de subt fereastră, auzi un *cucurigat* răsunător ca o trîmbiță" (*Opere*, III, p. 371).

cucurúz, *cucurúzi*, *cucurúze*, s.m. și n. 1. Porumb. 2. Loc semănat cu porumb. La Agîrbiceanu: *Opere*, III, p. 363; V, p. 20. La Ion Brad: UD, p. 68, 243, 280; LM, p. 85, 94, 231, 238, RR, p. 285, 306; la Ion Blăjan, *Omul*, p. 7, 35, 43, 70, 184.

cúftă, *cúfte*, s.f. 1. Femeie care își bagă nasul unde nu-i fierbe oala. 2. Babă.

— Din magh. *kufta*, *kukta* „ajutor de bucătar" (DA).

cúglă, *cúgle*, s.f. (De obicei la pl.) Popice.

— Din germ. *Kugel* „bilă, glonț" confundat cu *Kegel* „popic" (DA).

culdúș, *culdúși*, s.m. 1. Cerșetor, sărac. 2. Haimana.

— Din magh. *koldus*, idem (DA).

cúpă, *cúpe*, s.f. 1. Litru. *Ce-ai beut, măi Văsălie? / Trí cupe de ţîn, Mărie* (doină culeasă din Lunca Tîrnavei). La Agîrbiceanu: „Toată lumea îl știa de pe atunci că plătește — bucuros o *cupă* de vin" (*Opere*, VI, p. 79). 2. Vas din lemn cu o capacitate de 1 kg cu care se măsoară cerealele, făina etc.

— Lat. *cuppa* „vas vinarium" (DA).

cupíță, *cupíțe*, s.f. Ulcică (Cergăul Mare).

— Din *cupă* + suf. dim. *-iță*.

cuprins, -ă, *cuprinși*, *cuprinse*, adj. Ocupat cu treburi. La Agîrbiceanu: „Marina *era cuprinsă* prin curte" (*Opere*, VII, p. 206).

curájie s.f. sg., vezi **corajie**.

curátor, *curátori*, s.m. Epitrop (la biserică). [Var.: *coratăr*].

— Din germ. *Kurator*, idem (DA).

cureói, *curcói*, s.m. Curcan.

— Din *curcă* + suf. moțional *-oi*.

curéchi, *curéche*, *curéchiuri*, s.n. Varză. La Agîrbiceanu: „Cuțitele tăind mai mult în ceapă, în *curechiuri*, în castraveți și ardei, nu mai aveau nici o strălucire" (*Opere*, III, p. 263).

— Lat. *colic(u)lus*, *-um* (= *cauliculus*), idem (DA).

cúrte s.f. (În e x p r.) *A merge* (sau *a se insura*) *pe curte* = a se muta în casa părinților soției. La Ion Brad: „... Artimonuț... se insurase *«pe curte»* cu o fată singură la părinți" (DF, p. 84).

curvușág, *curvuságuri*, s.n. Curvăsărie. *Umblă numa după curvușag* (Jidvei).

— Din magh. *kurvaság*, idem (Tamás, EHW).

cúști interj. Strigăt cu care se alungă cîinii. *Cf.* ț i b a.

— Din magh. *kusz ki* (Tamás, EHW, s.v. *cușchi*).

cvartír, *cvartíruri* s.n. Locuință cu chirie, gazdă. *Cînd s-o dus la școală la Blaj o stat în cvartir, nu la internat.* La Agîrbiceanu: „Caută-ți alt *cvartir*, dacă nu-ți place" (*Opere*, III, p. 169). Vezi și VIII, p. 16, 69 și X, p. 33. La Ion Brad: „Letiția avea pe masă o poză mărită, în rama căreia se țineau de mînă ea și Eugenia, împreună cu alte cinci fete de la «internatul doamnei Veronica». Un *cvartir* sever și destul de scump, pentru ca țăranii din satele tîrnăvene să aibă mai mare încredere că fetele lor n-o vor lua razna înainte de vreme" (RR, p. 41).

— Din germ. *Quartier* (DA).

D

da adv. (În l o c. a d v.) *Da de* = doar, doar; poate. *Să-l mai așteptăm, da de vine.*

dăică, *dáice*, *dăici*, s.f. Doică.

— Din scr. *dajka* „mamă" (Gămulescu, *Elemente*, p. 125).

dantíst, *dantíști*, s.m. Dentist (Bilia).

dăbălăzá vb. IV r e f l. (Despre urechile animalelor) A se lăsa în jos, a se pleoști. *Nu știu ce are vaca asta că i s-o dăbălăzat urechile.* Cf. p l e c o z a.

— Din *zăbală* cu pref. *des-*. Din *deszăbăla* „a slobozi zăbala calului", *dezăbăla*, s-a format prin metateză *desbălăza* și *debălăza*, *dăbălăza* (DA).

dăbălăzát, -ă, *dăbălăzáți*, *dăbălăzáte*, adj. Pleoștit. *Are niște urechi dăbălăzate.* Cf. p l e c o z a t.

dăniúș, *dăniúșuri*, s.n. 1. Ghețuș. *Copiii s-o dus la dăniuș, că o înghețat Tîrnăva.* 2. Loc umed pe care se alunecă, lunecuș.

— Din *dăină* „a se mișca încoace și încolo, a (se) legăna", cu suf. *-uș*, *dăinuș*, iar prin metateză, *dăniuș* (DA s.v. *dăina*).

dărábă, *dărábe*, s.f. Bucată. La Agîrbiceanu: „Da, îi beleag de-o pilă-ntreagă și mai vrea încă o *dărabă*" (FDCN, p. 26). La Ion Brad: „Atunci mă duc să-ți caut o *dărabă* de slănină și ceapă..." (DF, p. 409). Vezi și Ion Blăjan, *Omul*, p. 31, 157.

— De la *dărab* (<magh. *darab*, idem) (DA).

dărîmátă, *dărîmáte*, adj. f., s.f. Femeie stricată. *Dărîmata aia, o avut noroc și s-o mărîtat.*

— Din adj. *dărînată* „desfrînată", partic. fem. al lui *dărîna* (<lat. **dereno, -are* „deșert") (DA), prin confuzie cu *dărîma*.

dăunós, -oásă, *dăunóși, dăunoáse*, adj. Lacom, pofticios. *Îi dăunos ca un copil: cum vede că mînci, i se dedă și cere.*

— Lat. *damnosus, -a, -um*, din *damna, -ae* (=*damna, -orum*, pl. devenit fem. sg. al n. *dammum*) (DA). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 178.

de-a una loc. adv. Direct, de-a dreptul. *De-acasă s-o dus de-a una la școală.* La Agîrbiceanu: „— Dacă finul se usucă pe brazdă, nu-i așa că poate fi aruncat *de-a una* în căpiță, tată ?" (*Opere*, V, p. 208); „... îndată ce traseră clopotele de ieșire, veniră *de-a una* la luncă" (*Opere*, VII, p. 93). Vezi *ibidem*, p. 149, 229, 251, 392.

decherá vb. I refl. A-și pierde mințile. *Nu-i ca toți oamenii, s-o decherat și umblă pustiu.*

decherát, -ă, *decheráți, decheráte*, adj. 1. Care nu e în toate mințile, rătăcit. 2. Fără căpătîi, vagabond.

dechilín adv. Separat, despărțit. *Plătiți împreună ? Nu, dechilin.*

— Din *de-* + *chilin* „separat" (<magh. *külön*, idem) (Tamás, EHW, s.v. *chilin*).

décung, *décunguri*, s.n. (Învechit) Tranșeu.

— Din germ. *Deckung*, idem.

dedá vb. I refl. 1. A se adapta. *Nevasta s-o dedat după el.* 2. A i se face poftă. *Nu mînca struguri, că li se dedă la copii.*

— Lat. *dedere*, cu o schimbare analogică după *a da*. Vezi Frățilă, AUT, IV, 1966, p. 249—250; idem, *Tîrnave*, p. 178—179.

deoábă, *deoábe*, s.f. Femeie neajutorată.

deplău, *deplăuă*, s.n. Ham (la cai).

— Din magh. *gyeplő*, idem (Tamás, EHW, s.v. *diplău*).

deregătór, *deregători*, s.m. (Învechit) Supraveghetor.

— Din *dereg* + suf. *-ător*.

descebălá, *descebăléz*, vb. I refl. A se trezi (din somn sau din beție).

— Din *des-* + *cebăla* (cf. *cebălui* „a greși"). Cf. magh. *csábulni* „getäuscht, berückt, verführt werden" la Tamás, EHW, s.v. *cebălui*.

deschilíni, *deschilínesc*, vb. IV tranz. A despărți, a desface.

— De la *deschilin*; cf. Tamás, EHW, s.v. *chilin*.

deschilinire, *deschiliníri*, s.f. Separare, despărțire.

— Vezi *deschilini*.

deschilinít adj. Separat, aparte. La Agîrbiceanu: „Înainte de război aveam doi contabili, ba, un răstimp, chiar și casier *deschilinit*" (*Opere*, IV, p. 140).

descilciát, -ă, adj. Dezechilibrat, nebun (Bucerdea Grînoasă). Cf. firetlc.

destumflá, *destúmflu*, vb. I tranz. și refl. A (se) desumfla.

detór, deloáre, *detóri, detoáre*, adj. Dator. *Îs detor (la cutare) o sută de lei.*

— Lat. *debitorius*, necontaminat cu *a da*.

deturí, *deturésc*, vb. IV refl. A face datorii, a se îndatora.

— De la *detorie*.

detorie, *detorii*, s.f. Datorie.

— Din *detór* + suf. *-ie*.

deț, *dêți, dêțuri*, s.m. și n. Decilitru [Var.: *deți*]. La Ion Brad: „Ceru același *«deți»* de monopol, tăiat cu sirop, ca să n-aibă gust rău" (DF, p. 345); „...se încălzeau cu cîte un *deți* de coniac" (UD, p. 38).

— Din magh. *deci*, idem (Tamás, EHW).

dêți, *dêțuri*, s.n., vezi **deț**.

devăsí, *devăsésc*, vb. IV tranz. A risipi, a nu cruța. Cf. prăda. *O devăsit toată averea cu beutura.*

— Din magh. *odaveszni*, care a devenit în rom. *a adevesi* (N. Drăganu, DR, IV, p. 752—753).

devocá, *devóc*, vb. I refl. 1. A se deșela. *Vaca o lunecat pe gheață și s-o devocat.* 2. (Despre talpa de la încălțăminte) A se desface.

— Lat. **de-vocare* = * *vocare* pentru *vacare* „a fi deșert", cu înțelesul lui *vacuare* „a evacua" (CDDE, TDRG, SCRIBAN, D.). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 179—180.

devocát, -ă, *devocáți, devocáte*, adj. Rupt, spart, găurit. *Are o chimașă toată devocată.*

dezástăm adv. (Învechit) Veșnic, pentru totdeauna. *O vint acasă din bătaie orb dezăstăm.*

dezgătá, *dezgát*, vb. I refl. A se dezbrăca (Cergăul Mare).

— Din (*a se*) *găta* „a se îmbrăca" + pref. *des-*.

dezmobilizá, *dezmobilizéz*, vb. I tranz. A demobiliza.

diblă, *dible*, s.f., vezi **diplă**.

dinéntre adv. Dinainte (Cergăul Mare, Jidvei).

dioábă, *dioábe*, s.f. Putină (Biia, Mihalț). Cf. botiță.

díplă, *díple*, s.f. Vioară. [Var.: *díblă*].

— Cf. scr. *diple* „cimpoi" (DEX, s.v. *diblă*).

dipláș, *dipláși*, s.m. Viorist.

— Din *díplă* + suf. *-aș*.

dirépt[1], **direáptă**, adj. Drept.

dirépt[2], *dirépturi*, s.n. Lot de 28 ari primit de la stat (Cergăul Mic).

direptáte s.f. Dreptate.

díță, *díțe*, s.f. (În limbajul copiilor) Mînuță (Sîncel).

— Din *dodiță* (<*dodă* + suf. *-iță*) prin trunchiere.

diug, -ă, *diugi, diúge*, s.m., adj. 1. S.m. Hoit. *Pute ca diugu* (Jidvei). 2. Adj. Puturos, împuțit.

— Din magh. *döglött* „hoit; puturos, leneș" (Tamás, EHW).

diznóu adv. Din nou (Cergăul Mare).

— Din *de iznov*, contaminat cu *din nou*.

díeă s.f. sg. Ciudă ; îndărătnicie. La Agîrbiceanu : „—Am eu ce am ! răspunse cu *dică* Dochița" (*Opere*, VII, p. 361).

— Poate același cuvînt cu *dică* „rînza păsărilor, pipotă, bătucă". Cf. *dicos* „rînzos".

dicós, -oásă, *dicóși, dicoáse*, adj. Care poartă ciudă ; arțăgos ; îndărătnic. Cf. r î n z o s.

— Din *dică* + suf. *-os*.

dílm, *dílmuri*, s.n., vezi **dílmă**.

dílmă, *dílme*, s.f. Movilă, deal mai mic. [Var. : *dílm*]. La Agîrbiceanu : „Mi-am mutat casa de pe mlaștină, ... mi-am mutat-o mai departe, pe *dílm*" (*Opere*, vol. III, p. 185). La Ion Brad : „... dar cine dracu o să se aburce cu ele pe toate dealurile și *dílmele* Zăpadiei ?" (DF, p. 138). „... Caută în zadar un punct mai înalt, o *dílmă* ardelenească..." (LM, p. 219).

— Probabil contaminare între *dímb* și *gílmă* (DEX).

dílmúță, *dílmuțe*, s.f. Movilița.

— Din *dílm* + suf. *-uță*.

dîrg, *dîrguri*, s.n. Unealtă de lemn cu care se scoate cenușa din cuptor. La Ion Brad : „Puse mîna pe *dîrg* și trase cenușa și șperla în gura cuptorului" (DF, p. 167).

— Cf. tema slavă *dirg-* „a smulge, a zgîria, a rade" (O. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 58). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 206.

dîrjáuă, *dîrjéle*, s.n. Bățul mai lung al îmblăciului.

— Sg. refăcut din pl. *dîrjele* (după *steauă/stele, măseauă/măsele* etc.) ; *dîrjală* < bg. *dăržalo* „cotor, mîner" (DA).

dîrlói, *dîrloáie*, s.n. Cîmpoi făcut din coajă de salcie. Cf. m î r l o i.

— Din *dîrlă* „bucium făcut din scoarță de salcie" + suf. *-oi*.

dobáș, *dobáși*, s.m. Toboșar. La Agîrbiceanu : „... vinovații fură globiți după glasul *dobașului*" (*Opere*, III, p. 126), „Așa vestise *dobașul* satului" (*Opere*, IV, p. 72). La Ion Blăjan : „Taci, să auzim ce spune *dobașu* " (*Omul*, p. 41).

— Din *dobă* + suf. *-aș*.

dóbă, *dóbe*, s.f. 1. Tobă. 2. Partea cilindrică a batozei, unde se treieră spicele. La Ion Brad : „Nu erai tu cu piatra după gît și cu burta umflată ca o *dobă* ?" (UD, p. 28).

dohi, *dobésc*, vb. IV r e f l. A se îndopa. *M-am dobit bine*.

— De la *dobă*.

dódă, *dóde*, s.f. (În limbajul copiilor) Mînă. [Termenul a mai fost înregistrat din comuna Sanislau, jud. Satu Mare, cu sensul „mînă" și cu mențiunea „familiar" (vezi Gh. Bulgăr, *Lexic regional*, 1, 1960, p. 8)].

— Pentru etimologie, cf. alb. *dorë*, pl. *duar* „mînă" ; cf. și derivatul alb. *docë, doçkë* „mînuță", „Händchen". 2. „un joc de copii", „Art Kinderspiel mit entkörnten Maiskolben" (vezi Oda Buchholz, Wilfried Fiedler, Gerda Uhlisch, *Wörterbuch Albanisch—Deutsch*, VEB Enzyklopädie Verlag, Leipzig, 1977). Cuvîntul românesc a luat naștere prin reduplicarea primei silabe : *do* > *dodo*, apoi *dodă* prin încadrarea la declinarea I, atras probabil și de *mînă*. Cf. și d o d i ț ă, d i ț ă.

dodolóț, -oáță, *dodolóți, dodoloáțe*, adj. 1. Rotund. 2. (Ironic) Gras. *Ce dodoloață ii (cutare femeie), ca un buloi*.

dog, *dóguri*, s.n. Fund de lemn pe care se răstoarnă mămăliga (Crăciunelul de Jos).

— Sg. refăcut după pl. *doage* (sg. *doagă*) (R. Todoran, *Graiul din Vîlcele*, în MCD, I, p. 67).

dolgozí, *dolgozésc*, vb. IV t r a n z. (Învechit) A munci, a lucra (Cisteiu).

— Din magh. *dolgozik*, idem (Tamás, EHW).

dológ, *dológi*, s.m. Dîrlog (Sîncel).

donț, *dónțuri*, s.n. Parte a plinii crescută în afara tăvii, scursură.

— Cf. rom. *duț*, idem < magh. *duc, dúc, doc*, idem (Tamás, EHW, s.v. *duț*).

dópot, *dópote*, s.n. Dublu, îndoit.

— Cf. germ. *doppelt*, idem.

drécto r, *drécto ri*, s.m. Director.

drícă lă, *drícă le*, s.f. Canapea.

— Din magh. *derékalj, derekaj* (Tamás, EHW).

drîmboiá, *drîmbói*, vb. I r e f l. A plînge, a scîncl. *Să nu-i zici o vorbă urîtă, că mintenaș să drîmboaie*.

drod, *dróduri*, s.n. Sîrmă. [Var. : *drot*]. La Ion Blăjan : „Ca să ți-l cunoști mai bine [patul], uite, tata ți-l leagă la picioare cu un *drot*" (*Omul*, p. 93).

— Din magh. *drot*, prin asimilarea lui *t* la *d* inițial (<germ. *Draht*). Cf. Tamás, EHW.

drojdiúță, *drojdiúțe*, s.f. Drojdie, plămădeală. Cf. ț a i c.

— Din *drojdie* + suf. *-uță*.

drot, *dróturi*, s.n., vezi **drod**.

drum s.n. 1. (În e x p r.) *A da drumul* = a alunga. *Numa tu mi-ai scos ochii și mi-ai dat drumu*. 2. (În s i n t.) *Drumul țării* = drumul mare. La Agîrbiceanu : „Se ivea din zarea cenușie, pe *drumul țării* ce intră în Luncușoara dinspre răsărit..." (*Opere*, III, p. 249). La Ion Brad : „Casa, netencuită încă pe dinafară, era așezată în cvartalul ridicat între *drumu țării* și ferma fostei Școli Normale" (LM, p. 21). Vezi *ibidem*, p. 195.

— (2) Calc după magh. *orzságut*, iar acesta după germ. *Landstrasse*.

drusului, *drusuluiésc*, vb. IV t r a n z. (Complementul indică vita) A plivi.

— Din magh. *daruszol, doroszol*, idem (Tamás, EHW).

dubeálă s.f. sg. (În e x p r) *Dă-i în dubeală* = dă-i la naiba (Biia). [Pronunțat : *dugálă*].

— Din *dubi* + suf. *-eală*.

duc, *dúcuri*, s.n. Duh (Jidvei).

ducătór, -toáre, *ducători, ducătoáre*, adj. (Despre băiat sau fată) Care se duce din casa părintească la „socrie". *Surorile mele-s ducătoare, io rămîn acolo* [acasă] (Crăciunelul de Jos). Vezi și V. Frățilă, *Texte dialectale și glosar*, Timișoara, 1981, p. 88, 173.

— Din *duc-* + suf. *-ător*.

dúdă[1], *dúde*, s.f. Țeava urzitorului.

— Cf. *dudău* „cucută".

dúdă[2], *dúde*, s.f. Sirena fabricii. *La unu sună duda.*

— Din magh. *duda* „cimpoi, sirenă" (Tamás, EHW).

duduí, *dúdui*, vb. IV tranz. A alunga, a face să dispară. *L-am duduit de la casa mea.*

duiós, -oásă, *duióși, duioáse*, adj. Doritor (de ceva), lacom.

— Lat. **doliosus* (<*dolium*, CDDE, nr. 527). Cf. și it. *doglioso*. Vezi și Frățilă, AUT, IV, 1966, p. 249—250 ; idem, *Tîrnave*, p. 180—181.

duluméte s.sg. Ridicătură mică de teren, dîlmă.

— Cf. *dîlmă*.

dumnecát, *dumnecáți*, s.m. (În imprecații) *Dumnecații tăi* !

— Formă eufemistică provenită din contaminarea lui *Dumnezeu* cu *dumicat*.

dumnescíndură s.f. (În imprecații) *Dumnescindura mă-ti* !

— Formă eufemistică (un fel de deraiere lexicală) provenită din *Dumnezeu* + *scîndură*.

durdui, *dúrduie*, vb. IV intranz. A tuna. La Ion Brad : „Chiar cînd *durduie* zice că-i vreme frumoasă" (RR, p. 219).

— Onomatopee.

durigá, *durig*, vb. I tranz. și refl. A (se) rostogoli, a (se) da de-a dura. La Agîrbiceanu : „Iar pe ulițele satului veneau mereu oameni cu vreun raf nou pe roate, ori *durigînd* vreo roată de car" (*Opere*, V, p. 60) ; „... banii *se durigară*, țăncănind pe podele, pe subt pat" (*Opere*, II, p. 126). Vezi și *Opere*, VII, p. 275, 333, 335.

— De la *durigă*.

durigă, *durigi*, s.f. Rotiță.

dúță, *dúțe*, s.f. (În limbajul copiilor) Minuță (Feisa).

— Din *dodúță* (<*dodă* + suf. *-uță*) prin prin trunchiere.

dúzănă, *dúzăne*, s.f. Tabacheră de metal (Feisa).

— Cf. germ [Tabaks]*dose*, pl. [Tabaks] *dosen*.

E

efantérie s.f. Infanterie (Feisa).

electricián, *electricieni*, s.m. Electrician (Jidvei).

F

fáce, *fac*, vb. III tranz. A traduce. *Preotul le-o tradus rumânește din nemțește, le-o făcut rumânește* (Cergăul Mic).

fachiól s. sg. 1. Pînză de mătase ; giulgiu (Sîncel). 2. Material de perdele (Lunca Tîrnavei).

— Din magh. *fátyol*, idem (Tamás, EHW).

fag, *fagi*, s.m. Fagure (Bîia, Cetatea de Baltă).

— Lat. *favus, -um*, idem ; cf. it. *favo* (DA).

fáiervèrter, *fáiervèrteri*, s.m. (Învechit) Ofițer care dădea învoiri, permisii.

— Cf. germ. *Feier* „repaus, odihnă, sărbătoare" și *Wärter* „paznic", „îngrijitor de bolnavi".

fángălă, *fángăle*, s.f. Cană (Cetatea de Baltă).

fapt, *fapți*, s.m. 1. Vierme de culoare verde care trăiește pe pomi și prin iarbă și care dacă se așază pe piele produce mîncărimi. 2. Boală de piele.

fárbă, *fárbe*, s.f. 1. Culoare (la jocul de cărți). 2. Fel de a fi, soi. *Așa-i farba lor, toți au fost slabi.* Cf. făură, făbulă. La Ion Brad : „Așa-i *farba* dumneaei..." (RR, p. 302).

— Din germ. *Farbe* „culoare".

fábrică, *fábrici*, s.f. Fabrică.

— Din germ. *Fabrik*.

fábúlă, *fábule*, s.f. Fizionomie, înfățișare. *S-aruncă fábula după părinți* (Feisa). Cf. făură, farbă.

făgădár, *făgădári*, s.m. Crișmar. *Făgădariu mi-o foz beat / Și de mine ș-o uitat / Ș-am beut nemăsurat* (Lunca Tîrnavei). La Ion Blăjan : „Măi *făgădarule*, măi frate Ion, la dă-te încoace și adă-ne ceva de beut" (*Omul*, p. 85).

— De la *făgădău* „circiumă" + suf. *-ar*.

făgădăriță, *făgădărițe*, s.f. 1. Crișmăreasă. 2. Soția făgădarului.

— Din *făgădar* + suf. motional *-iță*.

fálceă, *fálcele*, s.f. Dispozitiv de lemn care se leagă la grindei (Feisa).

— Diminutivul lui *falcă* (derivat cu sufixul *-ea*), întrebuințat cu sens figurat (DA).

făr(ă) adv. de restricție. Doar, numai. *Nu-ț dau nimic de lucru, făr să dai de mîncare la toate păsările* (Sîncel). La Ion Brad : „Ba eu, zău, că nu voi da-o, nici pe buți cu bani mărunți, nici pe cară cu comoară... *făr* pe feciorul de-ascară, nici pe buți cu bani mărunți, *făr'*pe feciorul desculț..." (RR, p. 54). La Ion Blăjan : „Mîncă, dragul mumii, că de azi încolo nu ți-oi mai pune eu pe masă blidișelul tău, *fără* ți-or da străinii hrană și cine știe cum ți-or da" (*Omul*, p. 80).

fătúță, *fătúțe*, s.f. Fetiță.

făúlă, *făule*, s.f., vezi **făură**.

făúră, *făuri*, s.f. 1. Fizionomie, înfățișare. *Are făură frumoasă.* 2. Soi, fel de a fi. *Așa-i făura lor, ocoși* (Iclod, Pănade, Lunca Tîrnavei, Sîncel). [Var. : **făulă** (Jidvei)]. Cf. farbă, făbulă.

făuraș s.m. (Cu sens nepreciza) *Și la paș / Ești făuraș, / La obraz / Bulgăr de caș* (Pănade, *Folclor din Transilvania*, IV, p. 250).

făurișe, făurișți, s.f. Fierărie. Cf. c ă o c i c e. La Agîrbiceanu : „La *făurișțea* din mijlocul satului răsuna necurmat cîntecul clar, ritmat, al ciocanelor..." (*Opere*, V, p. 60). „— N-ai *făurișțe*, n-ai unelte ! zise cu sfială femeia" (*Opere*, VI, p. 233). „... intră în *făurișțe*, luă și ea un ciocan în mînă și începu să izbească în fierul înroșit" (*Opere*, VI, p. 236).

— Din *faur* + suf. *-ișțe*.

făurоáie s.f. sg. (Învechit) Numele lunii februarie.

— Din *făurăroate* < *făurar* „luna februarie" (< lat. *febr(u)arius*) + suf. *-oate*, prin haplologie sau prin apropiere de *faur*.

fédăr, fédăre, s.n. Arc.

— Din germ. *Feder*, idem.

fedéu, fedeáuă, fedéie, s.n. 1. Capac pentru vase de bucătărie (Blia, Cetatea de Baltă, Mihalț, Pănade). La Ion Blăjan : „Atunci am prins a gusta din plăcintă... Să-ți spună sora că-s faine și mari cît *fedeul*" (*Omul*, p. 277). 2. Rotula genunchiului (Iclod, Lunca Tîrnavei, Pănade). Cf. c o p e r e m î n t, c ă r i g á.

— Din magh. *fedő*, idem (DA).

féldără, féldăre, s.f., vezi **felderă**[1].

félderă[1], *féldere*, s.f. Parte a șurii, șopron. [Var. : *feldără, ferlă* (Mihalț), *ferdelă* (Bucerdea Grînoasă)]. La Ion Brad : „Voia să închidă una din *felderele* șurii, îngrădită altădată cu nuiele, bătute cu bulgări" (DF, p. 108). „Simți că-l cheamă la somn, cu mirosurile lui sălbatice, fînul pe care Teodor abia îl cărase acasă, înfundînd cu el o *felderă* a șurii". La Agîrbiceanu : „Să la fin din «*ferdelă*»" (*Opere*, V, p. 227).

— Din germ. (săs.) *Fallder* (V. Arvinte, AnL, 1968, p. 22).

félderă[2], *féldere*, s.f. 1. Baniță (16 kg). La Ion Brad : „ ... popa de ieri putea spune pe de rost contabilului de azi... cîte iugăre de pămînt avusese fiecare familie și cîte *feldere* de bucate scoteau cîndva de pe fiecare iugăr" (LM, p. 44). La Ion Blăjan : „Mi-a umplut un săcotei ca de o *felderă* bună, mi l-a aburcat pe umăr, și eu l-am șuit în pod" (*Omul*, p. 184). 2. Unitate de măsurat pămîntul. *Opt feldere fac un iugăr*. La Ion Brad : „Vrea să cumpere iar loc de două *feldere*" (DF, p. 92).

— Din germ. (săs.) *fyrdel*, idem (DA).

féldeanón, féldeanoáne, s.m. (Învechit) Tun.

— Din germ. *Feldkanon* „tun de cîmp".

féldeț, féldeți, s.m. Cinzeacă. La Ion Brad: „De fiecare zi muncă îți dă cîte-un *feldeț* de vinars" (DF, p. 125).

— Din magh. *feldecl*, idem.

féldhabiț s.n., vezi **feldhobiț**.

féldhobiț, féldhobițe, s.n. (Învechit) Obuzier. *Ș-avé tunuri, feldhobițe, cum îi spuneu iei atunci* (Valea Lungă). [Var. *feldhabiț* (Feisa)].

— Din germ. *Feldhaubitze* „obuzier de cîmp".

féldmareșál lăitnánt s.m. (Învechit) General de divizie (în armata austro-ungară).

— Din germ. *Feldmarschalleutnant*, idem.

féle, féli, s.f. 1. O jumătate de litru. 2. Cană de o jumătate de litru cu care se măsoară în special laptele.

— Din magh. *fele* (formă flexionară a lui *fél* „jumătate") (DA).

feleleáț, feleleáțuri, s.n. Garanție.

— Din magh. *felelet* „răspuns, replică, responsabilitate" (DA).

felehárț, felehárțuri, s.n. Bucată de lemn care leagă cele două tălpi, la capete, în partea dinainte a saniei (Mihalț).

— Din magh. *felehérc*, idem (Tamás, EHW).

felezí, felezésc, vb. IV I n t r a n z. A curăța grîul de pleavă cu felezitoarele (Feisa).

— Din magh. *felezni (fölözni)*, idem (DA).

felezitoáre, felezitóri, s.f. (La batoză) Mătură cu care se vîntură grîul (Feisa).

— Din *felezi* + suf. *-itoare*.

féne s.f. sg. (În imprecații și în e x p r.) Dracul. *Du-te în fene ! Are pe fenea în el. Îi cu fenea în el.*

— Din magh. *fene* „cancer ; drac" (Tamás, EHW).

fereástră s.f. (În s i n t.) *Fereastră oarbă* = firidă.

— Calc după magh. *vakablak*, idem (*vak* „orb", *oblak* „fereastră").

ferchélui, ferchéluiésc, vb. IV. 1. I n t r a n z. A mîzgăli. 2. R e f l. A se murdări cu cerneală.

— Din magh. *firkál*, idem (Tamás, EHW, s.v. *fircăli*).

ferchetéu, ferchetéuă, s.n. Vîrtej (la car).

— Din magh. *fërgetyü, fërgettyü, fürgetü, fergityó* (Tamás, EHW, s.v. *fergheteu*).

férdelă, férdele, s.f., vezi **felderă**[1].

ferecá, férec, vb I t r a n z. A lega strîns. *Am ferecat coteca* (= mîngea) *cu o sfoară tare. Păianjănul o ferecat o muscă* (Feisa).

ferestúță, ferestúțe, s.f. Ferestruică.

— Din *fereastă* „fereastră" + suf. dim. *-uță*.

férlă, férle, s.f., vezi **felderă**[1].

ferfeliță s.f. sg. Carnea de sub burtă, mai tare (în special la oi) (Feisa).

— Cf. *ferfeniță*.

férie, férii, s.f. Decalitru. [Pronunțat : *h'ére* sau *šére*, pl. *h'érii* sau *šériț*].

ferțălui, ferțăluiésc, vb. IV t r a n z. A însăila. [Var. : *firțălui*]. *Mai întîi firțăluiește și după aia coase.*

— Din magh. *fercel*, idem (Tamás, EHW).

féstung, féstunguri, s.n. (Învechit) Cetate întărită (Valea Lungă).

— Din germ. *Festung*, idem.

feștánie, *feștánii,* s.f. Sfeștanie.

feșteálă, *feștéli,* s.f. Vopsea.

— Din *fești* + suf. *-eală.*

fești, *feștésc,* vb. IV tranz. A vopsi.

— Din magh. *fest,* idem (Tamás, EHW, s.v. *feștui*).

feștitoáre, *feștitóri,* s.f. Vopsitorie. Cf. cernetorie.

— Din *fești* + suf. *-(i)toare.*

fiarastáu, *fiarastáuă,* s.n. Ferăstrău. Cf. firez.

filcău, *filcăi,* s.m. (La jocul de cărți) Valet.

— Din magh. *filkó,* idem (< slovac. *filko*) (Tamás, EHW).

filigórie, *filigórii,* s.f. (Învechit) Baracă în care cîntau muzicanții; foișor.

— Din magh. dial. *filegória* (Tamás, EHW).

fingie, *fingii,* s.f. Ulcică (Jidvei).

— Din magh. *findzsa,* idem (Tamás, EHW).

firétic, *firéticá,* adj. Dezechilibrat, nebun. Cf. descîlciat. La Agîrbiceanu: „Feciorul Nicodim, iaca-l știe diacul, nu-i beutor, nu-i *firetic,* e om foarte bun" (*Opere,* V, p. 96). „Că din naștere doamna Marina era cam *firetică*" (*Opere,* V, p. 354).

— Din *fire* + suf. *-atic.*

firéz, *firéze,* s.n. Ferăstrău (Mihalț). Cf. fiarastău.

— Din magh. *füresz.* idem.

fir s.n. (În sint.) *Fir în dinte* = fel de a țese pînza (neprecizat mai îndeaproape). *H'ir în dinte iera pînza ai mai di jos, pînza de izmene și de poale* (Cetatea de Baltă). La Ion Brad: „Mîinile care crescuseră prea lungi pentru mînecile acelea roase ale hainei de pe el, țesută «*fir în dinte*» de bunică-sa" (DF, p. 93).

firțălui, *firțăluiésc,* vb. IV tranz., vezi **ferțălui.**

fizuláș, *fizuláșe,* s.n. Șiret (de legat încălțămintea).

— Cf. *fizău,* idem (< magh. *füző,* idem, cf. Tamás, EHW).

fisáică s.f. Fasole. La Ion Brad: „... le-o îmblătit ca pe *fisaică*" (DF, p. 293); „Pînă n-o murit Artimon, el o adus din partea noastră două care de cucuruz, și *fisaică*..." (RR, p. 265).

fíță, *fíțe,* s.f. Fata de onoare a nașei la nuntă.

flámă s.f. sg. 1. Căldură mare, arșiță. 2. Mulțime. *S-o adunat atîta flamă de om la ospăț.* Cf. cetvălău, ciotvă, friptoare.

— Lat. *flamma* „flacără" (DA); vezi și **Frățilă,** *Tîrnave,* p. 181.

fléeăne s.f. pl. Tăiței de formă pătrată (Jidvei).

— Din săs. *Flekältschen.*

fleșár, *fleșári,* s.m. Măcelar (Lunca Tîrnavei).

— Din germ. *Fleischer,* idem.

flișeă, *fliști,* s.f. Despicătură de nuia cu care sînt pedepsiți cei care au pierdut la jocul de cărți. Acestora li se aplică mai multe lovituri cu flișca la palmă.

— Probabil de origine onomatopeică. Cf. interj. *fliș.*

flișcăi, *flișcăi,* vb. IV tranz. A lovi (pe cineva) cu nuiaua, cu flișca. [Var.: *flișcăni*]. La Agîrbiceanu: „După ce-l *flișcăia* cu nuiaua, pînă nu vedea copilul, zicea: — N-o să mai pui tu piciorul în casa mea!" (FDCN, p. 34). „Și care-l vede moțăind, îl duce la culcare, și-i mai și *flișcăne* pe care nu vor să adoarmă" (FDCN, p. 36).

— De la *flișeă.*

flișcăni, *fișcăn,* vb. IV tranz., vezi **flișcăi.**

foácăie s.f. pl. Chibrituri (Feisa, Bălcaci). Cf. aprinsoare, lemnuș, ghiufe.

— Din germ. *Fackel* „facă" (prin mijlocire săsească) (DA).

foáie s. f. Burtă, pîntece. La Ion Brad: „Cînd fuge, c-un copil în brațe și cu altul în *foale*... o îngrijesc și eu" (UD, p. 36). „... Și cînd am ieșit în curte, dumneaei înota în tină, pe *foale*" (RR, p. 308). La Ion Blăjan: „Pune genunchii pe *foalele* lui și apasă-l să-i iasă mațele" (*Omul,* p. 69). „... Îl loveam pe unul în *foale* și-l dărîmam la pămînt" (*ibidem,* p. 147). (În expr.) *A-i merge* (cuiva) *foalele* = a avea pîntecărie.

— Lat. *follis* (DA).

foárto interj. Strigăt cu care se dau vitele la o parte.

foástăn, *foástăne,* s.n. Dulap.

— Din germ. *Kasten* „ladă, dulap, scrin". Schimbarea lui *k* prin *f* se explică prin apropiere de *foastănă.*

foástănă, *foástăne,* s.f. Scîndură.

— Din germ. *Pfosten* (DA).

focár, *focári,* s.m. Cel care face focul (Lunca Tîrnavei); spec. om de servici la școală.

— Din *foc* + suf. *-ar.*

fódor, *fódore,* s.n. Încrețitură de pînză la mînecile iilor.

— Din magh. *fodor* „manșetă cu încrețituri" (DA).

fofológ, -oágă, *fofológi, fofoloáge,* adj. (Despre oameni) Moale, care abia se ține pe picioare (din cauza bolii sau bătrîneții).

fóitaș s.sg. Foc mare.

— Din magh. *fojtás,* idem (DA).

foitoși, *foitoșésc,* vb. IV tranz. A umple soba de lemne (Jidvei).

— De la *foitaș.*

fólea s.m. art. Om cu burta mare, pîntecos.

— Din *foale* + suf. *-ea.*

folticós, -oásă, *folticóși, folticoáse,* adj. Cu burtă mare, gras.

font s., vezi **funt.**

forchitáu, *forchitáuă,* s.n. Zăvor (Bila).

— Din magh. *fordító*, idem (Tamás, EHW, s.v. *fergheteu*).

forfecá, *foárfec*, vb. I tranz. A amesteca (cărțile de joc).

forfói s.m. sg. (În expr.) *A fi mai cu forfoi* = a fi mai cu moț.

fórmă s.f. (În loc. adv.) *Pe-o formă* = la fel de..., în aceeași măsură de... *Sîntem pe-o formă de mari.* La Agîrbiceanu: „*Pe-o formă* de groasă și de mare... "(*Opere*, VI, p. 30). „Băieții ăștia mi se pare că-s toți *pe-o formă*..." (*Opere*, VII, p. 396).

fórșuș s.m. sg. Fruntea țuicii (Jidvei). Cf. otcă, tistălaș.

— Din germ. *Vorschuss* „avans".

fortăi, *fortăésc*, vb. IV tranz. și refl. (Complementul indică vaci) A (se) da la o parte, a (se) feri într-o parte. *Fortăiește vaca aia, să poți trece.* (Ironic) *Fortăiește-te mă, să nu te lovesc.*

— De la *foarto*.

fospónt s. Corvoadă: *M-o dus de-acasă cu căruț cu doi cai de fospont* (Jidvei).

— Din magh. *forspont* (Tamás, EHW, s.v. *forșpont*).

foștolóc, *foștoloáce*, s.n. Ghemotoc. *O strîns năframa în mîni și o făcut-o foștoloc.*

foștológ, **-oágă**, *foștológi*, *foștoloáge*, adj. (Despre persoane) Bleg, moale, mototol (Jidvei).

frágă, *fragi*, s.f. Dudă. La Ion Brad: „—Am mîncat *fragi* (așa le spuneau ei dudelor), nu te speria mamă-tînă" (LM, p. 87).

fráităr, *fráitări*, s.m. (Învechit) Fruntaș (în armata austro-ungară).

— Din magh. *frájter* „subofițer, fruntaș, caporal" < germ. *Gefreiter* „caporal" (Tamás, EHW).

frasín, *frasíni*, s.m. Salcîm (Iclod, Pănade). La Ion Brad: „Le mai plăcea acolo, în pămîntul lor din Valea Turzii, pentru că aveau și salcîmi (*frasini* le ziceau ei)..." (LM, p. 107—108).

— Lat. *fraxinus,-um* „frasin" (DA).

frăgár, *frăgári*, s.m. Dud. La Agîrbiceanu: „Nicuța... alunecă ușor prin aerul limpede al dimineții, parcă plutind pe sub *frăgarii* din grădina șurii" (*Opere*, IV, p. 428). Vezi și vol. V, p. 20 și IX, p. 286. La Ion Brad: „Stătură o vreme sub coroana *frăgarului* de lîngă fîntînă..." (DF, p. 208).

— Din *frag* (< lat. *fragum*) + suf. *-ar*.

freanț s. sg. Sifilis, frenție. La Ion Brad: „... dă-i în *freanț* cu ciurda lor" (DF, p. 104). „— Și ce are boala cu funeția? — Are, că mărirele astea lumești i se cuibăresc omului în sînge, ca *freanțu*..." (LM, p. 65).

— Din magh. *franc*, idem (DA).

frecățéi s.m. pl. Aluat dat prin răzătoare, care se pune în supă (Feisa). Cf. răzălăi.

— Din *frecat* + suf. dim. *-el* (pl. *-ei*).

friptoáre s. f. sg. Arșiță, nădușeală. *Așa friptoare ca azi, n-o fost toată vara.* Cf. flamă.

— Din *fript* (partic. lui *frige*) + suf. abstr. *-oare* (DA).

frînt s. Legat. *Porodicile* [= roșiile] *după ce cresc, să leagă pe par, îi să spune frînt* (Micăsasa).

frîuă, *frîue*, s.f. (Cu referire la săsoaice) Jupîneasă, doamnă. La Agîrbiceanu: „Jupînesele lor [ale sașilor], *frîuele*, ieșiră pe la portițe..." (*Opere*, IX, p. 161).

— Din germ. (săs.) *Frau* „femeie".

frunt, *frúnturi*, s.n. (Învechit) Front.

fruntiéră, *fruntiére*, s.f. Frontieră (Jidvei).

frúnză, *frúnze*, s.f. Panglică (de obicei colorată).

fruștúc, *fruștúcuri*, s.n. (Învechit) Dejun, prînz.

— Din germ. *Frühstück* „micul dejun".

fuglă, *fúglu*, vb. IV tranz. A prinde (vitele) la fuglău (Mihalț).

— Cf. magh. *fugal*, „a îmbina, a încheia".

fuglău, *fugláie*, s.n. Cuiul de la protap cu care se prinde tînjala (Mihalț).

fuiág, *fuiáguri*, s.n. Vînt puternic, furtună. [Var.: *fuiagă*]. La Ion Blăjan: „Dracu mă poartă la drum pe așa *fuiagă*" (*Omul*, p. 196).

— Cf. magh. *fújogni* „a sufla încoace și încolo". Cf., în părțile Năsăudului, *fuiaș* „vînt grozav împreunat cu omăt" < magh. dial. *szell fujás* „bătaie de vînt" (DA). Poate prin schimb de sufix *-aș/-ag*.

fuiágă, *fuiáge*, s.f., vezi **fuiag**.

fundói, *fundoáie*, s.n. Fiecare din fundurile de scîndură care se pun în părțile din față (*fundoiu dinăinte*) și din spate (*fundoiu dindărăpt*) ale carului.

— Din *fund* + suf. *-oi*.

fundúș, **-ă**, *fundúși*, *fundúșe*, adj. Originar, băștinaș. *Neamul nostru îi fundaș din Sîncel, Brădeștii îs vinți din Pănade* (Sîncel).

— Din *fund* + suf. *-uș*.

funt s. sg. Măsură de greutate egală cu jumătate de kg. [Var.: *font*]. La Agîrbiceanu: „— Cît spui? Un *font*?" (*Opere*, VII, p. 53).

— Din germ. *Pfund*, idem (DA).

furcúță s.f. Numele unui fel de a năvădi (Mihalț).

— Din *furcă* + suf. *-uță*.

furdulăș, *furdulășuri*, s.n. (Învechit) Fiecare dintre cele trei părți ale țarinei în care se seamănă, prin alternanță, periodic (din trei în trei ani) aceleași semănături (grîu, porumb, trifoi).

— Din magh. *fordulás*, idem (Tamás, EHW, s.v. *furdulău*).

fusuláș, *fusulășe*, s.n. Porție, rație. *Căpătai fusulașu pe trî zîle*: *pîne, cîrnați* (Feisa).

fusuluí, *fusuluíesc*, vb. IV tranz. A lua la bătaie (pe cineva).

fusuluiálă, *fusuluiéli*, s.f. Bătaie. *I-am tras o fusuluială, să mă ţină minte.*
— Din *fusului* + suf. *-eală*.
fuşereálă, *fuşeréli*, s.f. Lucru făcut în grabă.
— Din *fuşeri* + suf. *-eală*.
fuşeri, *fuşerésc*, vb. IV tranz. A lucra în grabă, de mîntuială.

G

gaci, *gáciuri*, s.n., vezi **ganci**.
gais s. sg. Gaz (Cergăul Mic). [Pronunţat : *gaiş*].
galiseá, *galişti*, s.f. Colivie. [Var. : *gălişeá*, (Mihalţ)].
— Din magh. dial. *galicka* (= *kalicka*), idem.
gamáşă, *gamáşe*, s.f. Jambieră de piele.
— Din germ. *Gamasche*, idem.
ganci s. sg. Defect. [Var. : *gaci*]. *Haina asta nu-i făcută bine, are ga(n)ci.*
— Din magh. *gánes*, idem (Tamás, EHW).
găbănáş, *găbănáşe*, s.n. Magazie de cereale.
— Din magh. *gabonás*, idem (Tamás, EHW).
găgău s.n. sg. Mîncare făcută din mămăligă prăjită cu untură.
gălbinói adj. m. (Despre vin) De culoare galben intens (Crăciunelul de Jos).
— Din *galben* + suf. *-oi*.
gălişeá, *gălişti*, s.f., vezi **galiseá**.
găoázá, *găoáze*, s.f. Anus.
gătá, *gat*, vb. IV refl. (În expr). *A se găta de ploaie* (*de ninsoare*) = a fi pe punctul de a ploua (a ninge). La Agîrbiceanu : „După cît se pare *se gată* de ploaie" (*Opere*, VI, p. 356).
găurár, *găuráre*, s.n. Muieruşcă (la războiul de ţesut).
— Din *gaură* + suf. *-ar*.
găvălie, *găvălii*, s.f. Ţeastă.
găzdăcie, *găzdăcii*, s.f. Bogăţie, bunăstare. Cf. găzduşag.
— Din *găzdac* + suf. *-ie*.
găzduşág, *găzduşáguri*, s.n. Bogăţie, bunăstare.
— Din magh. *gazdagság*, idem (DA, s.v. *găzdăşag*).
geamantál, *geamantále*, s.n. Geamantan (Sîncel).
gestrí vb. IV refl. (Despre cîini) A împlini actul împreunării sexuale (Sîncel, Bilia). [Var.: *ghistá* (Bălcaci), *ghişti* (Cergăul Mare şi Mic. Făget, Feisa, Glogoveţ, Jidvei, Lunca, Ohaba, Păuca, Roşia de Secaş, Secăşel, Tău)].
— Lat. *gestire* „in Brunst sein". (Vezi Frăţilă, LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 64 ; idem, *Tîrnave*, p. 183—184.)
gestritoáre adj. f. (Despre căţele) Care este în perioada împerecherii. [Var. : *ghistitoare* (Bălcaci)].
— Din *gestri* + suf. *-itoare*.

ghilăntui, *ghilăntuiésc*, vb. IV refl. (Învechit) A se prezenta, a se anunţa (Feisa).
ghilău, *ghilăuă*, s.n. Rîndea (Cetatea de Baltă, Jidvei, Feisa). [Var. : *gilău*].
— Din magh. *gyaló* (*gyalu*), idem (DA).
ghîndă, *ghînzi*, s.f. (La cărţile de joc „ungureşti") Treflă.
ghînde, *ghînzi*, s.f. Muştiuc (Jidvei).
ghioáră, *ghioáre*, s.f. Gheară. [Pronunţat : *ghoáră*].
— Lat. **glarra* (cu metateză din ** garr(u)la*, diminutivul cuvîntului de origine celtică **garra* „gheară", păstrat în spaniolă şi în portugheză) (DA).
ghiold, *ghiólduri*, s.n. Ghiont.
ghioldi, *ghioldésc*, vb. IV tranz. A ghionti.
ghiorş, *ghiórşuri*, s.n. (Învechit) Tren (Bilia).
— Din magh. *gyors* [vanat] „tren accelerat, expres" (*gyors* „repede") (Tamás, EHW).
ghist s.sg. Reumatism (Jidvei).
ghistá, *ghistéz*, vb. IV refl., vezi **gestri**.
ghistitoáre adj. f., vezi **gestritoare**.
ghişti vb. IV refl., vezi **gestri**.
ghiştiriţă, *ghiştiriţe*, s.f. Coropişniţă (Micăsasa). Cf. goangă, gurochistriţă.
ghiúfe s.f. pl. (Învechit) Chibrituri. Cf. lemnuşe, aprinsoare, foacăle.
— Din magh. *gyufa*, idem (DA).
ghiunghiureác s. sg. Lăcrămioară.
— Din magh. *gyöngyvirág*, idem.
gilău, *gilăuă*, *gilăie*, s.n., vezi **ghilău**.
gingaş, **-ă**, *gingaşi*, *gingaşe*, adj. Mofturos (la mîncare), năzuros.
— Din magh. *gyengés* (Tamás, EHW).
gingél, *gingéi*, s.m. Gingie.
gîb, **-ă**, *gîbi*, *gîbe*, adj. Chebos, cocoşat. Cf. închilit. La Ion Brad : „— Taci, măi *gîbule*, că te bate Dumnezeu, dacă nu ţi-i destul cît te-o bătut, zise'Gligor" (DF, p. 280).
— Din magh. *göb* „cocoaşă" (DA).
gîlmă, *gîlme*, s.f. Ridicătură de teren nu prea înaltă (Crăciunelul de Jos).
— Din v. sl. *chlămă*, idem (DA).
gîmfá, *gîmf*, vb. I refl. A se umfla (din cauza unei boli).
— Lat. *conflare* (DA).
gîmfát, **-ă** *gîmfáţi*, *gîmfáte*, adj. f. Umflat (din cauza unei boli). 2. Gras.
gîngăni, *gîngănésc*, vb. IV. A vorbi peltic, în vîrful limbii (Mihalţ).
— Cf. *gîngăvi* (< *gîngav*).
gîní, *gînésc*, vb. IV intranz. A gîndi (Micăsasa).
gînj, *gînji*, *gînjuri*, s.m. şi n. Băţ flexibil.
— Din v. sl. **gęzĭ* „nuia" (DA).
gînjíi vb. IV refl. (Despre beţe) A se îndoi. *Băţul s-o gînjiit.*
— De la *gînj*.
gîrgăiág, *gîrgăiáge*, *gîrgăiágуri*, s.n. Gîtlej. Cf. girlan.

gîrlău, *gîrlăne*, s.n. Gîtlej. Cf. g î r g ă i a g.

gîrlej s. sg. Gîtlej.

gîscói, *gîscói*, s.m. Giscan.

— Din *gîscă* + suf. moțional *-oi*, sau din *giscan* prin schimb de sufix *-anj-oi*.

glanétă, *glanéte*, s.f., vezi **elanetă**.

glăjúță, *glăjúțe*, s.f. Sticluță ; țoi. [În colinda de copii :] *Doarme moșu în păcel/Cu glăjuța lîngă el* (Sîncel). La Ion Brad : „Am fost chiar ieri pe la dumnealui, de-am băut *o glăjuță* de vinars..." (UD, p. 232).

— Din *glajă* + suf. *-uță*.

glăsi, *glăsésc*, vb. IV r e f l. A plînge în viers după mort ; a se boci.

— Din v. sl. *glasiti*, idem (DA).

glébă, *glébe*, s.f. Greblă (Cistei, comunicat din Crăciunelul de Jos).

goángă s.f. (În s i n t.) *Goánga gîștiriții* = coropișniță (Feisa, Jidvei, Sîncel). Cf. g h i ș t i r i ț ă, g u r o c h i s t r i ț ă.

góghe, *góghi*, s.f. Mireasă (Cergăul Mare, Cergăul Mic).

— Din *govie* „mireasă" prin palatalizarea lui *v* la *g*. În cele două localități, termenul pare a fi moștenit din graiul șcheilor (al bulgarilor românizați).

gogoloț, *gogoloáțe*, s.n. Cocoloș (Lunca Tîrnavei). Cf. g o m o l o ț.

golgotină s. sg. (Cu valoare colectivă) Corpuri străine care rămîn în grîu după treierat (Mihalț).

— Cf. *bolbotină*.

góliște, *góliști*, s.f. Poiană (Cergăul Mic). Cf. s t ă u i n ă.

— Din *gol* + suf. *-iște*.

golnochistriță *golnochistrițe*, s.f., vezi **gurochistriță**.

golonistriță, *golonístrițe*, s.f., vezi **gurochistriță**.

gómil, *gómile*, s.n. 1. Gumă, cauciuc. 2. Radieră.

gomoloț, *gomoloáțe*, s.n. Ghem, cocoloș. (Adverbial) *O luat niște cîlți, i-o strîns gomoloț și o făcut o coteă*. Cf. g o g o l o ț.

goni vb. IV r e f l. și t r a n z. (Despre vite) A împlini actul împreunării sexuale.

góniță, *gónițe*, adj. (Despre vaci) Care este în perioada împerecherii. *Du vaca la taor, că-i goniță*.

— Din *goni* + suf. *-iță*.

górnic, *górnici*, s.m. Cîntăreț la biserică (Cergăul Mic). Cf. c î n t ă t o r.

gorși, *gorșésc*, vb. IV. r e f l. A se certa.

gorșíre s.f. sg. Ceartă.

grăbúnță, *grăbúnțe*, s.f. Coș (pe obraz) (Feisa, Mihalț).

— Din *zgrăbunță*.

grădeá, *grădéle*, s.f. (Mai mult la pl.) Fiecare din nuielele (sau stinghiile) întrebuințate la construcția caselor lipite cu lut (Cergăul Mare) sau a gardurilor. La Agîrbiceanu : „... prin *grădele* zări atîta lume..." (*Opere*, IV, p. 405). „Prin gardurile de *grădele* priveau femei" (*Opere*, IV, p. 419).

— Din scr. *gradela* „grădele, gratii, grătar" (DA).

grăurici, *grăuríci*, s.m. Greier.

— Din *greier* + suf. dim. *-ici* > *greiérici* și, prin apropiere de *graur* > *grăuríci*.

grěhení s.m. pl. Resturi de la pieptănatul cîlților.

grețălui, *grețăluiésc*, vb. IV r e f l. A i se face greață (de prea multă mîncare).

— Din *greață* + suf. *-ălui*.

griburúș, *griburúși*, s.m. (Arat.) Omușor (Mihalț).

grosiță, *grosițe*, s.f. (Învechit) Taxă care se lua pentru vînzarea lemnelor.

— Cf. *groșiță* „monedă mică de argint, avînd în diferite timpuri diverse valori" < *groș* „monedă" (< germ. *Groschen*) + suf. dim. *-iță*.

grumăzáre s.f. Boală de gît. La Agîrbiceanu : „Vărsat, ciumă, *grumăzare*, voia Celui-de-sus ?" (*Opere*, III, p. 125).

— Din *grumaz* + suf. *-are*.

grúmbănă, *grúmbene*, s.f., vezi **crumpănă**.

grúmpănă, *grúmpene*, s.f., vezi **crumpănă**.

gúbă s.f. sg. Expresie folosită la jocul de cărți, cînd se pontează pe toată suma.

gúdră, *gúdre*, s.f., vezi **hudră**.

gudulúș, *gudulúșe*, s.n. Culcuș, adăpost.

gugi, *gúgiuri*, s.n. Capișon pentru copii. Cf. c ă i ț ă.

— Formă reconstruită din *gugiuman* „căciulă" < tc. *güğemin* „un fel de căciulă" (TDRG, apud DA).

gurátic, -ă, *gurátici, -e*, adj. Vorbăreț, bun de gură (Feisa).

— Din *gură* + suf. *-atic*.

gurdúnă, *gurdúne*, s.f. Contrabas.

— Din magh. *gordon*, idem (Tamás, EHW).

gurgúi, *gurgúiuri*, s.n. 1. Vîrful ridicat al opincii. 2. Vîrful pălăriei. *Cîn plouă ridic gurguiu la comănac să să scure apa*.

— Lat. *gurgulio, -onem* „beregată" (DA).

gurochistriță, *gurochistrițí*, s.f. Coropișniță (Mihalț). [Var. : *golnochistriță* (Bîla), *golonistriță* (Cetatea de Baltă, Crăciunelul de Jos)]. Cf. g h i ș t i r i ț ă, g o a n g ă.

gută s.f. sg. Apoplexie, dambla. La Agîrbiceanu : „Trebuie să-i facă vînt cît mai repede. Altfel, l-ar putea lovi *guta*" (*Opere*, vol. IV, p. 187). „Ce nu ne poate lovi *guta* ? Bădicul se temea demult că el de «gută» are să moară" (*Opere*, VII, p. 441). La Ion Brad : „Într-o seară era s-o lovească *guta*, nu alta" (DF, p. 48).

— Lat. *gutta, -am* (DA). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 185.

H

băcuri s.m. pl. Resturi de lemne.

— Din germ. *Haek (holz)* (DA).

hahaléră s.f. Om neserios. *Nu pune sama pe vorbele lui, că-i o hahaleră.*

haităũ, haităúă, s.n. Cursă (pentru animalele sălbatice).

— Cf. *hăitău* „hăitaș" (<magh. *hajtó* „hăitaș, goniș") (Tamás, EHW).

háĵmă, hájme, s.f. Arpagic. [Var.: *haşmă*].

— Din magh. *hagyma „ceapă"* (DA).

hálfă, hálfe, s.f. Bucată de carne, haleă.

haloripa s.f. sg. (Cu sens neprecis, într-un joc de copii) *Haloripa mi-am k'ert pipa / Şi mi-o găsi-o Rodovica.*

haţúbă, haţúbe, s.f. Haină, ţoală.

hămeș, -ă, hámeși, hámeșe, adj. Viclean, șiret. La Ion Brad: „Că, mă, v-ați înțeles voi dinainte, *hameșilor*! Pe mine m-ați chemat la lucru gata!" (DF, p. 438). Vezi și UD, p. 68; LM, p. 38, 72, 112; RR, p. 265, 299.

— Cuvînt de origine autohtonă. Sensul inițial a fost de „(om) lacom". După Brâncuș, *Vocabularul autohton*, p. 87, *hames* trebuie raportat la alb. *hamës* „cel care mănîncă mult, mîncău", format din verbul *ha* „a mînca" (ca și *kamës* „avut, bogat" din vb. *kam* „a avea").

hàndgrenád, hàndgrenáde, s.n. (Învechit) Grenadă de mînă.

— Din germ. *Handgranate*, idem.

hápor, -ă, hápori, hápore, adj. Vioi, iute, harnic, îndeminatic, grabnic; lacom. *Hapor pe mîncare* (Mihalț). *Îi tare abor la lucru.* [Var.: *apor, abor*].

— Din v. sl. *chrabărŭ* (bg. *hrabăr*) „viteaz, curajos, voinic, tare". Vezi Frățilă, *Tîrnave*, p. 203.

hășană, hășne, s.f., vezi **haĵmă**.

haránceă, haránci, s.f. 1. Țigancă. La Ion Brad: „Pocăita nu voia să asculte vorbele și proorocirile „diavolești" ale *harăncii*..." (DF, p. 231). 2. Femeie rea de gură.

hárnic, -ă, adj. (În e x p r.) *A fi harnic* = a fi capabil, a fi în stare. La Agîrbiceanu: „... e *harnic* să păzească și curtea și casa" (*Opere*, VI, p. 122). La Ion Brad: „... și-am zis, mă omule, eu mă sui, da *nu-s harnică* să mai țip zăpada de-acolo" (RR, p. 265).

házmă s.f. sg. Astînă (Crăciunelul de Jos).

házmă s.f. sg. 1. Bucurie, plăcere, folos. *N-am nici o hazmă după el, numa rele face.* 2. Comerț, negustorie. (În e x p r.) *A umbla în hazmă* = a face gheșeft.

— Din magh. *haszon* (acuz. *hasznot*) „folos, avantaj" (Tamás, EHW).

hăbăúc, -ă, hăbăúci, hăbăúce, adj. Năuc. *Îi hăbăuc de cap, ñiñic nu ști.*

— Din magh. *habóka* „unul care nu-i cu mintea întreagă, țicnit, zănatic" (prin analogie cu *năuc*) (DA).

hĕcelă, *hécele*, s.f. Darac. [Var.: *hehelă* (Feisa, Mihalț)].

— Din germ. *Hechel*.

héhelă, *héhele*, s.f., vezi hecelă.

hei, *héiuri*, s.n. Loc (de casă). La Ion Brad: „... să-și fi făcut și el o țir de căsuță în partea de jos a *heiului* ăsta, că-i destul de mare...“ (RR, p. 316).

— Din magh. *hely*, idem (DA).

hemesít, -ă, *hemesíți, hemesíte*, adj. Flămînd, hămesit (Biia).

— Din *hămesit* prin asimilarea lui *ă* la *e* din silaba următoare.

hĕncleș, *hénclești*, s.m. (Învechit) Plăcintă (cu brînză, cu magiun etc.). Cf. lipie, pup, palaneț.

hértieă s.f. Tuberculoză.

— Variantă a lui *heptică*, idem (< magh. dial. *heptika*, idem) (Tamás, EHW).

hertícós, -oásă, *hertícoși, hertícoase*, adj. Tuberculos.

— Din *hertică* + suf. *-os*.

hi interj. 1. Hai! *Ne-o pus în mașini și hi să meargă!* 2. (În sint.) *Hi de ide ne!* = strigăt cu care se îndeamnă caii să pornească sau să meargă mai repede.

— (2) Contaminare între *hi de (aici)* și magh. *ne ide ne*.

hibaș, -ă, *hibași, hibașe*, adj. Bolnav, suferind.

— Din *hibă* + suf. *-aș* sau direct din magh. *hibás* (DA).

hibă, *hibe*, s.f. Boală, necaz.

— Din magh. *hiba* „defect“ (DA).

hilihilimàn interj. Strigăt cu care încep băieții sfîrșitul (strigarea peste sat) (Cetatea de Baltă).

himá, *him*, vb. I refl. A se opinti.

hintá, *hint*, vb. I tranz și refl. A (se) legăna, a (se) da în scrînciob.

— De la *hintă*.

hîntă, *hinte*, s.f. Leagăn, scrînciob.

— Din magh. *hinta*, idem (DA, s.v. *hinta*).

hinterlánd s.n. (Învechit) Spatele frontului. *Ne-o schimbat din ofici, în hinterland, cum spune atuncea, în țară, în luntru.*

— Din germ. *Hinterland*, idem.

hípen, -ă, *hipeni, hipene*, adj., vezi **ipen**.

hípi s.m. invar. Hingher. *O dat cinele la hipi.*

hireán s.sg. Hrean.

hîi, *hiiésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) surpa, a (se) dărîma.

hîit, -ă, *hiiți, hiite*, adj. 1. Dărîmat, surpat. 2. Aplecat într-o parte, strîmbat. La Agîrbiceanu: „Cîteva dulapuri, mînjite cu o vopsea fostă cărămizie, *hiite* din încheieturi de apăsarea condicilor grele... zăceau pe lîngă pereți...“ (*Opere*, X, p. 7).

— De la *hîi*.

hîitură, *hîitúri*, s.f. Ruină.

— Din *hîi* + suf. *-itură*.

hînsuri s.n. pl. Aluniș (Jidvei).

— Cf. *hins* „tufe desc, smidă“ (DA).

hîrău, *hîrăi*, s.m. Ulia. La Agîrbiceanu: „Și iată-l, nu e mic, e *hîrău*“ (*Opere*, IV, p. 437). La Ion Brad: „Sub acoperișul ei [al șurii] larg, vrăbiile își țeseau zborul gălăgios, agitat, de parcă s-ar fi apropiat *hîrăul* să le fure puii“ (LM, p. 145).

— Probabil din magh. *herjó* „pernis apivorus, falco subuteo, perdix Rebhuhn“ (Tamás, EHW).

hîrb, *hîrbe*, s.n., s.f. 1. S.n. Cratiță (Valea Lungă). 2. S.f. (În forma *hîrbă*) Ciob (Biia, Feisa, Jidvei, Micăsasa, Cergăul Mare).

— Din bg. *hărb* (DA).

hîrbă, *hîrbe*, s.f., vezi **hîrb**.

hîrbéieă, *hîrbéici*, s.f. (Învechit) Farfurie (Mihalț). Cf. tiier.

— Din *hîrb* + suf. *-eică*.

hîrbói, *hîrboáie*, s.n. (Învechit) Vas de pămînt în care se făcea mămăliga (Biia).

— Din *hîrb* + suf. augm. *-oi*.

hîrdái, *hîrdáie*, s.n. (Învechit) Vas de pămînt în care se făcea mămăliga.

— Sg. refăcut din pl. *hîrdaie* după *pai / paie, vătrai / vătraie* etc.

hîrț s.n. sg. Zi de post în care se poate mînca de dulce. *Todeuna la zilele de hîrț făcem plăcinte* (Lunca Tîrnavei).

hoáncă, *hoánce*, s.f. 1. Groapă. *O fost noapte, n-o văst și o căst într-o hoancă.* 2. Gaură. *O borbecat vaca și i-o făcut o hoancă, de poți băga mîna.*

hoáră, *hoáre*, s.f., vezi **oară**.

hoáșcă, *hoáște*, s.f. 1. Vită (sau femeie) bătrînă, diformă. 2. (La sg.) Carne slabă de vită.

hodăiță vb. I refl. impers. A striga (peste sat) la obiceiul numit hodăițat (Cergăul Mare, Crăciunelul de Jos). Cf. sili.

— De la *hodaiță* „lemnul crăpat în care se bagă și se înfășură paie, pe care le aprind pe un deal deasupra satului în seara lăsatului de brînză“ (Cistei, com. Crăciunelul de Jos — DA), „o roată umplută și înfășurată cu paie care se aprinde și așa «silesc»“. VICIU, GL., (apud DA).

hodăițát s.n. Obicei la prinderea postului de paști cunoscut mai ales prin numele de *strigatul peste sat* (Cergăul Mare, Crăciunelul de Jos). Cf. sfîit.

— Vezi *hodăița*.

hoderoángă, *hoderoánge*, s.f. Persoană guralivă, vorbăreață.

hodrobéle s.f. pl. Bagaj, catrafuse. La Agîrbiceanu: „... sosiră în Măgura trei care din Aluniș încărcate cu tot felul de *hodrobele*“ (*Opere*, IX, p. 164).

hohér, *hohéri*, s.m. 1. Om rău, de nimic; hoț. 2. Strengar. 3. (În imprecații) *Du-te-n hoher!*

— Din magh. *hóhér* „hîngher“ (DA).

holoángăr, *holoángări*, s.m. Vagabond. La Ion Blăjan: „După ce au adormit, cei mari

ne-au întors mie şi nu mai ştiu cui nădragii pe dos. Dimineaţa, de graba mare, n-am luat seama la poză şi ne-am îmbrăcat, ne-am încălţat şi am ieşit la încolonare. Acolo, Cuculău a prins a se mira : — Iaca *holoangării* !" (*Omul*, p. 153).

— Probabil germ. *Handlanger* „pălmaş" (DA).

holúmb, *holúmbi*, s.m. Movilită de nisip sau pietriş folosită la repararea drumurilor.

— Din magh. *halom*, idem (DA, s.v. *holum*).

homá, *hom*, vb. I t r a n z. A vomа (Feisa).

— Din *vomа* (< lat. *vomo, -are*) cu transformarea lui *v* urmat de *o* în *h* ca în *volbură* > *holbură*.

hópai interj. Hop ! *Hopai o luat-o-n căsătorie* (Sîncel).

hopáiţ, *hopáiţe*, s.n. Opaiţ (Mihail).

hópşă s.f. sg. (În e x p r.) *A da în hopşă* = a vinde oamenilor din sat carnea unui animal care a murit de o boală sau în urma unui accident.

— Cuvîntul este înrudit cu *obşte*, de unde provin şi magh. dial. *hopsa* şi săs. *hops* „Verein zur Beschaffung billigen Fleisches" (vezi DR, III, 720 ; Tamás, EHW).

horcolínă, *-e*, s.f. Femeie urîtă. *Mărită-te horcolină / Că rămîi fată bătrînă* (Pănade, *Folclor din Transilvania*, IV, p. 225).

— Cf. *hîrcă* „babă".

hornéţ, *hornéţe*, s.n. Burlan.

— Din *horn* „coş" + suf. dimin. *-eţ*.

hornist, *hornişti*, s.m. (Învechit) Gornist.

— Din germ. *Hornist*, idem.

hornoáie, *hornói*, s.f. Plăcinte coapte pe un băţ (Feisa).

— Din *horn* + suf. *-oi*.

horvát, *horváţi*, s.m. Croat (Valea Lungă).

— Din magh. *horvát*, idem.

hóspă, *hóspe*, s.f. Hoaspă (la grăunţe sau legume) (Cergăul Mare).

hotár s.n. Cîmp, ţarină. La Agîrbiceanu : „... nu vine muma şi tata de la *hotar*?" (*Opere*, IV, p. 450). „... La *hotar*, la lucru, nu putea fiecare gospodină să se îngrijească de fierturi" (FDCN, p. 28). La Ion Brad : „... porni pe uliţă în sus, cu gîndul să ajungă în *hotar*, unde coseau şi strîngeau ai lor otava" (DF, p. 112). Vezi şi LM, p. 232.

— Din magh. *határ* „graniţă, ţinut" (DA).

hozăi, *hozăiése*, vb. IV r e f l. A se obosi, a se osteni.

hozăiálă s.f. Trudă, oboseală.

— Din *hozăi* + suf. *-eală*.

húdă, *húde*, s.f. Străduţă, uliţă înfundată. Cf. u n g h e ţ, v e n g h e l e u.

hudiţă, *hudiţe*, s.f. Diminutiv de la h u d ă. La Agîrbiceanu : „Ţi-aduci aminte, sînt patru ani chiar în noaptea asta, ai dormit pe zăpadă într-o *hudiţă*" (*Opere*, III, p. 18). „...Tişni ca nebună pe uşă şi o luă la fugă pe *hudiţă*" (*Opere* V, p. 240).

húdră, *húdre*, s.f. 1. Femeie de moravuri uşoare. 2. Femeie rea de gură. [Var. : *gudră*].

húlă, *húle*, s.f. Deal care se surpă. La Agîrbiceanu : „Nu era uşor să cobori nici să urci *hula* dintre Aluniş şi Piatra care se rotunjea sub cer ca o căldare uriaşă, răsturnată" (*Opere*, III, p. 202).

— Din magh. *hulla* (*hullló*) „surpătură" (DA).

hului, *húlui*, vb. IV t r a n z. şi r e f l. A (se) dărîma. La Ion Blăjan : „Poate vrei *să hului* casa pe noi, mă ! " (*Omul*, p. 121).

— Din magh. *hull* „a cădea" (Tamás, EHW).

bundăstunár, *hundestunári*, s.m. (Învechit ; cu sens neprecizat) *Di la artilere trec la hundestunari, că pănă atuncea n-o fost hundestunari* (Feisa).

hurdói, *hurdoáie*, s.n. Putinei. Cf. b o t o r o g.

— Din *urdă* + suf. *-oi*, cu apariţia unui *h* iniţial.

hurézi s.m. pl. Tăiţei de formă pătrată (Sîncel).

hurlúpi s.pl. Prune nedezvoltate complet.

— Cf. *urlup*, idem.

húsa nè interj. Strigăt cu care se alungă porcii.

huşdúlă, *huşdúle*, s.f. Femeie de moravuri uşoare.

húţă, *húţe*, s.f. Fiecare dintre cele patru fete care î n v e l e s c mireasa (Cergăul Mare). Cf. î n v e l i t o a r e.

huţói, *huţói*, s.m. Fiecare dintre cei patru tineri care, împreună cu î n v e l i t o r i l e (toţi patru), asistau la î n v e l i t u l miresei (Cergăul Mic).

— Din *huţă* (pl. *huţe*) „fetele care învelesc mireasa" + suf. moţional *-oi*.

huzdoápă, *huzdoápe*, s.f. Hîrtop. [Var. : *huzdop*]. La Agîrbiceanu : „Şi rar de tot, de prin vreo *huzdoapă*, se auzea plînsul chemător al vreunui puişor, aruncat acolo de aripa vijeliei" (*Opere*, III, p. 8). „Dar ce se vede colo departe pe drum, negru şi mişcîndu-se ca o corabie în *huzdoapele* rămase din tina primăverii ? " (*Opere*, IV, p. 445). „Cunosc toate tufele, toate *huzdoapele*" (*Opere*, VI, p. 186). Vezi şi VIII, p. 180, X, p. 183.

— Cf. *huzdup*.

huzdóp, *huzdópi*, s.m., vezi **huzdoapă**.

huzdúp interj. Cuvînt care exprimă căderea cu repeziciune a unui lucru ; zdup !

I

íăba adv. Degeaba, în zadar.

— Din magh. *hiába*, idem.

íăseară adv. Astă seară.

ibómnic, *ibómnici*, s.m. (Învechit) Ibovnic.

— Din v. sl. *ljuboovnikŭ*, idem (DA).

ibómnică, *ibómnice*, s.f. (Învechit) Ibovnică. *Pă Mureş şi pe Tîrnavă / Nu-i fată să-mi*

fie dragă / Numa pe Tîrnava Mică / Mi-am găsit o ibomnică. (Accentul s-a schimbat din necesități metrice.)

ic, *icuri*, s.n. 1. Pană de despicat lemne. La Agîrbiceanu : „Ioniță o întări cu *icuri*, într-o jumătate de ceas o repară din temelie și o așează în vîrful porții, unde-și avea, încă din anul trecut, locul" (*Opere*, IV, p. 137). 2. Clin.

— Din magh. dial. *ik*, idem (DA).

icui, *icui*, vb. IV tranz. și refl. A (se) înfunda, a (se) înțepeni. La Agîrbiceanu : „În locul lui, oricare altul *s-ar fi icuit* în mulțime și n-ar mai fi putut face un pas" (*Opere*, VII, p. 88). „Abia se putură scurge membrii comitetului... Ceilalți rămaseră *icuiți* în turmă" (*Opere*, X, p. 249).

— Din *ic* + suf. *-ui*.

ie adv. Da. La Ion Brad : „ — Tot așa te doare moșule ? ... — *Ie*, mă doare !" (DF, p. 88).

— Din germ. *ja*, idem (DA).

iédără adv. Desigur.

— Din *ie* „da" + *dară*.

iépure, *iépuri*, s.m. Bucată de carne de porc cuprinzînd sternul și mușchii abdominali.

iertá vb. I tranz. (În expr.) A (*nu*) *fi iertat* = a (nu) fi permis. *Nu-i iertat să vóroș urît cu un om mai bătrîn.*

iertátă, *iertáte*, adj. f. (Despre femei) Ajunsă la menopauză.

iéscăle s.f. pl. Ieslea vitelor. *Uită-te-n iescălele alea și vezi dacă mai au vacile mîncare.* La Ion Brad : „Acum strică toată poiata, își fac găuri pe sub *iescăle* și rod ce-apucă" (DF, p. 91).

— Din *iesle*, prin epenteza lui *e* în grupul consonantic *sl* > *iescle*, apoi printr-o nouă epenteză, a lui *ă* > *iescăle*.

igni, *ignésc*, vb. IV tranz. A se sforța să verse, a icni (Feisa).

iúță, s.f. Ie pentru fetițe (Cetatea de Baltă). [Pronunțat : *i-u*].

— Din *ie* + suf. dim. *-uță*.

ináș, *inași*, s.m. Ucenic. Cf. leghiu.

— Din magh. *inas*, idem (DA).

incui, *incui*, vb. IV refl. 1. A se îmboldi, a se hîrjoni (Sîncel). 2. A se sforța (împingînd ceva cu putere) (Iclod, Lunca Tîrnavei).

indreá s.f.sg. Luna decembrie.

— Din gr. Ἀνδρέας (DA).

infantrist, *infantriști*, s.m. (Învechit) Infanterist.

invalít, *invaliți*, adj. Invalid.

ioi interj. Vai!

— Din magh. *jaj*, idem.

ioság, *ioságuri*, s.n. Avere, bogăție.

— Din magh. *jószág* , idem.

ípen, -ă, *ípeni*, *ípene*, adj. Sănătos, întreg la minte. [Var. : *hîpen*]. Cf. citov, ab.

— Din magh. *épen* (dial. : *ippen*) (DA).

iricá, *iríci*, s.f. (Învechit) Caiet (Mihail). Cf. libel.

— Cf. *ircă*, idem, cu epenteza lui *i* între *r* și *c* (< magh. *irka*, idem, DA).

irúgă, *irúgi*, s.f. Gîrla morii. La Ion Brad: „Cu asemenea amintiri rătăci inginerul pe la moara veche și pe la *iruga* seacă, tăiată de matca Tîrnavei, după prăbușirea iazului de beton, luat chidva de ape" (I.M, p. 109).

— Din scr. *jaruga* „groapă, șanț cu apă", „pîrîu" (Gămulescu, *Elemente*, p. 141).

isacoc(s) s. Un fel de substanță chimică folosită la prelucratul [?] vinului. *Îi dă sulf, îi isacoc, isacocs, ori cum dracu îi spune* (Jidvei).

isignă, *isigne*, s.f. Insignă (Crăciunelul de Jos).

ístit pron. de întărire, adv. Însuși, chiar, aidoma, leit. *Cokilu ăsta îi istit tată-so* [sau] *îi istit mumă-sa* (Sîncel).

— *Lexiconul de la Buda* a înregistrat același cuvînt în exemple ca *istit acela*, *istit atunci*, pe care DA le glosează : „tocmai, precis" (DA s.v. *istina*, *istină*). DA indică și varianta *ișțit*. În ce privește etimologia, DA trimite la srb. *istina* „adevăr", fără alte comentarii. Gămulescu, *Elemente*, 143, notează după I.S. Popović, *Reči srpsko-slovenske, u vlaškom jeziku poznate* (în „Glasnik družtva srbske slovesnosti", I, Belgrad, 1847, p. 42), pron. *istit* (deci cu accentul pe *i* inițial) „același", care circulă prin Banat, și pe care, pe bună dreptate, îl derivă din scr. *isti* „verum, idem, ipse". Totodată, Gămulescu respinge etimologia propusă de DA. Facem aici precizarea că termenul înregistrat de DA, *istit* (inclusiv varianta *ișțit*), are accentul pe al doilea *i*. Acesta, ca și cuvîntul notat de noi din Sîncel, provine din v. sl. *istŭ* „însuși" devenit în bg. *isti* ; cf. și v. scr. *isti*, sloven. *isti*, rus. *istyj*, ceh. *jistý*, slovac. *istý*, v. pol. *isi* (*Bălgarski etimologičen rečnik*, t. II, Sofia, 1979, p. 90). Forma *istii* a luat naștere pe teren românesc, prin fonetică sintactică, din exemple ca : *îi isti tată-so* > *îi istit tată-so*, sau prin influența lui *leit*, adj. și adv., „întocmai, la fel, aidoma", participiul unui verb *lei* „a turna" < sl. *lijati*, idem (DA). *Istit* „însuși" a putut fi folosit și ca adverb de întărire, lărgindu-și astfel sensul și devenind sinonim cu „chiar", „aidoma", „la fel cu". În graiurile din Transilvania de centru și sud, termenul poate fi și bulgăresc, provenit adică din graiul școlilor de la Cergăul Mare și Cergăul Mic, de la Bungard sau Rusciori. De altfel, forma citată de *Lexiconul de la Buda* și de DA cu *ș* (*ișțit*) pare a proveni din această arie, în care *s* din grupul consonantic *st* + *i* > *șt* (vezi V. Frățilă, *Un fenomen fonetic dialectal* s > ș, z > j *în unele grupuri consonantice urmate de sunete palatale*, în LR, XXV, 1976, nr. 2, p. 209—213 ; idem, *Tîrnave*, p. 79—85 ; vezi și R. Todoran,

O schimbare fonetică dialectală : s > ș și z > j în grupurile consonantice ale limbii române, în CL, XX, 1975, nr. 1, p. 33—46).

lúhă, *lúhe*, s.f. Lemn care leagă capetele cracilor de la dricul dinainte al carului, pe sub inimă (Cetatea de Baltă).

— Din magh. *juha*, idem (DA).

Î

îmbălá, *imbál*, vb. I refl. 1. A se juca în apă. 2. A spune cuvinte obscene.

— Din *bale* + pref. *în-*.

îmbălăcelúne, *îmbălăciúni*, s.f. Vorbă obscenă ; pornografie.

— Din *îmbăla* + suf. *-(ă)ciune*.

îmblătí, *imblătésc*, vb. I tranz. 1. A treiera. 2. (Figurat) A bate, a cioomăgi. La Ion Brad : „ ... Nicodim... s-o dus și le-o *imblătit* ca pe fîsaică" (DF, p. 293).

— Din v. sl. *mlatiti*, idem, + pref. *în-*.

îmboiocheá, *imboiochéz*, vb. I refl. A se îmbogăți.

— Cf. *a se îmbuieci* „a prospera" < *buiac* (cf. ucr. *bujaty* = üpig wachsen, wuchern, angelassen sich herumtreiben") (DA).

îmboiocheát, -ă, *imboiocheáți, imboiocheáte*, adj. Bogat, avut. *De imboiocheat ce-i, nu mai știe ce să facă cu banii.*

— Vezi *îmboiochea*.

îmborbecá vb. I tranz. și absol. (Despre vite) A împunge cu cornul (ca un berbece).

— Din *berbece* + pref. *în-* (*imberbeca* > *îmbărbeca* > *imborbeca*).

îmbrăcátă, *îmbrăcáte*, adj. f. (Despre boabe) Al căror tegument nu se desface după treierat (Mihalț).

îmbucurá, *îmbúcur*, vb. I tranz. și refl. I. A (se) bucura. La Agîrbiceanu : „Dumnezeu *să vă îmbucure*" (*Opere*, VI, p. 58).

— Din *bucura* + pref. *în-*.

îmbumbá, *îmbúmb*, vb. IV tranz. și refl. I. A (se) încheia (la haină). La Agîrbiceanu : „Așadar, pe mîine, domnule Petrov ! — zise căpitanul, ridicîndu-se de pe scaun și *îmbumbîndu-se* la tunică" (*Opere*, X, p. 154).

— Din *bumb* „nasture" + pref. *în-*.

împănă, *împánez*, vb. I tranz. (Complementul indică o furcă de tors sau un băț) A împodobi cu basmale, frunze și flori, în chip de steag pentru nuntă (Bucerdea Grînoasă).

— Din *peană* „pană" + pref. *în-*.

împăreá vb. II refl. A i se părea. La Agîrbiceanu : „Oamenii erau dornici să afle ce va zice despre popa cel nou și cum îl *se va împărea* cu slujba lui " (*Opere*, VI, p. 59). La Ion Brad : „... mi *se-mpare* că alții, mai mari ca ea, au dorința asta..." (LM, p. 68, cf. p. 207 și 231).

— Din *părea* + pref. *în-*.

împărți, *împárt*, vb. IV tranz. A repartiza. *Acolo m-o împărțit la regimentu trizăcișlunu efanterie* (Feisa).

împărătúș s. Omușor (Cergăul Mare, Cetatea de Baltă).

— *În-* + *părătuș*, idem (probabil și prin apropiere de *împărat* < lat. *imperator*).

împietrít, -ă, adj. Constipat.

împreună, *împreún*, vb. I refl. A se căsători.

împropodí, *împropodésc*, vb. IV refl. A se îmbrobodi.

împungáci, *împungáce*, adj. (Despre vite) Care are obiceiul să împungă.

— Din *împunge* + suf. *-aci*.

încăcelá, *încăcél*, vb. I refl., vezi **încățála**.

încățálă, *încățál*, vb. I refl. (Despre oameni) A se încălzera (Cetatea de Baltă). [Var.: *încăcela* (Sîncel)].

— Din *căței* „a atița" + pref. *în-*.

încelni, *incélni*, vb. IV tranz. A înșela (mai ales la cîntar).

— *În-* + *celui*, idem (< magh. *csalni* „a înșela, a amăgi", DA).

încenușát, -ă, adj. Plin de cenușă. *Și vatra-i încenușată* (Micăsasa, în *Folclor din Transilvania*, p. 290).

— De la *încenușa*.

încérne, *incérn*, vb. III tranz. A cerne. *Îmblătea cu mușină de cai și cu ciuru îl încerneau* (Cergăul Mic).

— *În-* + *cerne*.

închelmá, *închélm*, vb. IV refl. A se reface după o boală, a se întrema.

— *În-* + *plelm* (cu palatalizarea lui *p* la *k*).

închelmát, -ă, *închelmáți, închelmáte*, adj. Refăcut (după o boală), întremat.

— Vezi *închelma*.

închilít, -ă, *închilíți, închilíte*, adj. Cocoșat (Mihalț). Cf. glb.

— De la *închíli* „împili", „a apăsa" (cu palatalizarea lui *p* la *k*).

încîrcená, *încîrcen*, vb. I refl. A se încrîncena, a se înfricoșa. *L-am văzt pe unu iovit rău și toată m-am încîrcenat.*

încorlí, *încorlésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) cufunda. La Ion Brad : „Dacă te-apucă, te-*ncorlește* în Tîrnavă, pînă te înecă" (DF, p. 328).

— *În-* + *corlí*.

încorlít, -ă, *încorlíți, încorlíte*, adj. Cufundat. La Ion Brad : „O să-i țin *încorlíți* pînă își pierd răsuflarea" (DF, p. 143).

— Vezi *încorlí*.

încornurátă, *încornuráte*, adj. f. (Despre cununa de spice) Cu cornuri (= colțuri). *Domnule, stăpîne, / Gată masa bine / Că cununa-ț vine / Lată-ncornurată /* (Cergăul Mic).

— De la *încornura*, derivat cu pref. *în-*

din *cornuri* (pl. lui *corn*). Vezi și *cornurat* la DA s.v. *corn*.

încotoră, *încotór*, vb. I refl. A se înțepa la picioare mergînd prin miriște.

— Din *cotor* „partea de jos a tulpinii unei plante tăiate, care rămîne ieșită din pămînt" + pref. *în-*.

încunjurát, **-ă**, adj. Plin de jur împrejur. *Iera încunjurată casa de muieri.*

înéntre(a) adv., prep. Înainte(a) (Cergăul Mare, Jidvei).

înfruntá, *înfrúnt*, vb. I tranz. A certa, a ruși na (pe cineva), a dojeni, a reproșa. La Agîrbiceanu : „Așa-l *înfrunta* nevastă-sa într-o scrisoare lungă..." (*Opere*, V, p. 335). „— Ce vorbiți prostii ? le *înfruntă* învățătorul" (*Opere*, VI, p. 102).

— Lat. pop. **infronto*, *-are* (în celelalte limbi romanice **affronto*) (DA).

înfruntáre, *înfruntări* s.f. Reproș. La Agîrbiceanu : „Slujnicele... înțeleseseră-n grabă că orice porunci le dădeau stăpînii nu însemnau nimic, *înfruntările* lor erau floare la ureche, numai pe stăpîne să nu le superi cu ceva" (*Opere*, VII, p. 431).

îngălmăci, *îngălmăcésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) încurca, a se zăpăci. *M-am îngălmăcit și nu pot spune lecția mai departe.*

înghioldi, *înghioldésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) înghionti, a da ghionturi. La Agîrbiceanu : „— Nu mai avem mult, zise el c-un fel de-nfiorare, *înghioldindu-și* vecinul" (*Opere*, IX, p. 168).

înghițitoáre, s.f. Gîtlej (Bîia, Valea Lungă).

— Din *înghiți* + suf. *-(i)toare*.

înhí interj. Cuvînt care exprimă o afirmare ; îhî. — *Vii la noi ?* — *Înhi.*

înieptá, *înièpt*, vb. I. 1. Tranz. A împinge, a azvîrli, a arunca. *Nu te apropia, că te îniept cît colo.* La Agîrbiceanu : „Mașina începu să pufăie, să *îniepteze* nouraș albi în aerul rece" (*Opere*, IV, p. 97). „Vorbind, cizmarul *înieptase* pînă la Ion Grecu duh de butoi dospit" (*ibidem*, p. 166). „De pe treapta din urmă păru că-l *înieptă* cineva și se rostogoli de două ori... " (*Opere*, VII, p. 48). „Cine să mă strivească, femeie ? strigă el, apucînd-o cu o mînă de umăr și *înieptind-o*" (*ibidem*, p. 390). [Var. : *aiepta*] „Și *aieptată* de Stana, bătrîna se lovi de un dulap..." (*Opere*, V, p. 168). 2. Refl. A-și lua avînt, a se arunca, a porni cu viteză dintr-odată. *Cînd o lovește cu corbaciul, iapa să înieptă.* La Agîrbiceanu : „Respira greu, se *înieptă* cu gura deschisă după aer".

— Lat. *injecto*, *-are* „a arunca în ceva" (DA). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 186.

înlóntru adv. Înăuntru.

înschimbá, *înschimb*, vb. I tranz. și refl. A (se) schimba (Crăciunelul de Jos).

— Din *schimba* + pref. *în-*.

întăbulá, *întăbuléz*, vb. I tranz. (Complementul indică proprietăți) A înscrie în carte a funduară.

— După germ. *intabulieren*, idem (din lat. *in* + *tabula*) (DA).

întinzătór, *întinzătoáre*, s.n. (La războiul de țesut) Băț cu care se strînge pe sulul de dinainte pînza țesută.

— Din *întinde* + suf. *-(ă)tor*.

întréce, *întréc*, vb. III refl. A se alinta, a se răsfăța. *Vóroge frumos, nu te mai întrece atîta !*

— Din *trece* + pref. *în-* (care-i dă un sens factitiv) (DA).

întrecút, **-ă**, *întrecúți*, *întrecúte*, adj. (Despre copii) Alintat, dezmierdat.

întromná vb. IV refl. A se gripa.

— Din *tro(a)mnă* (= troahnă) + pref. *în-*.

întromnát, **-ă**, *întromnáți*, *întromnáte*, adj. Gripat. *Toată iarna au fost întromnați.*

întuneceálă s.f. Întuneric, beznă. *Noaptea asta-i mare întuneceală afară, nu se vede nici o stea.*

— Din *întuneca* + suf. *-eală*.

înturná, *întórn*, vb. I tranz. și refl. A voma (Jidvei, Mihalț, Valea Lungă).

— Din *turna* + pref. *în-*.

învărá, *învăréz*, vb. I tranz. (Complementul indică vite) A văra. *Le învărează (oile) vara la Lapu* (Cergăul Mic).

— Din *văra* + pref. *în-*.

învelí, *învelésc*, vb. IV tranz. (Complementul indică mireasa) A găti.

învelitoáre, *învelitóri*, s.f. Femeie care învelește mireasa. Cf. huță.

— Din *învelí* + suf. *-(i)toare*.

învierméi, *învierméiesc*, vb. IV tranz. A umple (un loc, o vie etc.) de viermi ; a îmbolnăvi (via). *Nu te băga, după ploaie, în vie că cu atîta o înviermiești mai tare* (Jidvei).

— Din *vierme* + pref. *în-* + suf. *-ai*.

J

jámblă, *jámble*, s.f. (Învechit) Franzelă, jimblă.

— Din magh. *zsemle*, *zsemlye*, idem (DA, Tamás, EHW).

jamblícă s.n. sg. (Învechit) Griș.

— Din magh. dial. *zsemlekása*, idem.

jápă, *jápe*, s.f. Nuia.

— Cf. interj. *jap* care imită zgomotul produs de lovirea cu un corp elastic (nuia, biciușcă etc.) sau de o lovitură (trînteală) dată cu repeziciune și putere (DA).

jărui, *jărui*, vb. IV. A aținea jarul.

— Din *jar* + suf. *-ui*.

jăruitór, *jăruitoáre*, s.n. Prăjină cu care se ațîță jarul în cuptor. La Ion Brad : „— Dă-mi *jăruitorul*, tovarășe Hordiș. — Care *jăruitor* ?

— Uite parul ăla ars la un cap. Nu-l vezi?" (DF, p. 162—163).

— Din *jărui* + suf. *-(i)tor*.

jăşcău, *jăşcăuă*, s.n. Pungă (de obicei din băşica porcului) de ţinut tutunul. *Dim beşică... moşu îş făcea jăşcău. Băga tăbac în iel* (Lunca Tîrnavei).

— Din magh. *zsáeskó*, idem (DA).

jéjune, *jéjuni*, s.m. Viezure (Bucerdea Grînoasă).

— Din *viezure* prin falsă regresie şi prin palatalizarea lui *v* la *j*.

jéliţă *jéliţe*, s.f. Vînt rece (Feisa, Jidvei). *Jăliţa trăje / Merele căde* (colindă din Lunca Tîrnavei). [Pronunţat: *jăliţă*].

— Din v.sl. *vijalica* „Wirbelwind" (cf. şi bg. *viélica* „vînt puternic"), prin palatalizarea lui *v* la *ž* (ca în *vis* > *žis*, *vin* > *žin*), apoi prin apropiere de cuvintele care conţin un *j* (*jur*, *jăle* etc.) (Frăţilă, LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 160).

jélniţă s.f. sg. J e l i ţ ă (Sîncel). [Pronunţat: *jălniţă*]. La Agîrbiceanu: „Cădea însărarea sură de noiembrie şi se pornise o *jelniţă* de la miazănoapte, care pătrundea în trup ca acele" (*Opere*, IV, p. 357). „Aţa subţire de *jelniţă* se întărea mereu şi în curînd începu să ţiuie prin streaşini" (*ibidem*, p. 358).

— Contaminare între *jeliţă* şi *viforniţă*, *burniţă* (Frăţilă, LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 160—161).

jep, *jépuri*, s.n. Buzunar. [Pronunţat: *jăp*].

— Din magh. *zseb*, idem (DA).

jgheab, *jgheăburi*, s.n. (Învechit) Sicriu (Cetatea de Baltă, Feisa, Jidvei, Mihalţ). Cf. c o p î r ş ă u.

— Din v. sl. *žlĕbŭ* (DA).

jilău, *jiláie*, s.n. Rîndea, gealău.

— Din magh. *gyalu*, idem.

jilţ, *jilţuri*, s.n. Jeţul birjarului.

— Din germ. *Sitz*, probabil prin mijlocirea altei limbi. În formele cu *l*, pare a se fi amestecat germ. *Sessel* (DA).

jilui, *jiluíesc*, vb. IV t r a n z. A da la rîndea, a gelui.

— Din *jilău* + suf. *-ui*.

jîmbăt, *-ă*, *jimbáţi*, *jimbáte*, adj. Cu gura strîmbă.

— Vezi *a (se) jîmba* „a (se) strîmba" (< *jîmb*, *-ă*, adj. „strîmb") (DA).

jîndăr, *jindări*, s.m., vezi **jîndar**.

jip, *jipi*, s.m. Tulpină de porumb, t u l e i. La Agîrbiceanu: „De atunci nimeni nu mai cutează să se urce pe coperiş, nici bărdaşi, nici dintre cei ce copereau cu *jipi*..." (*Opere*, VI, p. 178). „... Sus, în carul încărcat cu snopi de *jipi*" (*Opere*, IX, p. 177). „Unde şi unde piramide de *jipi* mai dădeau viaţă hotarului" (*Opere*, X, p. 137). La Ion Brad: „... vitele erau ţinute... cu *jipi* de cucuruz tocat..." (LM, p. 110). [Pronunţat: *jip*, *jîk*].

— Cf. *jup*.

jipăr, *jipáre*, s.n. Grămadă mare de j i p i, şiră (Glogovăţ).

— Din *jip* + suf. colectiv *-ar*.

jîndăr, *jindări*, s.m. Jandarm. La Ion Agîrbiceanu: „Cîntec de bătaie / Cînd *jîndări* ne taie" (*Opere*, VI, p. 239).

jîrlip, *jîrlipuri*, s.n. Construcţie din bîrne şi scînduri, pe care e condusă apa care se varsă pe roata morii; jilip. La Ion Brad: „Canalul de fugă a apei, *jîrlipul*, cum îi ziceau..." (LM, p. 109).

— Din magh. *zsilip*, idem (DA).

jmeag s. Gust şi miros (rău) pe care îl capătă vinul din cauza vaselor rău întreţinute.

— Din germ. (Ge)*schmack* (DM).

jordăneală, *jordănéli*, s.f. Bătaie (cu joarda). La Ion Blăjan: „Am mîncat de la tata o *jordăneală* care nu era la fel cu nici una de mai înainte" (*Omul*, p. 22).

jordăni, *jordănésc*, vb. IV t r a n z. A bate (pe cineva) cu joarda. La Ion Brad: „... şi Silvia, adesea, pe cei mici îi mai *jordănea*" (DF, p. 83).

— Din *joardă* + suf. *-ăni*.

jordiţă, *jordiţe*, s.f. Nuia, joardă mai mică. La Ion Agîrbiceanu: „... în mînă c-o *jordiţă*, lovea mereu în salcia bătrînă" (*Opere*, VII, p. 123). La Ion Blăjan: „Domnul Mileriu ne vedea şi ne mingiia cu *jordiţa* peste mîini" (*Omul*, p. 112).

— Din *joardă* + suf. dim. *-iţă*.

jucăreană, *jucăréie*, s.f. Jucărie.

jucărélie, *jucărélie*, s.f. Jucărie.

jucúţ, *jucúţi*, s.m. Executor fiscal.

— Cf. *jucuţie*.

jucuţie, *jucuţii*, s.f. Execuţie fiscală. La Agîrbiceanu: „— Nu, da' umblăm prin sate. — Cu *jucuţia*?" (*Opere*, IV, p. 446).

— Din magh. *egzekúció*, idem (< lat. *executio*) (Tamás, EHW, s.v. *jecuţie*).

jumărúţă, *jumărúţe*, s.f. Diminutiv de la j u m a r ă.

jumătate, *jumătăţi*, s.f. Claie de grîu formată din 15 snopi.

jumătăţi s.f. pl. Pingele.

— Cf. germ. *Halbschuh* „pantof", propriu „jumătate de gheată".

jumeáră, *jumére*, s.f. 1. Bucăţică de carne în tocană. 2. (La pl.) Bucăţile rămase de la topitul cărnii de porc, de raţă sau de gîscă; jumări.

júnere, *júneri*, s.m. Ginere.

— Contaminare între *june* şi *ginere*.

junişán, *junişéni*, s.m. Tînăr de 16—18 ani. La Ion Brad: „Otilia, deşi în putere ca un *junişan*, ştia frica de palme" (DF, p. 161). „Feciorii încă mai pot fi împungaci, ca Nicodim.

Nu se cunoaște. Dar la fete îndată le spun *junișenii* ăștia : „Ce rizi, tu, ca proasta-n târg ?!" (DF, p. 237). Vezi și UD, p. 42, 12 și LM, p. 57.

— Din *june* + suf. *-işan*.

jup, *jupi*, s.m. Snop (de strujeni) (Mihalț).

— Din magh. *zsup*, idem (DA).

jutár, *jutări*, s.m. Paznic de câmp, jitar (Mihalț, Cergăul Mare).

L

lab s. sg. Tarla, tablă.

— Din magh. *lab*, idem (propriu „picior") (DA).

láboș, *láboșe*, s.n. Vas în care se mulge vaca ; șiștar.

— Din magh. *lábas*, idem (DA).

ládă s.f. (În s i n t.) *Lada mesii* = sertar. La Ion Brad : „Se trezi căutînd cuțitul în *lada mesii*..." (LM, p. 73).

— Cf. germ. *Schublade* „sertar", propriu „lada dulapului".

láitnánt, *láitnánți*, s.m. (Învechit) Locotenent.

— Din germ. *Leutnant*, idem.

lapte s. (În s i n t.) *Lapte de bou* = compot.

latíu, *latíe*, adj. Lătăreț. *Era om fain, mutră latíe.*

— Din *lat* + suf. *-iu*.

lavór, *lavoáre*, s.n. Lighean.

lăduțíe, *lăduții*, s.f. Lădiță (Crăciunelul de Jos).

— Din *lăduță* + suf. *-ie*.

lăgán, *lăgăi*, s.m. Om moale, fără vlagă.

— Cf. magh. *lagy*(ember), idem.

lăicér, *lăicére*, s.n. Scăunel. Cf. s c ă u n e l.

— Din *laiță* (<*laviță*) + suf. *-ar*.

lămpáș, *lămpáșe*, s.n. Felinar. [Var. : *lompaș* (Crăciunelul de Jos)].

— Din magh. *lámpas*, idem (DA).

lărmuí, *lărmuiésc*, vb. IV i n t r a n z. A face larmă. *Nu lărmuiți, că treziți copilul.*

— Din *larmă* + suf. *-ui*.

lăstár, *lăstáre*, s.n. Par. *Adunam lăstarele ce le-am țipat,... parii care n-o foz buni.* La Agîrbiceanu : „În «toc-toc»-ul *lăstarelor* grele, care își izbeau necurmat măseaua de cremene, munceau tăcuți" (*Opere*, VII, p. 181).

— Din bg. *lastar* (DEX).

lătureán, *lăturéni*, s.m. Tînăr care vine la joc din altă localitate.

— Din *lature* + suf. *-ean*.

lăturghíe s.f. Liturghie (Sîncel).

lécăr, *lécăre*, s.n. Haină (Cergăul Mic).

— Din *recăl* (<germ. *Röckel*), prin metateză (DLR).

léghin, *léghini*, s.m. Ucenic (Mihalț). Cf. i n a ș.

— Din magh. *legény*, idem (DA).

lemn, *lémne*, s.n. Arbore. *Ierau anumite lemne, ca fagu, care înfrunzește mai timpuriu* (Feisa). La Agîrbiceanu : „De ce fac *lemnele* roade, bunico ?" (*Opere*, III, p. 13).

— Lat. *lignum*, care în latina tîrzie a dobîndit și sensul de „arbore" (CIORANESCU, nr. 4781). (Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 244, nota 28.)

lemnúș, *lemnúșe*, s.n. Chibrit. Cf. a p r i n s o a r e, f o a c ă l e, g h i u f e. La Agîrbiceanu : „... intrînd în odaia dinainte aprinse un *lemnuș*" (*Opere*, V, p. 158).

— Din *lemn* + suf. dim. *-uș*.

leneși, *leneșésc*, vb. IV r e f l. A se lenevi (Glogovăț).

— De la *leneș*.

lepșít, *-ă*, *lepșíți*, *lepșite*, adj. Flămînd. Cf. l i h o d.

— De la *lepși* (< *leapșă*).

lésne adv. Ieftin.

— Din bg. *lesno*, idem (DA).

ler, *léruri*, s.n. Cuptorul sobei.

— Din magh. dial. *ler* (Tamás, EHW).

levăgău s.sg. (Învechit și ironic) Aer.

— Din magh. *levegö*, idem.

libărá, *libăréz*, vb. I r e f l. A se descentra.

— Din *elibera*, prin apropiere de *liber*

libărâre s.f. sg. Descentrare.

libél, *libéle*, s.n. (Învechit) 1. Caiet. 2. Carnet (de depunere). [Var. : *liber*]. Cf. i r i c ă. La Agîrbiceanu : „... cer 80.000 zestre, care bani, într-un *libel* de depuneri, să-mi fie predați în ziua cununiei" (*Opere*, VII, p. 234).

— Din lat. *libellus*, *-um* „cărticică" (DA).

libér, *libére*, s.n., vezi **libel**.

libovi, *libovésc*, vb. IV r e f l. A se drăgosti; a se desfăta. *Am gătat lucru, acum mă libovesc.* La Agîrbiceanu : „În vreme ce noi ne sculpăm viața în praful de cărbune, ele se *libovesc* acasă în dezmierdările flăcăilor..." (*Opere*, IV, p. 331). „Îi reușise să înduplece pe-un băieș tînăr, necăsătorit, cu care se *libovea* de doi ani, să nu se ducă cu ceilalți" (*Opere*, VII, p. 513).

— De la *libov* „iubire, dragoste" (<sl *ljubovĭ* „iubire").

licăí, *licăie*, vb. IV t r a n z. pers. 3. (Despre pisici) A linge, a linchi (Jidvei).

— Probabil un derivat onomatopeic.

licău, *licăi*, s.m. Persoană căreia îi place să l i c ă i e mîncarea (Jidvei).

— Din tema *lic-* (cf. *licăi*) + suf. augm. *-ău*.

lictár s.n. sg. Magiun. Cf. s i l v o i ș. La Ion Brad : „... el o adus din partea noastră două care de cucuruz și fisaică, și-o rămas *lictar* și prune uscate..." (RR, p. 265).

— Din germ. *Lekvar* sau magh. *lekvár* (din lat. med. *electuarium*), idem (DA).

lihod, -ă, *lihozi*, *lihode*, adj. Flămînd. Cf. l e p ș i t.

— Din sl. *lichŭ* „rău, deșert" (ca *schilod* etc.) (DA).

lihodeálă s.f. Slăbiciune (mai ales din cauza flămînzelii). La Agîrbiceanu : „Cînd ridica brațele subțiri, palidă și puțintică la trup, simțea o *lihodeală* în inimă" (*Opere*, VI, p. 242).

— Din *lihodi* + suf. *-eală*.

lihodi, *lihodésc*, vb. IV intranz. A flămînzi.

— De la *lihod*.

lihodít, -ă, *lihodíți, lihodíte*, adj. Fără poftă de mîncare (Feisa).

limbáș, -ă, adj. Peltic (Mihalț). Cf. limbut.

— Din *limbă* + suf. *-aș*.

limburúș s. sg. Omușor (Feisa).

— Din *limbă* + suf. dim. *-uruș* (DA).

limbút, -ă, adj. Peltic (Jidvei, Glogovet, Micăsasa, Valea Lungă). Cf. limbaș.

— Lat. pop **linguutus, -a, um* (< *lingua*) (DA).

lingav, -ă, *lingavi, lingave*, adj. 1. Mofturos (la mîncare). 2. Slab, plăpînd, bolnăvicios. La Ion Brad : „— Așa-i ea, *lingavă* și sperioasă" (RR, p. 253).

— Cf. bg. *ligav*, scr. *ljigav* (DEX).

lingoáre s.f. (În expr.) *A vorbi ca cei de lingoare* = a vorbi aiurea, a spune năzbîtii.

lióltră, lióltre, s.f. Loitră.

— Din scr. *lo(i)tra* (DEX).

lioltreán, lioltréne, s.n. Car încărcat cît îl țin loitrele.

— Din *lioltră* + suf. *-ean*.

lipíe, *lipíi*, s.f. Lipiu (Micăsasa). La Ion Blăjan : "—Las-o, feciorule, că noi nu facem *lipii* !" (*Omul*, p. 22).

— Cf. scr. *lèpinja*.

lipíu, *lipíe*, s.n. Un fel de plăcintă cu brînză, cu magiun etc. Cf. pup, lipie, hencleș, palaneț.

— Cf. magh. *lepény* (Tamás, EHW).

lipsă s.f. (În expr.) A *fi de lipsă* = a fi nevoie. A *avea lipsă* (de ceva) = a avea nevoie (de ceva). La Agîrbiceanu : „*Am lipsă* de o casă cu chirie" (*Opere*, IV, p. 403). „— Să te petrec pînă la gară. — Nu, *nu-i de lipsă*" (*Opere*, IV, p. 85). „Alte pretinii va trebui să legi : ... cu toți cei ce *au lipsă* de o mînă de ajutor" (*Opere*, VI, p. 21). Vezi și V, p. 36, VI, p. 51, VII, p. 23, 365, VIII, p. 26, 83, IX, p. 196, X, p. 58, 283. La Ion Brad : „— *Nu-i de lipsă*, că eu mă știu scrie și singur" (DF, p. 52).

— Postbverbal din *lipsi*.

lițién s.m. Cătină de garduri. La Ion Brad : „Bănuind că e observat, predicatorul se trase înapoi după tufele dese de *lițién*" (DF, p. 151).

— Formă coruptă a termenului botanic *Lycium* (vulgare). Cf. *liți*^{a}*n, liți*^{a}*nău* (DA).

liújăr, *liújări*, s.m. Lujăr (la vița de vie) (Jidvei).

liúngură, *liúnguri*, s.f. Lingură.

liúntre, *liúntre*, s.f. Luntre (Feisa).

liur s.m. sg. Vin din struguri storși a doua oară, peste care se pune apă și zahăr ; liurcă.

— Din ucr. *ljura*, idem (DA).

liúrcă s.f. Băutură slabă, poșircă ; liur. La Agîrbiceanu : „— Beutură odată, nu *liurcă*! zise ei" (*Opere*, X, p. 104).

— Din *liur* + suf. *-că* (DA, s.v. *leoarcă*).

lóbdă, *lóbde*, s.f. 1. (Învechit) Pat făcut din patru țăruși înfipți în pămînt peste care erau bătute niște scînduri. 2. Scînduri groase (Mihalț).

— Din *lodvă* > *lovdă* > *lobdă*.

lódvă, *lódve*, s.f. Pat mic și jos (Iclod). Cf. prici, păcel, lovdă.

— Din ucr. *lodva*, idem (DA).

logógnă, *logógne*, s.f. Logodnă (Glogovet).

lohér s. m. sg. (Învechit) Trifoi. [Pronunțat : *lohęr*].

— Din magh. *lóhere*, idem (Tamás, EHW, s.v. *luhăr*).

lompáș, *lompáșe*, s.n., vezi **lămpaș**.

lopățeá(uă), *lopățéle*, s.f. Bucată de lemn din partea de jos a jugului, policioară.

— Din *lopată* + suf. dim. *-ea(uă)*.

lótru, loátră, *lótri, loátre*, adj. Ager, vioi, iute, isteț. *E lotru la mers (la vorbă, la lucru)*. La Ion Brad : „Bunică-sa, Mărie, încă ageră și *loatră* ca o nevăstuică, îi cunoștea prea bine pe toți și căuta să-i împace" (DF, p. 111). „Da-i deșteaptă și *loatră*, ca zece bărbați..." (LM, p. 36).

lúcicoș s. sg. Mîncare de carne de oaie cu varză (Cetatea de Baltă). [Pronunțat : *lúĉĉoș*].

— Din magh. *lucskos*, idem (Tamás, EHW).

lújer, *lújeri*, s.m. Mugure.

lúme s.f. (În sint.) *Lumea ochilor* (Bucerdea Grînoasă, Cergăul Mare, Glogovet, Iclod, Micăsasa, Pănade, Sîncel) sau *lună neagră* (Micăsasa)= pupila ochiului. [Var. : *lúna ochilor* (Bălcaci, Biia, Cergăul Mare, Cetatea de Baltă, Feisa, Glogovet, Pănade, Sîncel, Valea Lungă)]. Cf. neghină.

— Lat. *lumen* (oculi), din care a apărut, prin etimologie populară, și *luna* (ochilor). Vezi Frățilă, *Tîrnave*, p. 188.

lumină vb. I unipers. A fulgera.

— De la *lumină*.

lúnă[1] s.f., vezi **lume**.

lúnă[2] s.f. (În expr.) *A fi cu* (sau *a avea*) *lună-n cap* = a fi plesuv, chel.

lupáre s.f. sg. (În imprecații, cu sens neprecizat, probabil) Boală. *Mînca-te-ar luparea* ! *Du-te-n lupare* ! La Ion Brad : „Copii să nu-i faci, dă-i în *lupare* de copii, că te îmbătrînesc și te vestejesc cu zile" (DF, p. 60) ; vezi și UD, p. 272, RR, p. 276, LM, p. 235.

— Lat. **lupalis* „de lup" (= *lupinus* ; cf. *luparius* „lupar, lupaș") (V. Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 224). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 189.

lupărie, *lupării*, s.f. 1. Haită de lupi. 2. (În sint.) *O lupărie de vreme* = o vreme rea, o pîrdalnică de vreme. La Ion Blăjan : „— M-oi

duce, domnule dragă, m-oi duce, da cine-și prinde pentru noi caii la sanie pe-o așa *lupăric* de vreme" (*Omul*, p. 51).

— Din *lup* + suf. col. *-ărie*.

M

mágăr, s.m. sg. Vlagă, putere. *Liniștește-te, să nu pun mîna pe tine, că-ți mînc mágăru.*

— Cf. *smagă* „putere, vlagă", *mag*, idem, același cu *snagă* (< ser. *snaga*) (vezi Gămulescu, *Elemente*, p. 187). Termenul a putut fi influențat și de *moagăr* „slab, fără putere", dar și de *mangăr* (cf. expresia *a da mangărul cel de apoi* = a da ortul popii, în DLR, s.v. *mangăr*).

magístră s.f. Catifea. Cf. b a r ș o n.

— Cf. *mancister* „catifea" (DLR).

máioș, *máioșe*, s.n. Caltaboș.

— Din magh. *májos*, idem (Tamás, EHW).

mámă s.f. (În c o m p.) *Mamă-tină* sau (Micăsasa) *mamă bătrînă* = bunică. La Ion Brad: „— *Mamă-tină*, șopti Veanu... *mamă-tină*, unde ești?" (LM, p. 6). „— Dragu' mamii, unde umbli? își întîmpină Maria nepotul printre straturile verzi din grădina Victoriei. Doamne, cum m-am putut speria!.. — De ce, *mamă-tină*? se opri Veanu din fugă" (*Ibidem*, p. 27).

— Din *mamă bătrînă* (în limbajul copiilor).

mandúlă, *mandúle*, s.f. Amigdală.

— Din magh. *mandula*, idem (Tamás, EHW).

márjă, *márji*, s.f. Unitate de măsură egală cu 100 kg.

— Din magh. *mazsa*. Pentru epenteza lui *r* în fața consoanelor *ș*, *j*, cf. *coarjă*, *arșău* etc.

máșlă, *máșle*, s.f. (Învechit) Fundă.

— Din magh. *másli*, idem (Tamás EHW).

mășter, *-ă*, *mășteri*, *măștere*, adj. Vitreg. La Agîrbiceanu: „Și își zicea în gîndul ei iar: «De ce să fie mai bună decît mîne soru-mea *mașteră*?»" (*Opere*, IV, p. 442). „... Copiii se obișnuiesc mai ușor cu mama *mașteră* pînă sînt mici și nepricepuți, dacă dă Dumnezeu să găsească o femeie bună" (*Opere*, VI, p. 195). La Ion Brad: „Octavian n-ar trebui s-o aducă pe femeia asta în casă, s-o facă mamă *mașteră* a copiilor lui" (UD, p. 212). (Figurat) „Avea impresia că timpul atît de *mașter* cu ea în ultimele luni, își întoarse cursul pe neașteptate" (RR, p. 15). „Le trecea pe toate în vina sorții, care fusese atît de capricioasă și de *mașteră* cu o fată sinceră și naivă ca ea" (*Ibidem*, p. 221).

— Din v. sl. **maštera*, contaminare între *maštecha* „mamă vitregă" și *dăšti* „fiică" (la cazurile oblice *dăšter*). Vezi V. Frățilă, *Etimologia rom.* **maște**, **mașter**, *-ă*, în *Profesorul Gheorghe Ivănescu la 70 de ani. Omagiul elevilor și colaboratorilor*, Iași, 1983, p. 154—162.

matínecă adv. Parcă. *Matinecă la patru ajunge trenu la gară.*

— Din *mă tem că*; cf. *măvaiecă* „parcă" din *mă vaiet că*.

maț s.n. (În c o m p.) *Mațul ăl orb* = apendice. *L-o operat la mațu ăl orb.*

— Calc după germ. *Blinddarm* (*blind* „orb" + *Darm* „maț").

măcău, *măcăuă*, s.n. Băț, ciomag. (În e x p r.) *A-i da măcău* = a-i da zor, a se sili.

— Din magh. *makó* „băț mic" (Tamás, EHW, p. 512).

măglăș, *măglăși*, s.m. (Învechit) Agent financiar, perceptor.

— Cf. magh. *meglát*, *-lam*, *-olt* „a percepe".

mărhăie, *mărhăi*, s.f. Vită, animal.

— Contaminare între *marhă* „vită" și *nămaie* „vită cornută" (< lat. *animalia*).

măscurénci, *măscurénci*, s.m. Mascur mai mic.

— Din *mascur* + suf. dim. *-enci*.

mătălăliță, *-e*, s.f. Femeie mare, voluminoasă.

— Din *mătălală* + suf. *-iță*.

mătăhăie, *mătăhăi*, s.f. Manechin de paie care se pune de anul nou în poarta fîcăilor mai bătrîni care nu s-au însurat (Bucerdea Grînoasă).

mățălău, *mățălăi*, s.m. Firul care scapă la țesut (Bucerdea Grînoasă). Cf. m i n z ă l ă u.

— Din *maț* + suf. *-ălău* (DLR).

meal s.sg. Argilă de culoare vînătă, așezată de obicei în straturi, bună pentru modelat. La Agîrbiceanu: „Cînd au fost scobiți în stîncă opt sute de stînjeni, într-o sară băieșii îmi veniră mai plouați decît cînii cei rătăciți, înțălegi dumneata, mai plouați decît cînii! «*Meal*», îmi ziseră ei. «*Meal*?» întreb eu. *Meal*, îmi răspund din nou" (*Opere*, VII, p. 160—161). „Notarul le cercetă pe amîndouă galeriile și văzu că sfîrșesc în pereți de *meal*" (*Ibidem*, p. 358).

— Din v. sl. *mělŭ* (bg. *měl*) „cretă, var", (DLR).

melegár, *melegáruri*, *melegáre*, s.n. Răsadniță, pătul.

— Din magh. *melegágy* (probabil prin apropiere de *bálegar*) (DLR).

melín, *melíni*, s.m. (Bot.) Liliac.

— De la *mălin* < *mălină* „fructul mălinului" (< bg. *malina*, ucr. *malina* „zmeură") (DLR).

mereáț adv. Încetișor. *Mereuț mă duc pe drum / Bătrînețile m-ajung / Mereuț mă duc pe cale / Bătrînețile vin tare.*

— Din *mereu* + suf. dim. *-uț*.

mesérniță, *mesérnițe*, s.f., vezi **misărniță**.

mestecătór, *mestecătoáre*, s.n. Făcăleț.

— Din *mesteca* + suf. *-tor*.

mestecătúri s.f. pl. Amestec de paie cu fîn sau cu otavă folosit ca nutreț pentru vite.

— Din (*a*)*mesteca* + suf. *-ătură*.

métăr, *métări*, s.m. (Învechit) Metru.
— Din germ. *Meter*.

miéru, -ă, *miéri, miére*, adj. Albastru; mieriu. [Pronunțat: *ńéru, ńéră, ńéri, ńére*].
— Lat. *merus* (DLR).

mierui, *mierui*, vb. IV tranz. A vopsi cu albastru.
— Din *miera* + suf. *-ui*.

mieruít, -ă, *mieruiți, mieruite*, adj. Vopsit cu albastru. La Ion Brad: „Așa că haițele care le făcuse prin satele astea spoite în albastru intens, «mieruite» cum le ziceau tîrnăvenii, îl ajutaseră să cunoască toate cotiturile și zigzagurile șoselei, de la Adămuș... la Blaj" (RR, p. 286).

migdalíță, *migdalițe*, s.f. Amigdale (Cergăul Mare, Micăsasa). Cf. manduță.

mijă, *mijésc*, vb. I intranz. (La jocul „de-a mijopoaica") A-și acoperi ochii cu mîinile sau a sta legat la ochi pentru a nu vedea unde se ascund ceilalți jucători. [Pronunțat: *ńijá*]. La Ion Blăjan: „Cînd *mijeam* eu, copiii schinceau de unde erau ascunși" (*Omul*, p. 24). [Var.: *milja* (Jidvei)].
— Din bg. *miža* (DLR).

mijopoáică s.f. (Însint.) *De-a mijopoaica* = de-a mija.
— Contaminare între *mijă* și un alt cuvînt.

mijóteă, *mijótei*, s.f. 1. Persoană care mijește. 2. (Ironic) Somnoros, leneș.
— Din *mija* + suf. peiorativ *-oteă*.

miljá, *miljésc*, vb. I intranz., vezi **mija**.

miljă s.f. Joc de copii, mijă. *De-a miljа* (Jidvei)

mimorúgă, *mimorúgi*, s.f. Făptură mică, pitică. *Îi numa o mimorugă.*
— Din *nimurie* analizat ca fiind format cu suf. *-ie* și, prin schimb de sufix *-ieí-ug(ă)* (magh. *nyomarek*), cu tratarea lui *ng* ca *m* palatalizat (*ń*) sau printr-o asimilare *nimurugă* > *mimurugă* > *mimorugă*.

miór, *mióri*, s.m. Miel de doi ani (Bălcaci).
— Lat. **agnelliolus* (CDDE, 1101).

miorúț, *miorúți*, s.m. Diminutiv al lui mior.
— Din *mior* + suf. *-uț*.

misărniță, *misărnițe*, s.f. Măcelărie. [Pronunțat: *ńisărniță*]. La Agîrbiceanu: „Nu cumpără carne, cînd se taie la *meserniță*, decît în zile mari" (*Opere*, IV, p. 415).
— Termen de origine v. sl.; cf. bg. *mesarnica*, scr. *mesárnica*, idem (DLR). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 210—211.

mișcorănție, *mișcorănții*, s.f. Șmecherie, înșelăciune, mișculanță.
— Din magh. dial. *miskulánczia* „Betrug, Falschheit", sau chiar *miskuranczia* (Tamás, EHW).

miț, *miți*, s.n. Miță. Lîna tunsă de pe mici (Cetatea de Baltă).
— Lat. **agnicius* „de miel" (DLR).

mizguí, *mízguie*, vb. IV intranz. impers. A ploua (mărunt). [Pronunțat: *ńízgui*]. La Agîrbiceanu: „Afară *mizguia* mărunt și des din văzduhul înnegurat" (*Opere*, IV, 61). „Se însărase de tot și din norii de primăvară începu *să mizguie* mărunt, ca o burniță" (*Opere*, VI, p. 140).
— De la *mizg* „mizgă" + suf. *-ui*.

mizguíre s.f. Ploaie mărunță. La Agîrbiceanu: „Ieșiră toți trei în *mizguirea* rece de-afară" (*Opere*, X, p. 136).

micăí, *micăi, micăiésc*, vb. IV tranz. și refl. A vorbi bîlbîindu-se, a se bîlbîi. *Ce tot micăi acolo, că nu te înțeleg?*
— Din interj. *mic* + suf. *-ăi*.

mîndrămărie s.f. sg. Vopsea albastră care se întrebuințează la spoitul caselor țărănești.
— Cf. magh. *Mária-Kek*, germ. *Marieblau* (DLR).

mînzălău, *mînzălăi*, s.m. 1. Fir care se rupe din pînza pusă la război. 2. (În expr.) *A se ține mînzălău* (după cineva) = a se ține scai.
— Din *mînz* + suf. *-ălău*.

mîrloánță, *mîrloánțe*, s.f. Prună cărnoasă, care nu se desprinde de pe sîmbure (Cergăul Mare). Cf. moroanță.

mîrlói, *mîrloáie*, s.n. Cimpoi din coajă de salcie (Lunca Tîrnavei). Cf. dîrloi.

míță, *míțe*, s.f. 1. Cîrlig cu trei gheare cu care se scoate găleata din fîntînă. 2. Patină de alunecat pe gheață. 3. Cîrlig de fier cu care muncitorii de la întreținerea liniilor de telegraf se urcă pe stîlpi. 4. (În comp.) *Míța popii* = omidă păroasă, de culoare neagră, cu dungi cafenii (Biia).

mízgă s.f. sg. Avere, bogăție. *Are pămînt, are mîzgă, are din ce trăi.*

mlăcín, *mlăcíi*, s.m. Îmblăciu (Biia).

moáflă, *moáfle*, adj., s.f. (Om) moale, neîndemînatic. Cf. moafleș.
— Din magh. *mafla*, idem (Tamás, EHW).

moáfleș, *moáfleși*, adj., s.m. (Om) moale, neîndemînatic. Cf. moaflă.
— Din *moaflă* + suf. *-eș*.

moágănă, *moágăne*, s.f. Rînză (Felsa). Cf. bătucă.
— Din germ. *Magen* (DLR).

moágăr, -ă, *moágări, moágăre*, adj. Slab, fără putere; bleg.
— Din germ. *mager*, idem (DLR).

modolán, *modoláni*, s.m. Cais (Crăciunelul de Jos). [Var.: *mondolan* (Sîncel)].

modolánă, *modoláne*, s.f. Caisă (Crăciunelul de Jos). [Var.: *mondolană* (Sîncel)]. Cf. mundulă.

mogzénie s.f. 1. Fel, soi. *Așa-i mogzenia lor.* 2. Viață. *Taci, că acuma îți mîne mogzenia.*

mojér, *mojére*, s.n. Piuliță în care se sfarmă piperul; mojar.

— Din magh. *mozsár*, idem (Tamás, EHW).

mojdár, *mojdáre*, s.n. Piuliță (Mihalț). Cf. m o j e r.

— Din *mojar* (< magh. *mozsár*) prin apropiere de *mujdai* „mujdei" (piuliță se folosea și la pisatul usturoiului pentru mujdei).

molijit, -ă, adj. Sfințit de preot. *Apă molijită*.

— Din *molitvit* > *molivit* și apoi cu palatalizarea lui *v* la *ĵ* > *molĭĵit* și prin apropiere de cuvintele care au *j* > *molijit*.

moloméster, *molomêștri*, s.m. Morar șef.

— Din magh. *malommester*, idem (< *malom* „moară" — *mester* „meșter") (Tamás, EHW).

molțî adj. (Despre vin) Care nu este aspru; moale.

— Din *moale* + suf. dim. *-uț*.

momîțeă, *momîței*, s.f. Umflătură sub piele, blîndă. La Ion Brad: „... *momîțeile* usturătoare, lăsate de întări" (LM, p. 25).

mondolán, *mondoláni*, s.m., vezi **modolan**.

mondolánă, *mondoláne*, s.f., vezi **modolană**.

mondroní, *mondronésc*, vb. IV r e f l. A scînci, a se smiorcăi. *Taci, nu te mai mondroni*. Cf. m o r n ă î.

morcoáșă, *morcoáșe*, s.f. Fiecare dintre cele două bucăți de fier cu care se îmbracă capătul osiei care intră în butuc; bleau.

— Din magh. *marokvas*, idem (Tamás, EHW).

móri interj. Măi! (Micăsasa).

— Cf. bg *more*.

mornăí, *mórnăi*, vb. IV r e f l. A se smiorcăi, a se miorlăi. Cf. m o n d r o n i.

moroánță, *moroánțe*, s.f. 1. Soi de piersici care nu se desfac de pe sîmbure (Jidvei). 2. Caisă mică (Bălcaci). Cf. m î r l o a n ț ă.

— Din *pomoroanță* (< *pomeranță*) „portocală" < germ. *Pomeranze* (DLR).

mòrosódă s.f. sg. Sodă caustică.

— Din magh. *marószóda*, idem (Tamás, EHW).

mort, *mórturi*, s.n. Înmormîntare. *Zabudete* [= cîntec bulgăresc], *aia să cînta la morturi... la toate morturile și în casă și și afară* (Cergăul Mic).

mosorí vb. IV. r e f l. A se umfla; a căpăta **umflături**.

— De la *mosor* „umflătură rotundă și tare" (DLR).

mosorít adj. (Despre sînge) Adunat sub piele în urma unei lovituri.

— Vezi *mosori*.

moștinár, *moștinări*, s.m. Băștinaș (Feisa).

— Din *moștină* „moștenire" + suf. *-ar*.

moștoloágă, *moștoloáge*, s.f. 1. Șomoiog de paie. 2. Cocoloș din pîine și zahăr, care se leagă într-o batistă și se dă sugarilor.

motoáșcă, *motoáște*, s.f. Șomoiog (Cetatea de Baltă). [Var.: *motroașcă* (Feisa)].

— Din ucr. *motoška* (DLR).

motóc, *motóci*, s. m. Motan. Cf. m o t o r o i.

motocosí, *motocosésc*, vb. IV r e f l. și t r a n z. A tăndăli, a pierde vremea.

motorói, *motoróii*, s.m. Motan (Glogovel). Cf. m o t o c.

motolíți adj. m. Moțu, bleg.

motológ, -oágă, *motológi*, *motoloáge*, adj. Moțu, bleg. Cf. Pănade. *Folclor din Transilvania*, IV, p. 249.

motór, *motoáre*, s.n. Autovehicul (automobil, camion). La Ion Brad: „... tu n-auzi *motoru'* care-o venit după noi..." (LM, p. 6). „... N-avem nevoie de *motoru'* dumitale" (LM, p. 48).

motroáșcă, *motroáște*, s.f., vezi **motoașcă**.

múzi s.n. (Învechit) Cinematograf.

— Din magh. *mozi*, idem (DLR).

mue, *múicuri*, s.n. Știulete de porumb mic, nedezvoltat, pipernicit.

muierós, *muierôși*, adj. m. 1. Afemeiat. 2. Slab de înger, plîngăreț.

— Din *muiere* + suf. *-os*.

muieróteă s.f. (Ironic) Bărbat care se amestecă în treburi femeiești.

— Din *muiere* + suf. *-oteă*.

muietúră s.f. Mîncare pentru pui făcută din făină de porumb muiată în apă. Cf. t i r i c a r.

— Din *muia* + suf. *-(ă)tură*.

mujdái s.n. Mujdei.

— Din *must* + *de* + *ai* (DLR).

mumuíță, *mumuíțe*, s.f. Maimuță.

mundúlă, *mundúle*, s.f. Un soi de piersică (Feisa). Cf. m o d o l a n ă.

múră, *múre*, s.f. Morcov (Cergăul Mic).

murătoáre s.f. sg. Apă sărată; slatină.

— Din *mura* + suf. *-ătoare* (DLR).

múștră, *múștre*, s.f. Demonstrație de călărie.

— Din germ. *Muster*, idem.

mușcúță s.f. Soi de viță de vie; muscat.

mușchi, *mușchése*, vb. IV r e f l. A da din umeri. *Copilul să muschește la școală, cînd nu știe răspunde* (Cergăul Mare).

— Din *mușchi*.

múșină, *múșini*, s.f. (Mai mult la pl.) 1. Viermi de pe rănile animalelor. 2. Viermi din balegă de cal.

— Cf. pol. *muszyna* (DLR).

muși, *mușéște*, vb. IV r e f l. pers. 3 sg. A face **mușită**, a se altera.

— Cf. *mușită*.

mușticăl, *mușticăle*, s.f. 1. Șurub. 2. Capătul metalic al unui furtun.

— Cf. germ. *Mundstück*, idem (DLR).

mutalău, -áuă, *mutalăi*, *mutaláie*, adj., s.m. și f. Tont, prost.

— Din *mut* + suf. peiorativ *-ălău* (varianta *-alău*).

N

nap, *napi*, s.m. Sfeclă. (În e x p r.) *Gol nap* = gol puşcă. La Agîrbiceanu : „... alergă să rupă lobodă şi ştir şi frunze de *napi* pentru porci" (*Opere*, IV, p. 434). „... Iată şi un pui de ţigan numai cît genunchele, *gol nap*, cu urcioraşul în mînuţă" (*Opere*, III, p. 76).

— Lat. *napus* (DLR).

năminji, *năminjésc*, vb. IV t r a n z. şi r e f l. A (se) murdări, a (se) mînji.

— De la *mînji* (DLR).

năpói adv. Înapoi (Mihaiţ).

nărăvi, *nărăvésc*, vb. IV r e f l. A se înţelege, a se potrivi. *S-au nărăvit şi s-au luat* (= căsătorit).

— De la *năravi*.

născocorí, *născocorăsc*, vb. IV r e f l. A se enerva (răstindu-se la cineva).

năspreálă s.f. sg. Scrobeală.

nătăfléte, -eáţă, *nătăfléţi, nătăfléţe*, adj., s.m. şi f. (Om) molatec, bleg. [Var. : *neteflete*]. La Agîrbiceanu : „Ar fi scăpat lumea de un papă lapte, de un *neteflete* ca tine" (*Opere*, III, p. 394).

— Contaminare între *nătărău* şi *fleţ*. Din *nătăfléţi* s-a refăcut un sg. *nătăflete*.

năúe, -ă, *năúci, -e*, adj. 1. Prost 2. Surd (Mihaiţ, Glogovet).

năucí, *năucésc*, vb. IV i n t r a n z. A surzi (Mihaiţ, Glogovet).

neblégnic, -ă, *neblégnici, neblégnice*, adj., s.m. şi f. Prost, neputincios, prăpădit. *Neblejnicul ăsta mi-o mîncat zilele*. La Ion Brad : „Numa *neblejnicu* ăsta de Văsălie îi vinovat, că s-o dus prin părău încolo şi m-o lăsat cu ei !" (DF, p. 165). „... Ei te-or împins în braţele *neblejniculuí*..." (DF, p. 387). „Că el, *neblejnicu*, toate le face numa pentru copiii ei" (RR, p. 265).

— Din *nebleznic*, cu transformarea lui *zn* în *jn* (vezi Frăţilă, *Tîrnave*, p. 212—213).

nechimuluít adv. Fără măsură, fără cumpătare. *O ajuns aşa de rău, că o beut nechimuluit*.

— Din *chimuluit* (partic. lui *chimului* < magh. *kímél*) + pref. *ne-*.

neghînă s.f. (În s i n t.) *Neghina ochiului* = pupilă (Crăciunelul de Jos). Cf. l u m e.

neide-ne interj. 1. Strigăt cu care se mînă caii. 2. Strigăt cu care se alungă cîinii. [Pronunţat : *nę idę nę*].

— Din magh. *ne ide ne* (Tamás, EHW).

nesovilcát adj. (Despre aluat) Care nu e s o v i l c a t, care nu e încă rupt pentru a fi făcut pîine. La Ion Brad : „La Dodu cînd or intrat / Otîlia i-o-uşelat, / În casă că i-o lăsat / Cu troaca de aluat, / Aluat *nesovilcat*, / Gata să fugă sub pat..." (DF, p. 212).

— Vezi *sovilca*.

netechít, -ă, *netechíţi, netechite*, adj. Prost, cretin.

netefléte, *neteflétí*, s.m., vezi **nătăflete**.

nevór s.m. Năvod (Cetatea de Baltă, cf. *Folclor din Transilvania*, IV, p. 27).

nevordáş, *nevordáşi*, s.m. Pescar (Cetatea de Baltă, cf. *Folclor din Transilvania*, IV, p. 27).

ni interj. Uite ! *Ni că vine trenu* ! La Ion Brad : „*Ni* tu, mă, cum se poartă în casă la mîne" (DF, p. 172). „O, bată-te norocu„ *ni* la el, om învăţat şi vestit, cum le zice ca un ţăran" (DF, p. 439). „*Ni*, măi, că au şi case cu etaj..." (LM, p. 233).

— Din magh. *ni* (DLR).

nigél, *nigéi*, s.m. Neg (Crăciunelul de Jos, Sîncel, Iclod, Pănade, Jidvei). [Var. : *ningel* (Biia, Feisa, Micăsasa, Valea Lungă)].

ningél, *ningéi*, s.m., vezi **nigel**.

nită interj. Uite ! *Nită-l* ! *Nit-o ce mare-i* !

— Din *ni* + [ja]tă (DLR).

noághibúlgăr, *noághibúlgări*, s.m. Varietate de struguri.

— Din germ. *Neuburgunder*.

nocoveálă, *nocovéle*, s.f. Nicovală (Cergăul Mic, Cergăul Mare, Micăsasa).

nodorár, *nodoráre*, s.n. Parte a războiului de ţesut ; nodurar (Feisa).

— De la *noduri* (pl. lui *nod*) + suf. *-ar*, cu asimilarea lui *u* la *o*.

nouár, *nouări*, s.m. Nor (Cergăul Mare).

O

o conj. Sau. *Iera în sărbătorile, crăciunului o a paştilor* (Sîncel).

— Lat. *aut* (DA, s.v. *au*).

oábla s.f. sg. (În e x p r.) *A trage la oabla* = a aduce la linie dreaptă.

oácăr, -ă, *oácări, oácăre*, adj., s.m. şi f. (Despre oi) Cu pete ruginii pe bot. La Ion Brad : „Tunse proaspăt, oile păreau nişte ogari... — Hai oacheşo, hai *oacăro*, nu vă speriaţi, tu, că-i de-al nostru" (LM, p. 103).

— Termen străvechi, de origine latină < **obaquilus* (Densusianu, GS, VI, 317—319 ; Candrea, GS, VII, 291) sau de origine autohtonă, comun cu alb. *oakër* „oaie sau berbec cu botul şi picioarele negre" (DLR), cf. Brâncuş, *Vocabularul autohton*, p. 144—145. Termenul e de probabilă origine autohtonă. În alb. el nu poate fi de origine aromână (cum crede Çabej, SF, 2, 1967, 7—8), ci din română comună (Brâncuş, *ibidem*, p. 145).

oáră, *oáre*, s.f. (Mai mult la plural) Orătanie (Bucerdea Grînoasă). [Var. : *hoară* (Mihaiţ)].

— Lat. *ovaria* „ouătoare" (DLR). Vezi şi Frăţilă, *Tîrnave*, p. 191.

oáspet, *oáspeţi*, s.m. Nuntaş.

— Lat. *hospes, -itis* (DLR).

òbărfáităr, *òbărfáitări*, s.m. (Învechit) Administrator şef. [Var. : *obărfaivellăr*].

— Formă coruptă a germ. *Oberverwalter*, idem.

òbărfăiveltăr, *obărfăiveltări*, s.m., vezi **obărfaităr.**

obidós, -oásă, *obidóși, obidoáse*, adj. Care se supără repede, care e mereu încruntat; mofturos. [Pronunțat : *ogidós*].

— Din *obidă* + suf. *-os.*

obli, *oblésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) îndrepta, a face să fie drept. *Oblește drotul* (= sîrma) *că-i încovoiat.* La Agîrbiceanu : „Gheorghe *se oblește* deodată, se întoarce cu privirile pline de ură spre Țancu și începe să-i răcnească..." (*Opere*, III, p. 79). „Înfiripă două-trei brațe bune și *se obli* să mai răsufle și să-și dreagă șalele" (*Opere*, IV, p. 358). „... *Se obli* din șale..." (*Opere*, IV, p. 394).

— De la *oblu.*

oblinti vb. IV refl. și intranz. A obrinti.

oblínc, -ă, *oblínci, oblínce*, adj. 1. Bolnav, suferind. *Îi tare oblinc, de abia se mai ține pe picioare.* 2. (Despre copii) Moale, bleg (Feisa).

— Cf. *oblínci* „a-și pierde puterile, a fi sleit de puteri" (Rășinari—Sibiu, în DLR).

oblocău s.n. sg. (Învechit) Fereastră ; oblon (la fereastră).

— Cf. *obloc*, termen cunoscut în Transilvania cu același sens (< magh. *ablak*, idem).

oblón, *oblóane*, s.n. Șopron (Feisa).

— Cf., în alte părți, *oblon* „deschizătura dintre șură și grajd, în dreptul ieslei, astupată cu un fel de ușă de scîndură, pe unde se dă de mîncare vitelor" (Tamás, EHW, s.v. *obloc*).

óbodă, *óbode*, s.f. (Învechit) Grădiniță de copii.

— Din magh. *óvoda*, idem.

oborí, *obór*, vb. IV tranz. A doborî. *Oboară măru ăla jos !*

ochi s.m.pl.1. (Învechit) Ochelari. 2. Rovină ; loc mlăștinos. *Vaca o călcat într-un ochi și s-o scufundat până la foale.* 3. Buclă făcută din firele toarse. *După ce iera gata de urzit, o adunam, o făceam toată ochiuri pe mîni* (Spini). 4. (În comp.) *Ochiul cel mort* sau *cel orb* = tîmplă. Cf. plantă.

— (4) Probabil calc după slava veche ; cf. bg. *sljapo oko*, idem, scr. *slepočica, slepo oko*, idem, sau, mai degrabă, în Transilvania, după magh. *vakszem*, idem (< *vak* „orb" și *szem* „ochi").

ocinăș *ocinășe*, s.n. (Învechit) Rugăciune (Cergăul Mare și Cergăul Mic). La Agîrbiceanu (cu pl. *ocinași*) : „Ce păcate să fi făcut ? *Ocinași* am zis, ce-am știut și cînd am putut" (*Opere*, III, p. 218). „... În loc de canon de ani de zile, abia i-a dat *ocinași*, de-o săptămînă, fără post, fără ajun..." (*Opere*, IV, p. 92). „Să nu mai ocărîți, și să ziceți în toată sara și dimineața *ocinașele* (*Opere*, VI, p. 32). „... Îți zici *ocinașele* și fugi din căile păcătoșilor" (*Opere*, VII, p. 399).

— Din slavon. *otĭče naši* „Tatăl nostru" (DLR).

oceșág, *ocșágnri*, s.n. Taifas. *Tare îi plac lui Ion ocșagurile.*

— Din magh. *okosság*, idem (Tamás, EHW).

ofițirsiatfetrètăr, *ofițirsiatfetrètări*, s.m. (Învechit) Locțiitor de ofițer.

— Din germ. *Offiziersstellvertreter*, idem.

ogáșă, *ogáșe*, s.f. Urmă făcută de roata carului, a căruței, sau a altui (auto)vehicol ; făgaș. (Figurat) Drumul vieții. [Var. : *ogașie*]. La Agîrbiceanu : „Din *ogașa* vieții lor năcăjite, pline de lipsuri, nu poți ieși așa de ușor" (*Opere*, IX, p. 195). „... Căruța hurduca pe drumul plin de *ogăși* tari" (*Ibidem*, p. 167). La Ion Brad : „Motorul gîfîia, roțile erau obligate să escaladeze *ogășiile* adînci, desfundate de tractor" (RR, p. 296).

— Din magh. *vágás*, cf. *kerékvágás*, idem (Tamás, EHW, s.v. *văgaș*).

ogășie, *ogășii*, s. f., vezi **ogașă.**

ogoi s.n. sg. Un fel de oină. La Agîrbiceanu : „Citeodată cei patru rămîneau acasă, făceau c-un gătej un cerc larg lîngă zid, unul intra în cerc, iar ceilalți se sileau să-l nimerească de la periferie c-o minge. Îi ziceau jocului „de-a *ogoiu*" (*Opere*, VIII, p. 21).

ogór s.n. (În sint.) *Ogor negru* = teren arat, dar lăsat necultivat. *La moșu-meu am pominit ogor negru, ogor de nu semăna nimic în iel, îl lăsa numa cu buruieni* (Bucerdea-Grînoasă).

olát, *oláte*, s. n. (La pl.) Totalitatea bunurilor unui gospodar.

olălău s.n. sg. Gălăgie mare, larmă ; scandal *Iară-i mare olălău la crișmă.*

olăli, *olălésc*, vb. IV tranz. A certa (pe cineva), a înfrunta (Bilia).

— Cf. *olălău.*

omărí vb. IV tranz. A opri, a nu da voie să înainteze ; a rămîne pe loc (Feisa).

ometéu, *ometéi*, s.n. Om mare, măștăhălos. *Ce ometeu s-o făcut ăla, că nu mai înképe pe ușă !*

oprít, *oprituri*, s.n. Pășune. *Nu mai avem fîn, trăbă să scoatem vitele în oprit.* La Agîrbiceanu : „În *oprit* păștean vitele albe..." (*Opere*, V, p. 52).

— De la *oprí.*

otáș, *otáși*, s.m. Paznic de drumuri ; picher.

— Cf. magh. *útmester* „picher de șosele".

ótcă s.f. Țuică mai slabă care curge la început din cazan ; fruntea țuicii. Cf. forșuș, tistălaș.

P

pac, *păcuri*, s.n. Pachet (Lunca Tîrnavei).

— Din germ. *Pack*, idem (DLR).

palanét, *palanéte*, s.n. Turtă făcută din

aluat de pîine, umplută cu brînză, urdă sau magiun. Cf. l i p i e, l i p i u, p u p, h e n c l e ș

— Din ucr. *paljanica* (DLR).

păcél, *păcéle*, s.n. Pat mai mic alcătuit din două scînduri puse pe două capre de lemn. Cf. l o d v ă, p r i c i. La Agîrbiceanu : „Moartea tăcu, și în casă, pe *păcel*, începu deodată cineva să geamă" (*Opere*, III, p. 172). „... Fetița se coborî de pe laviță și se urcă în *păcel*" (*Opere*, III, p. 243). La Ion Brad : „Se duse în grajd și se întinse pe *păcelul* de-acolo" (LM, p. 77).

— Din *păt(u)cel*.

păiós adj. (Despre gunoiul de vite) Care are paie (Jidvei).

— Din *pai* + suf. adj. *-os*.

pălándru, *pălándruri*, s.n. Gard de scînduri ; palanc (Feisa).

pălít adj. (Despre grîu) Cu grăunțele seci.

păr s.sg. Mătase (la porumb).

părcán, *părcáne*, s.n. Zgîrietură pe perete sau pe gheață. [Var. : *părceán*]. *M-am dat în potcoave și s-o făcut niște părcane pe gheață* !

— Din magh. *párkány* (DLR).

părceán, *părcéne*, s.f., vezi **părcan.**

părui, *păruiésc*, vb. IV t r a n z. (Complementul indică o vie) A arăci (Crăciunelul de Jos).

— Din *par* + suf. *-ui*.

păsăli, *păsălésc*, vb. IV t r a n z. 1. A o nimeri, a o potrivi. *Am păsălit-o, îi vreme bună azi de fîn.* 2. A avea grijă, a munci cu băgare de seamă, cu migală (Crăciunelul de Jos).

— Din magh. *pázsol*, idem (Tamás, EHW).

păsărésc, *păsărești*, adj. (Despre porci) Care nu este de rasă (Crăciunelul de Jos).

— De la *pasăre* + suf. *-esc*.

păseăli, *păseălésc*, vb. IV t r a n z. A vorbi vrute și nevrute (Lunca Tîrnavei). [Var. : *piseăli*].

— De la *păseălie* (DLR).

păstură, *păsturi*, s.f. Strecurătoare făcută din pînză (Bălcaci, Micăsasa, Cetatea de Baltă).

— Cf. *pînzătură*.

pătrupóp, *pătrupópi*, s.m. Protopop.

pătură, *pătur*, vb. I t r a n z. A îndoi, a plia.

păturátă, *păturáte*, adj. f. (Despre cămașă, ie) Îndoită, pliată. *Am avut o kimeșe de jolj păturată-n creștă* (Crăciunelul de Jos). (Vezi Frățilă, *Texte*, p. 75.)

pătură, *păturí*, s.f. Foaie de aluat din care se fac plăcinte sau tăieței.

— Lat. **pittula* (diminutiv de la *pitta*) (DLR).

peână, *péne*, s.f. Cunună de spice care se făcea la terminarea secerișului.

— Lat. *pinna* (DLR).

peátă, *péte*, s.f. Pată.

pedél, *pedéli*, s.m. (Învechit) Om de serviciu (la școală). [Var. : *bedel* (Spini)]. Cf. f o c a r. La Ion Brad : „La liceul de băieți să-l poftiți..., iar cheia s-o păstreze *pedelul*" (DF, p. 258).

— Din germ. *Pedell* (DLR).

péliță s.f. (În s i n t.) *Peliția ochiului* = pleoapă (Bîia, Micăsasa, Sîncel). Cf. p l e o a p t ă.

picúl, *picúiuri*, s.n. 1. Deal înalt și țuguiat (Jidvei). 2. Vîrf de deal (Feisa). [Pronunțat : *kicúi*].

— Lat. **piculeus* (DLR).

pieptărár, *pieptărári*, s.m. Cojocar (Jidvei).

— Din *pieptar* + suf. *-ar*.

pieptărúț, *pieptărúțe*, s.n. 1. Jerseu fără mîneci, din postav sau lînă. 2. Cojocel.

— Din *pieptar* + suf. *-uț*.

pierdéle(a) s.m. și f. Vagabond, strengar. *Îi și el* (sau *ea*) *un* (sau *o*) *pierdéle(a)*. [Pronunțat : *kerdéle(a)*].

— Din *pierde* + suf. *-elea*, după *pepelea* < *Pepelea*.

pierít s.m. sg. Vărsat.

— De la *pieri*.

píha interj. Cuvînt care exprimă mirarea. *Piha, da bine-ți șade* !

— Onomatopee. Cf. magh. *pihá*, rom. *phi* (DLR).

píncă s.f. sg. Cotă, procent, parte (la jocul de cărți).

pingăli, *pingălésc*, vb. IV t r a n z. (Învechit, rar) A zugrăvi, a vopsi.

— Din magh. *pingálni*, idem.

píntru prep. Din cauza. *Nu m-am putut duce la lucru pintru copil.*

pințelús, *pințelúși*, s.n. (Rar) Șurub.

— Din magh. *pen(e)cilus* (< lat. *penecillus*) (Tamás, EHW).

pipáș, *pipáși*, s.m. Fumător.

— Din *pipă* + suf. *-aș* sau direct din magh. *pipás*, idem (Tamás, EHW).

píri(ca) interj. Strigăt cu care se cheamă găinile.

— Onomatopee. Cf. magh. *piri, pirike*, idem (Tamás, EHW).

piscoále, *piscói*, s.f. Cană (de sticlă sau de lut) cu toartă, mai îngustă la vîrf.

— Din *pisc* + suf. *-oaie*.

pișpée s. (Ca termen de comparație, cu sens neprecizat) *Nu mă ntrecea nici pișpecu* (Jidvei).

— Din magh. dial. *pispek* (lit. *püspök* „episcop" (DLR).

pișțiól, *pișțioále*, s.n., vezi **pistol.**

pișțól, *pișțoále*, s.n. Pistol (Jidvei). [Var. : *pișțiol* (Sîncel)].

pîrgăli, *pîrgălésc*, vb. IV t r a n z. (Complementul indică alimente) A prăji.

— Din magh. *pergel, pörköl* „a arde, a frige" (Tamás, EHW, s.v. *pîrgălui*).

pîrșă, *pîrșe*, s.f. Pată pe obraz. *Muierile groase* (= gravide) *au pîrșă pe obraz.*

pîscăli, *pîscălésc*, vb. IV t r a n z., vezi **păseăli.**

plăinic adv. De bună voie. (În expr.) *A se da plăinic* = a se preda.

plántă, *plánte,* s.f. Tîmplă (Feisa). [Var.: *plintă* (Pănade)]. Cf. ochi.

plaș, *plași,* s.m. Plaz (la plug).

— Din v.sl. *plazŭ.* Cf. bg. *plaz,* scr. *plaz.*

pleáznă, *plézne,* s.f. Urmă lăsată de bici pe piele.

— De la *plesni.*

pleoáptă, *pleoápte,* s.f. Pleoapă (Valea Lungă). Cf. pelită.

plecozá, *plecozăsc,* vb. I refl. pers. 3. (Despre urechile animalelor) A se lăsa în jos, a se pleoști. *Nu știu ce are vaca asta că i s-au plecozat urechile.* Cf. dăbălăza.

— Contaminare între *pleca* „apleca" și *dăbălăza.*

plecozát, -ă, adj. (Despre urechile animalelor) Lăsat în jos, pleoștit. *Ni ce urechi plecozate are vaca aia!* Cf. dăbălăzat.

— Vezi *plecoza.*

pleznicár, *pleznicáre,* s.n. Despărțitură a șurii (Feisa). Cf. puiuc.

plitănós adj. (Despre nas) Turtit (Mihalț). Cf. plutit.

pliváis, *plivâise, plivâisuri,* s.n. (Învechit) Creion, plaivaz (Jidvei). [Var.: *plivas*].

— Din magh. *plajvajsz,* idem (< germ. *Bleiweiss*) (Tamás, EHW).

plivás, *plivásuri,* s.n., vezi **plivais.**

plínță, *plínțe,* s.f., vezi **plantă.**

plod, *plóduri,* s.n. Vulva vacii (Spini). Cf. prihod.

— Din v. sl. *plodŭ* (DLR).

plomód, *plomoáde,* s.n. Prispă, podmol (Crăciunelul de Jos, Jidvei, Mihalț). [Var.: *polmod* (Cergăul Mare și Mic, Feisa), *polmon* (Sîncel, Biia)].

— Din *podmol,* prin metateză (< bg. *podmol*) (DLR).

plóscă, *plóște,* s.f. Curcubetă, tigvă (Micăsasa).

— Din bg. *ploska.*

plotoácă s.f.sg. Joc de copii asemănător cu voleiul.

— De la *plotoci.*

plotocí, *plotocésc,* vb. IV tranz. A îndesa, a șifona; a turti. *Cînd am băgat hainele în desagi, toate le-am plotocit.*

— Din *plut* + suf. *-oci* (Frățilă, LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 62—63; idem, *Tîrnave,* p. 195).

plotocít, -ă, adj. 1. Șifonat. *Cămașă plotocită.* 2. Turtit. *Coteă* (= minge) *plotocită.*

— De la *plotoci.*

plumínă, *plumíni,* s.f. Plămîn.

pluști, *plustésc,* vb. IV tranz. și refl. A se pleoști (Bucerdea Grînoasă).

plúti, *plutésc,* vb. IV tranz. 1. A turti, a face ca prin apăsare să capete o formă lățită. *S-a lovit la nas și și l-a plutit.* 2. (Despre aluat) A scădea. *Aluatul s-a plutit jos* (Valea Lungă).

— De la *plut* „cîrn", „pleoștit" (DLR).

plutít adj. (Despre nas) Turtit. Cf. plitănos, tirtoș.

— De la *pluti.*

poc, *pócuri,* s.n. (Învechit) Pachet. Cf. pac.

— Din magh. *pakk.*

pocheláreș, *pocheláreșe,* s.n., vezi **bughilarăș.**

pochiláreș, *pochiláreșe,* s.n., vezi **bughilarăș.**

pociumbós, -oásă, adj. (Despre om) Mic de statură, scund și țeapăn. La Agîrbiceanu: „Popa Bucur, un om de vîrstă mijlocie, scurt, *pociumbos,* aprig..." (*Opere,* IX, p. 418).

— Din *pociumb* + suf. *-os.*

pod, *póduri,* s.n. Loc șes pe un deal, platou.

— Din v. sl. *podŭ* (DLR).

pogán, -ă, *pogáni, -e,* adj., adv. 1. Adj. Zdravăn, solid, bine dezvoltat. *Are șase ani, dar îi pogan ca unu de opt ani.* 2. Adv. Strașnic. *Pogan cîntă copila asta.* La Agîrbiceanu: „... pocni *pogan* din bici și boii plecară din nou cu pas domol" (*Opere,* III, p. 314).

— Din v. sl. *poganŭ* (DLR).

pogoríș, *pogoríșuri,* s.n. Loc în pantă, coboriș. La Agîrbiceanu: „Caii galopau, alergau la trap, la *pogoríșuri* își încordau gîturile" (*Opere,* VIII, p. 284).

— Din *pogori* + suf. *-iș* (var. *-îș*).

póltaș, *póltași,* s.m. Prieten la nenorocire.

— Din magh. *pojtás* „tovarăș, companion" (DLR).

pojíță, *pojíțe,* s.f. Bucată de piele de oaie.

— De la *pojghiță* (DLR).

policră, *policre,* s.f. Nume de familie. *Policra lor este Gherman.*

— Din *poreclă.*

polmód, *polmoáde,* s.n., vezi **plomod.**

polmón, *polmoáne,* s.n., vezi **plomod.**

pológ, *poloáge,* s.n. Petic (la bocanci, la opinci etc.); potlog.

pomeánă, *poméni,* s.f. Pomană. La Ion Brad: „... am făcut *pomeană* mare la atîta popor cum ați văzut..." (RR, p. 244). „Ce-am mai împrăștiat atunci, în februarie, cu *pomeana* lui tata, fie-i țărîna ușoară!" (*Ibidem,* p. 303).

pont, *pónturi,* s.n. Figură pe care o fac băieții la jocul de bită (asemănător călușarilor).

— Din magh. *pont.*

poráv, -ă, *porávi, poráve,* adj. 1. Harnic, iute. 2. Ciudat, smintit, sucit, nărăvaș. *Îi porav, mintenaș îi sare țandăra.*

— Din *poară* + suf. *-av* (DLR).

pore, *porci,* s.m. 1. Persoană care rămîne bătută la jocul de cărți. 2. Pată de cerneală.

porculeán, *porculéni,* s.m. Grămadă mică de fîn; porcoi.

— Din *porc* + suf. *-ulean* (DLR).

porghíci, *porghicésc*, vb. IV tranz. A aduna (struguri, porumb etc.) de pe un loc culeș; a curăța de roade. *Porghicesc via.*

— Din *poghírei*, prin metateză.

porghícit s.n. sg. Faptul de a porghíci. *Am fost la porghícit de cucuruz.*

— Vezi *porghíci*.

porodícă, *porodíci*, s.f. Pătlăgea (Micăsasa, Bîia, Jidvei, Cetatea de Baltă, Feisa). Cf. porodíță.

— Sg. refăcut din *porodíci* (< magh. *paradiesom*).

porodíță, *porodíțe*, s.f. 1. Pătlăgea (Sîncel, Iclod, Pănade). 2. Fel, soi. *Așa-i porodíța lor de oameni faini.* 3. Descendent, urmaș. Cf. porodícă. La Agîrbiceanu : „Acum rabde dumnealui pentru ceea ce-a făcut tot o *porodíță* bărbătească" (*Opere*, IV, p. 188). La Ion Brad : „Am credința că mă va înțelege mai iute ca tine, că nu-i din vița și din *porodíța* noastră, aia tare de cerbice" (UD, p. 21).

— Pentru sensurile 2 și 3, cf. srb. *pórodica* „Nachkommenschaft".

port s.n. Portaltoi (Crăciunelul de Jos).

pórție, *pórții*, s.f. Măsură de capacitate (pentru cereale, grîu, porumb etc.) reprezentînd o jumătate de kg.

— Din magh. *porció* (< lat. *portio*), (Tamás, EHW).

porțolán s.n. Porțelan.

— Din magh. dial. și arhaic *porcolán* (< germ. *Porzellan*) (Tamás, EHW, s.v. **porțelan**).

postáie, *postăi*, s.f. Păstaie (Crăciunelul de Jos, Micăsasa, Cergăul Mare).

postáte, *postăți*, s.f. Postată. *Am cosit azi o postate bună.*

— Din v. sl. *postati*.

poșintóg, **-oágă**, *poșintógi*, *poșintoáge*, adj., s.m. 1. (Om) scund. 2. Snop mic (Feisa).

— Cf. *poșodíc* „copil mic (slab dezvoltat)" (< magh. *posodék*) (DLR).

potiréș, *potirégi*, s.m. Arac (de sprijinit fasolea, roșiile).

pótor s. Jocul miresei pe bani.

— Din *potor*, numele unei monede de aramă din trecut (< magh. *pótura* < pol *pottora*) (Tamás, EHW).

potráeăr, *potrácări*, s.m. Brotăcel. *Cîntă potracăru și cere ploaie.*

— Din *brotac* (< lat. **brotachus*) prin influența magh. *prokátor* „advocat" (CDDE, nr. 184, s.v. *broatec*).

potrocól, *potrocoále*, s.n. Catalog. *Azi nu mi-a pus notă în potrocol.*

potromosí, *potromosésc*, vb. IV tranz. A ascunde. *Unde mi-ai potromosít haina, că n-o găsesc ?*

— Cf. *potromoci* „a ascunde, a face pierdut" (DLR).

potróz adv., s. 1. Adv. (Învechit) Asemenea (cu), la fel (cu). *Copilul tău îi potroz de mare cu ul meu* (Sîncel). 2. S. Soi, fel, neam. *Copilul îi în potrozul lu tată-so* (Lunca Tîrnavei).

povárnică, *povárnice*, adj. f. (Despre femei) Gravidă (Bîia).

— Din *povară* + suf. *-nic(ă)*.

povéste s.f. (La pl., în expr.) *A merge* (sau *a sta*) *în povești* = a discuta, a sta de vorbă.

povestí, *povestésc*, vb. IV intranz. A se ține în dragoste cu cineva. *Ficiorul ăsta povestește cu fata aia.*

povestitór, **-oáre**, *povestitóri*, *povestitoáre*, adj. Vorbăreț, dezghețat. *Nu-i rușinos copilul ăsta, îi tare povestitor.*

— Din *povesti* + suf. *-(i)tór*.

povistáci, *povistáce*, adj. Vorbăreț (Micăsasa).

— Din *povesti* + suf. *-aci*.

pozdáre, *pozdări*, s.f. Resturi de la melițatul cînepii; puzderie.

pózmă, *pózme*, s.f. Bețe legate două cîte două și puse la vîrful clăii ca să nu o strice vîntul (Cetatea de Baltă).

— Din magh. dial. *pózma*, idem (DLR).

prăpădítă, *-e*, adj., s.f. (Femeie) stricată.

prăvăli, *prăvălésc*, vb. IV refl. (În expr.) *A se prăvăli spre bine* = a se însănătoși.

— Din bg. *provalja*, srb. *provaliti*.

premíndă s.f. Hrană pentru drum. *Bagă-ți premîndă în straiță, că ai mult de mers.*

— Din magh. *prémonda*, *prëmonda* (DLR).

prepesténie, *prepesténii*, s.f. 1. Furtună, prăpăd. *S-o rupt norii, mare prepestenie o fost !* 2. (Figurat) Nenorocire. [Var. : *propestenie*]. La Ion Brad : „Pe Alexandru aproape că l-o omorît frate-său ! Doamne, ce *prepestenie*-o mai putut fi ! Arz-o/focu de dușmănie !" (DF, p. 306). Vezi și UD, p. 277 ; RR, p. 64, 67 ; LM, p. 49, 211. La Ion Blăjan : „Și voia să scoată jar din foc cu mîinile mamei. O mînă să se ducă pe o așa *propestenie* la Blaj" (*Omul*, p. 52).

prici, *priciuri*, s.n. Pat mic și jos. Cf. lodvă, păcel.

— Din germ. *Pritsche*.

priciaș, *priciași*, s.m. (Învechit) Pantalon golf.

pricoápsă, *pricoápse*, s.f., vezi **aprícoasă**.

pricóps, *pricópși*, s.m., vezi **apricos**.

prihód, *prihóduri*, s.n. Vulva vacii. Cf. plod.

— Cf. bg. *prohod*.

primár, *primári*, s.m. Fecior care organizează și conduce hora (Bîia). Cf. birău².

— Din lat. *primarius*.

primáș, *primáși*, s.m. Primul viorist într-un taraf. La Ion Blăjan : „O să fie «*primaș*» în bandă, cum a spus domnul învățător" (*Omul*, p. 168).

— Din magh. *primás*, idem (Tamás, EHW).

primă, *prime*, s.f. Cea dintîi zi din lună. *La prima scoatem banii.*

prinde, *prind*, vb. III tranz. și absol. (La jocul de cărți) A da o carte care să preia jocul de la adversar. *Prinde cu ghindă, că nu mai are nici o prinsoare.*

prisonér, *prisonéri*, s.m. Prizonier.

pristin, *pristine*, s.n. Rotiță la capătul fusului ; prisnel.

— Din sl. *prĭstenĭ*, *prŭstenĭ*.

privádă, *privézi*, s.f. Privată, latrină.

privár, *priváre*, s.n. Coridor, pridvor (Micăsasa, Valea Lungă, Roșia de Secaș). [Var. : *prizvar*, *sprivar* (Cergăul Mare)]. La Ion Blăjan : „A adus și tata doi saci plini cu cucuruz, și i-a vărsat în lădoiu de pe *privar*“ (*Omul*, p. 77). Vezi *ibidem*, p. 11, 30. La Ion Brad : „... am auzit scîrțiind ușa de la *prizvar*...“ (DF, p. 57). Vezi și UD, p. 246 și LM, p. 78.

prizvár, *prizváre*, s.n., vezi **privar**.

profésăr, *profésări*, s.m. Profesor. La Ion Brad : „... pe la alt *profesăr*“ (DF, p. 23).

propestènie, *propestènii*, s.f., vezi **prepestenie**.

proțág, *proțáguri*, s.n., vezi **broțag**.

proțáp s., vezi **broțag**.

prun s.m. (În comp.) *Prun spinesc* = = corcoduș (Cergăul Mic). Cf. cricin.

prună s.f. (În comp.) *Prună spinească* = = corcodușă (Cergăul Mic). Cf. cricină.

prut, *prúte*, s.n. Agest (Cetatea de Baltă).

puclógnă s.f. Buruiană care crește prin grîu (Glogoveț).

— Cf. *pucios*.

puculuí, *puculuíesc*, vb. IV tranz. A împacheta.

— Din magh. *pakol*, idem (Tamás, EHW, s.v. *pocoli*).

pui, *pui*, s.m. Puiet de porumb.

púică, *púici*, s.f. Bob de porumb care nu se desface în floricea.

puiúc, *puiúcuri*, s.n. 1. Sertar. *Vezi în puiucu lăzii cheia de la dulap.* La Agîrbiceanu : „Se apropie de masă, îi trase *puiucul* și scotoci vreun sfert de ceas“ (*Opere*, IV, p. 47). La Ion Brad : „Văzînd că n-ajung lingurile, mai scoase din «*puiucul*» mesei încă două“ (DF, p. 417). 2. Despărțitură a șurii în care se țin uneltele. Cf. pleznicar.

— Din *pui* + suf. *-uc*.

pulitíe s.m. sg. (În batjocură) Om mic de statură.

púmili s.m. Cîine (de rasă) mic.

pumnáș, *pumnáși*, s.m. Manșetă la cămașă.

— Din *pumn* + suf. *-aș*.

púne, *pun*, vb. III refl. (În expr.) *A-și pune burta-n draci* = a se ghiftui.

pup, *púpuri*, s.n. 1. Plăcintă cu brînză sau cu varză, cu prune etc., făcută din aluat de pîine și coaptă în gura cuptorului. Cf. hencleș, lipie, lipiu, palaneț. 2. Cocoașă. *Ce pup are moșu ăla în spate !* La Ion Brad : „De te-ai vedea dinapoi / N-ai mai ședea-n sat la noi, / Ca să-ți vezi *pupul* din spate / Ai lua-o-n altă parte !“ (DF, p. 451).

— Din magh. *pup* „gheb“ (Tamás, EHW).

púpăză, *púpăze*, s.f. (Ironic) Gură (rea). *Tacă-ți pupăza ! Toată ziua ai bătut din pupăză, n-ai tăcut de fel.*

— Termen de origine autohtonă. Cf. alb. *pupëzë*, *pupzë*, *pupcë* (Brâncuș, *Vocabularul autohton*, p. 107—108).

puradáu, *puradái*, s.m. Puradel.

— Din magh. *purdé* (Tamás, EHW).

púree s.m. Numele unui joc practicat de tineri la șezătoare.

purtá, *port*, vb. I refl. A se mișca, a umbla. *Trăbă să te porți iute ca să gați de secerat azi.*

pustișág, *pustișáguri*, s.n. Vie părăsită.

— Din *pustiu* + suf. *-șag*.

pustíu adj. 1. (În expr.) *A vorbi pustiu* = a aiura. 2. (În expr.) *A-i fi pustiu* = a-i fi urît.

púșcă s.f. (În sint.) *Pușcă de apă* = = pușcoci.

— Calc după magh. *vizipuska* „pompă de incendiu“.

pușlalău, *pușlalăi*, s.m. Vagabond, haimana. *Umblă (ca un) pușlalău toată ziua.*

pușteáuă, *puștéle*, s.f. Pușchea (Crăciunelul de Jos).

— Lat. *pust(u)la*.

putóre(a) s.m. (art.) Poreclă dată unui om leneș Cf. somnore (a).

— De la *putori* (pl. lui *putoare*) + suf. *-a*.

putregăiós, -oásă adj. Cu putregai. (Figurat) *Inimă putregăioasă / Ce să-ți dau să fii voioasă ?* (Pănade, *Folclor din Transilvania*, IV, p. 151).

— Din *putregai* + suf. *-os*.

puțului, *puțuluíesc*, vb. IV refl. 1. A se aranja, a se găti. 2. A-și curăți încălțămintea.

— Din magh. *pucol* (< germ. *putzen*), idem (Tamás, EHW).

R

ráfe s.f. Rafie (Feisa). Cf. bast.

— Din germ. *Raphia*, idem (DLR).

ráftă s.f. (În expr.) *A-și lua rafta* (*de la cineva* sau *de la ceva*) = a-și lua gîndul (de la cineva sau de la ceva).

ránțoșă s.f. Un joc cu monede care constă din următoarele : unul din jucători dă cu banul de un perete ; după aceea, al doilea dă și el cu banul și, dacă acesta cade la o șchioapă de banul primului jucător, i-l ia.

— Din magh. *ráncos*, cf. *ranț* (în unele jocuri

cu monede „în *ranța*" sau „în *ranț*") (< magh. *rane* „încreștit").

răspăl, *răspele*, s.n. Raşpel.

— Din germ. *Raspel*, idem.

răcătui, *răcătuiesc*, vb. IV refl. A se zbuciuma plîngînd. *Scoală-te de acolo și nu te mai răcătui, că o capeți.*

— Din magh. *reked* „a răgusi" (DLR, s.v. *răcădui*[1]).

răcér(iu), *răcére*, s.n. Țeava prin care trece țuica după ce iese din cazan ; alambic. *Venind acolo, aborii calz să lovește de ițăga răše. Apa aia din răšériu îi transformă îm picuri* (Iclod).

— Din *răci* + suf. *-ar*.

răgălie, *răgălii*, s.f. 1. Capul noduros al unei măciuci. 2. Coroana de la floarea soarelui.

răgălui, *răgăluiesc*, vb. IV tranz. A desfunda, a ogorî, pentru a pune vița de vie (Bîia). Cf. ruguli.

— Din *răgălie* „rădăcina ieșită din pămînt a plantelor (mai ales a copacilor) smulse de vînt, de ape etc." + suf. *-ui*.

răgrută, *răgrúte*, s.m. Recrut.

— Din magh. *regruta*, idem (< germ. *Rekrut*) (Tamás, EHW).

răgulát, -ă, *răgulắți, răgulắte*, adj. Puternic. *Ce om răgulat !* (Adverbial) *L-am lovit răgulat, de mînteni o fost jos.*

răi, *răiésc*, vb. IV refl. și intranz. A slăbi. *Nu știu ce are vaca aia, da așa (s-) o răit de la o vreme încoace, că-i numa piele și oase !*

— Din *rău* (pl. *răi*) sau din *rîie*. Vezi și *riia*.

rămáș, *rămășuri*, s.n. Pariu, rămășag. *Punem rămaș ?* (În jocurile copiilor) *Hai punem rămaș / Pe-un cîne golaș / Pielea mie de mînzare / Carnea ție de mîncare.*

— Derivat postverbal din *rămăși*.

răntui, *răntui, răntuiesc*, vb. IV tranz. A răscoli, a întoarce pe dos. *Am căutat un ac și toată casa am răntuit-o.* [Var. : *rîntui*].

— Din magh. *rántolni* (R. Todoran, MCD, I, p. 90), *ront* „verderben, beschädigen, zugrunde richten" (Tamás, EHW, s.v. *răntui*).

răpușie s.f. (În loc. adv.) *Pe răpușie* = pe întrecute. La Agîrbiceanu : „Înțăleg să lucre *pe răpușie* bărbatul și femeia" (*Opere*, VI, p. 241).

răpușit, -ă, adj. (În loc. adv.) *Pe răpușite* = pe întrecute.

răsfínde, *răsfínd*, vb. III tranz. 1. (Complementul indică foile de pe știuleți) A desface. *Altă merg și răsfíndg foia de pe tuleu... îl desfăcg.* 2. A sufleca (Feisa). [Var. : *răsfunde*]. Cf. suvulca, vîrî.

— Din *răsfrínde* (< *răsfringe*). (Vezi V. Frățilă, AUT, IV, 1966, p. 254.)

răsfúnde, *răsfúnd*, vb. III tranz., vezi **răsfínde**.

răsfúns, -ă, *răsfúnși, răsfúnse*, adj. Suflecat, răsfrînt.

răstél, *răstéle*, s.n. Resteu (la jug).

rătéz, *rătéze*, s.n. 1. Băț, bucată de lemn. 2. Zăvor, încuietoare. La Agîrbiceanu : „O ținea mereu încuiată cu *rătezul* de lemn" (*Opere*, IV, p. 406).

— Din magh. *retesz*, idem.

rățipisă, *rățipise*, s.f. Recipisă.

— Din magh. *recepisz(e)* (Tamás, EHW, s.v. *refepț*).

răváș, *răváșe*, s.n. Fiecare din dungile care apar pe cap la tunsul cu foarfeca. *Nu mă mai tund la cutare, că mă face tot cu răvașe.*

— Din magh. *rovás* „răboj" (DLR).

răvolvér, *răvolvére*, s.n. Revolver (Jidvei).

răzălái s.m. pl. Aluat ras pe răzătoare, care se pune în supă. Cf. frecățel.

— Din magh. *rezelö*. Cf. rade (DLR).

războlí, *războlésc*, vb. IV refl. A-și face loc, a se face comod.

— Din v. sl. *razvaliti* „dissolvere, evertere". Vezi V. Frățilă, AUT, V, 1967, p. 234 ; idem, *Tîrnave*, p. 214—215.

războlít, -ă, *războliți, războlite*, adj., adv. 1. Adj. Liniștit. *Inimă războlită.* 2. Adv. Comod. *Stau războlit, nu mă mai împinge nime.*

— Vezi *războli*.

regálmanégură s.f. (Învechit, mil.) Manevră condusă de rege (Feisa).

resteni, *restenésc*, vb. IV tranz. A răstigni (Sîncel).

rietăluí, *rietăluiésc*, vb. IV tranz. A drege, a repara. *Rietăluiește ce-ai strieat !*

— Din *rietui* (< germ. *richten*) prin schimb de sufix, *-ui* / *-ălui*.

rízlu, *rízli*, s.m. (Mai ales la pl.) Risling.

ricăí, *rícăi*, vb. IV refl. A se scărpina. *Plini de păduchi.... toată noaptea s-o ricăit fiescare* (Feisa).

rîiá, *rîiésc*, vb. I refl. și intranz. (Mai ales despre animale) A slăbi (Feisa). Cf. răi.

— De la *rîie*.

rînjótcă s.f. (Ironic) Poreclă care i se dă unuia care tot rînjește.

— Din *rînji* + suf. *-otcă*.

rîntuí, *rîntui, rîntuiésc*, vb. IV tranz., vezi **răntui**.

rînzós, -oásă, *rînzóși, rînzoáse*, adj. Arțăgos, îndărătnic.

— Din *rînză* + suf. *-os*.

rónghioș, -ă, *rónghioși, rónghioșe*, adj. Încovoiat, sucit.

— Cf. magh. *roncsol* „a strivi, a zdrobi", prin apropiere de *ronghios* „zdrențuros" (< magh. *rongyos*, idem).

rost, *roáste*, s.n. Bețe puse în gard pentru a urzi (Mihalț).

— Lat. *rostrum* (DLR).

róșie, *róșii*, s.f. (La jocul de cărți) Carte de culoare roșie.

rotilă, *rotile*, s.f. Cunună de grîu. *Făce o cunună, o cruce așa sau o rotilă* (Feisa).

— Din *roată* + suf. *-ilă*.

róvină, *róvini*, s.f. 1. Mlaștină. 2. (La pl.) Dire pe care le lasă mucii nespălați, la copii, sub nas.

— Din bg. *rovina* (DLR).

rudăcică, *rudăcici*, s.f. Rădașcă. [Pronunțat : *rudâcică*].

— Din bg. *rogačka*, prin apropiere de *rudă*.

rudiță, *rudițe*, s.f. 1. Prăjină cu care se duce ciubărul cu apă. 2. Hulubă.

— Din *rudă* + suf. *-iță*.

rugulí, *rúgulesc*, vb. IV tranz. A desfunda, a ogori. [*Via*] *o rugulim iarna* (Jidvei). Cf. răgălui.

rugulít s.n. Faptul de a rugulí; desfundat (Jidvei).

— Vezi *ruguli*.

rumenéle s.f. pl. Fard, suliman.

rupătoáre s.f. Melită (Mihalț).

— Din *rup* (ind. prez. de la *a rupe*) + suf. *-(ă)toare*.

rúpt s.n. (În loc. adv.) *Cu ruptul* = cu ziua. *Și-mi dă lucru cu ruptu / De mâncare cu funtu.*

S

sádă, *sáde*, s.f. Copaci rari lăsați pentru sămânță într-o tăietură de pădure.

— Din v. sl. *sadă*.

salău, *sălăi*, s.m. (Învechit) Om care doarme într-o casă străină. *Am avut azi noapte doi sălăi* (Jidvei).

— Din magh. *szálló* „oaspete" (Tamás, EHW).

săbăiță, *săbăițe*, s.f. (Învechit) Croitoreasă Cf. săbăoaică.

— Din *săbău* + suf. *-iță*.

săbăoáică, *săbăoáice*, s.f. Croitoreasă (Feisa). Cf. săbăiță.

— Din *săbău* + suf. *-oaică*.

sălăríță, *sălărițe*, s.f. Solniță.

— Din *sărăriță* (< *sare* + *-ăriță*), prin disimilarea primului *r* la *l*.

sămădáș, *sămădáșuri*, s.n. Socoteală, calcul.

— Din magh. *számadás*, idem (Tamás, EHW).

sămălí, *sămálesc*, vb. IV tranz. A calcula; a compara. *Sămălește-le și vezi dacă-s la fel.*

— Din magh. *számol* (Tamás, EHW, s.v. *sămălui*).

săpói, *săpoáie*, s.n. Tîrnacop (Jidvei). Cf. crampăn.

— Din *sapă* + suf. *-oi*.

sărăcústa s.f. (art.) (În imprecații, cu sens neprecis) *Sărăcusta ta !*

— Din v. sl. *sarakusti* (< gr.).

sársám, *sársámuri*, *sársámuri*, s.n. 1. Unealtă, sculă. 2. (Eufemistic) Organul genital la bărbatului.

— Din magh. *szerszám*, idem (Tamás, EHW).

săsălău, *săsălăi*, s.m. (Ironic) Sas.

— Din *sas* + suf. *-ălău*.

seálă s.f. sg. Umflătură între chișiță și unghie (la vite).

seăunénel, *seăunénce*, s.n. Seăunel. Cf. făicer.

— Din *seaun* + suf. *-enel*.

schiálă s.f. Sfială.

scíleiá, *scíleii*, vb. I tranz. și refl. (Figurat) A suci capul (mintea) cuiva. La Agîrbiceanu : „I se distrează fata și-atît, și-odată va rîde ea însăși cum *a scîleiat* capul unui fecior de popă românesc" (*Opere*, V, p. 32). „Gîndește-te și dumneata cum *se scîlcie* de minți omul, dacă trăiește prea mult în lumea asta" (*Opere*, III, p. 213).

— Din *calce* „călcîi" (sens dispărut din limbă) (DM).

scîmpúș, *scîmpúșe*, s.n. Omușor (Jidvei).

scodolí, *scodolésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) scotoci, a (se) cerceta. *Am scodolit toată casa și n-am găsit cuțitul. Scodolește-te în jâp, poate găsești bumbu.*

scoréț, *scoréțe*, s.n. Jghiab la mașina de semănat porumb.

— Din bg. *skoree* (DM).

scovérzi s.f. pl. 1. Gogoși. La Ion Blăjan : „— Așa cum nu se poate Crăciun fără verze, nu se poate nici Anul Nou fără *scoverzi*" (*Omul*, p. 109). 2. (Figurat) Minciuni. *Îmi spune scoverzi, dar nu-l cred.*

scrociób, *scrocioábe*, s.n. Adăpost provizoriu, colibă, bordei.

sfáșie, *sfáșii*, s.f. Fibră groasă care se coiește de pe cînepă ; fișie.

sfătoși, *sfătoșésc*, vb. IV refl. A face pe deșteptul, a se grozăvi.

— De la *sfătos*.

sfirmitúră, *sfirmitúri*, s.f., vezi **sfirmitură**.

sfírmi, *sfirmésc*, *sfírm*, vb. IV tranz. (Complementul indică știuleții) A dezghioca (Feisa, Micăsasa, Glogoveț). [Var. : *sfurmi* (Bucerdea Grînoasă, Feisa, Sîncel)].

— Din *sfărmă*, trecut la conj. a IV-a probabil și prin influența lui *sfirmica* (< *sfărîma* + *mică*) ; vezi V. Frățilă, AUT, V, 1967, p. 234—236.

sfírmit s.n. Faptul de a sfírmi. [Var. : *sfurmit* (Bucerdea Grînoasă, Feisa, Sîncel)].

sfírmitoáre, *sfirmitóri*, s.f. Instrument de dezghiocat boabe. [Var. : *sfurmitoare* (Sîncel)].

— Din *sfirmi* + suf. *-itoare*.

sfírmitúră, *sfirmitúri*, s.f. Firimitură. [Var. : *sfirmitură*]. La Agîrbiceanu : „— Las', măi, să mai apuce o *sfirmitură* și șoarecii bisericii" (*Opere*, VII p. 210).

— Din *firimitură*, prin apropiere de *sfirmi*.

sfîrnár, *sfîrnári*, s.m. 1. Negustor. La Ion Brad: „Ne-o stricat viile alea vechi, iar de la astea noi vinde strugurii la oraș, ca *sfîrnarii*...” (RR, p. 311). 2. Poreclă dată unuia zgîrcit.

sfîrnărie, *sfîrnării*, s.f. Negoț, comerț. *Umbla în sfîrnării, la toate tîrgurile: lunea la Cetatea de Baltă, joia la Blaj, altă dată la Iernut.*

— Din *sfîrnar* + suf. *-ie*.

sflédер, *sflédere*, s.n. Sfredel (Cetatea de Baltă).

— Din *sfredel*, prin metateză.

sfurmi, *sfurmésc*, vb. IV tranz., vezi **sfîrmi.**

sfurmit s.n., vezi **sfîrmit.**

sfurmitoáre, *sfurmitóri*, s.f., vezi **sfîrmitoare.**

sílvoi s. sg., vezi **silvois.**

silvois s. sg. Magiun (Bîia, Cetatea de Baltă, Crăciunelul de Jos). [Var.: *silvoi*]. Cf. lictar.

— Din magh. *szilvaiz*, idem (Tamás, EHW).

sîntirím, *sîntirime*, s.n., vezi **țîptirimp.**

sitiță, *sitițe*, s.f. Strecurătoare mică (de lapte, de ceai).

— Din *sită* + suf. *-iță*.

sito de móră interj. Expresie care se întrebuințează la strigarea peste sat din ajunul postului de paști (Cergăul Mare).

sîlí, *sîlésc*, vb. IV tranz. 1. A aprinde sîlitorile la obiceiul numit sîlit. 2. A striga la acest obicei cu ocazia începerii postului de paști.

— Din sl. *siliti*.

sîlít s.n. Obicei la lăsatul secului, cînd tinerii spun strigături prin care critică unele defecte ale fetelor și ale altor tineri. Tot atunci, se aprind și niște roți înfășurate cu paie sau cu cîrpe îmbibate cu petrol, care sînt lăsate să se rostogolească dintr-un vîrf de deal.

— Vezi *sîli*.

sîlitoáre, *sîlitóri*, s.f. (La obiceiul sîlitu-l u i) Creangă cu mai multe ramuri la un capăt, pe care sînt înfășurate cîrpe îmbibate cu petrol, cărora li se dă foc.

— Din *sîli* + suf. *-itoare*.

símbră, *símbre*, s.f. Tovărășie. (În expr.) *A-și face simbră* (cu cineva), *a se prinde în simbră* (cu cineva) = a se întovărăși (cu cineva).

sîndăcós, -oásă, *sîndăcoși, sîndăcoáse*, adj. Morocănos, supărăcios.

— Cf. *dicos*.

sîntáre s.f., vezi **asîntare.**

sîntirímb, *sîntirímbe*, s.n., vezi **țîntirimp.**

sînvăsái, *sînvăsăiésc*, vb. IV intranz. A face vrăji; a practica jocul (obiceiul) vrăjitului din ajunul anului nou (Mihalț).

— De la *Sînvăsîi* „Sfîntul Vasile”.

slăb, -ă, adj. (În sint.) *Vreme slabă* = vreme rea. La Agîrbiceanu: „... priveam lumea din oraș, care se grămădise în piață, cu toată *vremea slabă* de afară” (*Opere*, VIII, p. 226).

slobozí, *slobód, slobozésc*, vb. IV tranz. 1. A scoate de sub interdicție. *S-o slobozit lunca și am ieșit cu vitele.* 2. A scădea din preț. La Ion Brad: „*Ar* mai *fi slobozit* la prețul boilor, dar nu se-ndura” (DF, p. 92).

— De la *slobod*.

smelci s. sg. Smalț.

— Cf. germ. *Schmelz*.

smelciuí, *smelciuiésc*, vb. IV tranz. A smălțui.

— De la *smelci*.

smelciuít, -ă, adj. Smălțuit.

— Vezi *smelciui*.

soárte s.f. Placentă (la animale). *O fătat vaca și o țipat soarta.*

— Lat. *sors, -tis*.

soloáncă, *solónci*, s.f. Potîrniche (Jidvei).

— Din magh. *szalonka* „sitar” (Tamás, EHW).

soldá, *sold*, vb. I tranz., vezi **sovîlta.**

somnóre(a) s.m. (art.) Poreclă dată unei persoane căreia îi place să doarmă mult și care e, de obicei, somnoroasă. Cf. putorea.

— Din *somnuri* (pl. lui *somn*) + suf. *-a*.

sovîleá, *sovîle*, vb. I tranz. (Complementul indică aluatul de pîine) A modela în vederea coacerii (Cetatea de Baltă, Sîncel, Iclod, Pănade, Bîia, Jidvei). Cf. sovîlta.

— Lat. **subvolvicare* (< *subvolvere*) (Giuglea, „Langue et Littérature”, II, 1943, p. 54). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 196.

sovîleát, -ă, adj. (Despre aluat) Care e modelat în formă de pîine pentru a fi pus la copt.

— Vezi *sovîlea*.

sovîltá, *sovîlt*, vb. I tranz. (Complementul indică aluatul de pîine) A modela în vederea coacerii (Feisa). [Var.: *solda* (Mihalț)].

— Lat. *sub-volutare* (Giuglea, *loc. cit.*, p. 54). Vezi și Frățilă, *Tîrnave*, p. 196.

spaț s.n. Distanța dintre gura pînzei și spată; spațiu.

— Lat. *spatium*.

spălătoáre, *spălătóri*, s.f. Cîrpă cu care se spală vasele; spălător.

— Din *spăla* + suf. *-(ă)toare*.

spălătúri s.f. pl. Lături.

— Din *spăla* + suf. *-ătură* (pl. *-ături*).

spitái, *spitáie*, s.n. (Învechit) Spital. [Var.: *spitai*].

— Din *ispitai* (< magh. *ispitály*) influențat de *spital*.

spînz, *spînzi*, adj., s.m. (Om) spîn (Mihalț).

sprinten adj. Aspru, strașnic. *Sprinten frig* (Sîncel).

sprivár, *sprivăre*, s.n., vezi **privar.**

stăuínă, *stăvíne*, s.f. Poiană (Cergăul Mare, Cergăul Mic, Glogoveț). [Var.: *stoină* (Valea Lungă)]. Cf. goliște.

— Lat. **stabulina*.

stéblă, *stéble*, s.f. Legătură din mai multe fire răsucite, cu care se string cosițele la capăt spre a nu se despleti.

— Din v. sl. *stiblo*. Vezi Frățilă, *Tirnave*, p. 214—216.

stegáș, *stegáși*, s.m. Tînăr care poartă și joacă steagul la nuntă.

— Din *steag* + suf. *-aș*.

stejăríme s.f. Stejăriș (Cetatea de Baltă, Jidvei).

— Din *stejar* + suf. col. *-ime*.

stinghíe s.f. Parte a corpului unde se îmbină femurul cu oasele bazinului. *L-o lovit la stinghie* (Feisa).

stîrní, *stîrnésc*, vb. IV. 1. R e f l. A (se) inventa : *După aia s-o stîrnit mașinile* (Feisa). 2. T r a n z. A trezi din somn, a deștepta.

stîrpiciúne, *stîrpiciúni*, s.f. (Ironic) Persoană pipernicită, nedezvoltată.

— Din *stîrpi* + suf. *-ciune*.

stógoș, *stógoșă*, adj. (Despre păr) Zbîrlit. La Ion Brad : „— Era unul nu prea înalt, cu părul *stogoș*, și cam tras la față".

stoínă, *stoine*, s.f., vezi **stăuină**.

străcărătoáre, *străcărătóri*, s.f. Strecurătoare (Glogoveț).

— Din *străcurătoare* + *străcătoare*.

străjáce, *străjáce*, s.n. Saltea de paie. [Var.: *strijac* (Cetatea de Baltă)]. La Ion Brad : „... perina și *străjacul* umplut cu paie..." (DF, p. 23).

— Din magh. *strózsák*, idem (< germ. *Strohsack*) (Tamás, EHW, p. 707).

strijáce, *strijáce*, s.n., vezi **străjac**.

strîmbúț, *strîmbúți*, s.m. Cusătură pe ie.

— Din *strîmb* + suf. *-uț*.

stropitór, *stropitóri*, s.m. Cel care stropește via.

— Din *stropi* + suf. *-(i)tor*.

strun, *strúnuri*, s.n. Strung (Cetatea de Baltă).

struț, *strúțuri*, s.n. Cozonac.

súcaș, *-ă*, *súcași*, *súcașe*, adj. Invidios.

— Din *sucă* + suf. *-aș*. Cf. magh. *szokás* (Tamás, EHW, p. 710).

súcă s.f. sg. Ciudă.

sucitúră, *sucitúri*, s.f. Jurubiță de bumbac, păpușă.

— Din *suci* + suf. *-(i)tură*.

suptofițér, *suptofițéri*, s.m. Subofițer.

surdalău, -áie, *surdalăi*, *surdaláie*, adj. (În batjocură) Tăcut, morocănos.

— Din *surd* + suf. *-alău*.

suspín s.n. sg. Astmă.

— Derivat regresiv din *suspina*.

suvuleá, *suvúle*, vb. I t r a n z. A sufleca (Cergăul Mare). Cf. r ă s f i n d e, v î r î.

— Din *sufleca* (< lat. *subfollicare*) prin apropiere de *sovîlca*. (La *sovîlcatul* pînii, de obicei, mînecile sînt *suvulcate*.)

suvulcát, -ă, adj. (Despre mîneci, pantaloni) Suflecat (Cergăul Mare).

— Vezi *suvulca*.

Ș

șărgáci, *șărgáce*, adj. Șarg.

— Din *șarg* + suf. *-aci*.

șbeg s.n. sg. (Cu valoare colectivă) Copii, tineret ; zbeg. *Ce de șbeg s-o strîns pe ulîță după ploaie !*

șeinăli, *șeinălésc*, vb. IV t r a n z. A compătimi, a-i fi milă.

— Din magh. *sajnál*, idem (DLR, s.v. *șăinăli*).

șencălău s. sg. Ceartă, sfadă, scandal.

— Cf. germ. *Schenke* „cîrciumă" sau *Schenkel* „strengar".

șlag, *șlăguri*, s.n. Cîntar pentru lînă.

șogoreásă, *șogorése*, s.f. Cumnată (Feisa).

— Din *șogor* + suf. *-easă*.

șpanioáră s.f. Boală de plămîni (Feisa). [Pronunțat : *șpaȵóră*].

— Cf. magh. arhaic *spanyor* (= *spanyol*) „spaniol". Deci, „boală spaniolă".

șpése s.f. pl. Cheltuieli, speze. *O făcut casa numa pe șpesele lui.*

— Din germ. *Spesen*.

șpiculá, *șpiculéz*, vb. I. 1. R e f l. A se șmecheri. *Te-ai șpiculat*. 2. T r a n z. A umbla cu afaceri, a specula.

șpitái, *șpitáie*, s.n., vezi **spital**.

ștrampòrcomîndánt, *ștrampòrcomîndánți*, s.m. (Învechit) Comandant al unui transport. *Te duci ștramporcomindant la douăzăci și trî dî oamini* (Feisa).

— Din *ștramport* „transport" + *comandant* (după model german).

ștrapáț(i)e, *ștrapáții*, s.f. Alergătură, oboseală. *Mare șirapație pe capul lui, toată ziua umblă*. La Agîrbiceanu : „Firea de țărancă obișnuită cu *șirapațele* trupești, cu munca, se deșteptase în ea" (*Opere*, VII, p. 530).

— Din germ. *Strapaze* „oboseală mare" (DLR).

ștreliț, *șteliți*, s.m. (Învechit) Infanterist în armata rusă.

șteomfănitór, *șteomfăniloáre*, s.n., vezi **șromfănitor**.

șromfáni, *șromfánesc*, vb. IV t r a n z. (Complementul indică struguri) A zdrobi cu picioarele sau / și cu ș t o m f ă n i t o r u l.

șromfănitór, *șromfăniloáre*, s.n. Mustuitor. Cf. c i u m u r l ă u, c i u m u r s l ă u [Var.: *șteomfănitor*]. La Ion Brad : „Apoi zdrobeau boabele cu un băț încingat de corn sau de cireș, *șteomfănitorul*, ca strugurii să se așeze și să încapă astfel cît mai mulți" (DF, p. 395).

— Din *șromfáni* + suf. *-itor*.

șturm, *șturmuri*, s.n. (Învechit) Atac (pe cîmpul de luptă). *Într-o dimineață, la șase, o fost să facem șturm, adică atac* (Valea Lungă).

— Din germ. *Sturm*[angriff], *Sturm*[anlauf] „asalt, iureș".

șucheá, *șuchéz*, vb. I refl. A se sminti, a se prosti.

— Derivat regresiv de la *șucheat* (DLR).

șucheát, -ă, *șucheáți, șucheáte*, adj. Zăpăcit, smintit. La Ion Brad: „Te însori și-aduci vreo *șuchiată*, că una ca Silvia, fi'ertată, nu mai găsești" (DF, p. 350). Cf. șucheiu.

— Din magh. *süket* „surd" (DM).

șúchiu, șúche, *șúchii, șúche*, adj. Smintit. Cf. șucheat.

șúleș, -ă, *șúlești, șúlește*, adj. Zburdalnic, neascultător.

— Din *șui* „smintit" (< v. sl. *šuj*) + suf. *-aș*.

șumitáu, *șumitáuă*, s.n. Dreptar.

— Din magh. *simító*, idem (Tamás, EHW).

șúpă s.f. (În loc. adv.) *Cu șupa* = cu forța (Jidvei).

— Din germ. *Schub* „împingere cu forța" (DLR).

șupítă s.f. (În loc. adv.) *Cu șupita* = cu forța, cu grabă, pe neașteptate.

— Cf. *șupă*.

șúrță, *șurți, șúrțe*, s.f. Șorț. La Agîrbiceanu: „Purtau catrințe înguste... și *șurțe* chindisite" (*Opere*, VII, p. 93).

— Germ. *Schurz, Schürze* (DLR).

șurțúță, *șurțúțe*, s.f. Șorțuleț.

— Din *șurță* + suf. dim. *-uță*.

șvârlénic, *șvârlénii*, s.f. (Învechit) Linie de trăgător.

— Din germ. *Schwarmlinie*, idem.

T

tágă s.f. (În expr.) *A sta taga* = a sta la îndoială în privința îndeplinirii unei promisiuni.

— Cf. *tăgădui*.

tapét, *tapéte*, s.n. Covor.

— Din germ. *Tapete*.

táre adv. Frumos, strașnic. *Ăla știé zice tare eu clanela* (Sîncel).

tăiá, *tai*, vb. I tranz. A întrece. *Ion îl taie pe Niculaie la cîntat.*

tăiecióș, -oásă, *tăiecióși, tăiecioáse*, adj. (Despre obiecte ascuțite) Care taie foarte bine.

— Din *tăia* + suf. *-icios*.

tăitóare s.f. Supă făcută cu tăiței lați (Feisa).

— Din *tăia* + suf. *-itor, -itoare*.

tăpălágă s.f. Om bleg, prost. *O tăpălagă de om, nu știe nimic.*

tărbăceálă s.f. Zăpăceală, încurcătură. *Nu mă mai desfac din tărbăceala asta.*

— Din *tărbăci* + suf. *-eală*.

tărbăci, *tărbăcésc*, vb. IV refl. A se zăpăci, a se buimăci.

tărbăcít, -ă, *tărbăciți, tărbăcite*, adj. Zăpăcit, încurcat, buimac. *Îi tărbăcit de somn.*

tărfár, *tărfári*, s.m., vezi **tirfar**.

tăurénci, *tăurénci*, s.m. Tăuraș.

— Din *taur* + suf. *-enci*.

teceărău, *teceărăuă, teceărăi*, s.n., s.m. 1. S.n. Bucată de lemn cu care se strînge lanțul ce leagă de-a curmezișul lemnele pe car. 2. S.n. Par pe care se bate cînepa melițată (Micăsasa). 3. S.n. Prăjină. 4. S.m. Derbedeu. 5. S.m. Cîine vagabond.

— Din magh. *tekerő(fa)*, idem (Tamás, EHW).

teceărui, *teceăruiésc*, vb. IV. 1. Tranz. A umple pînă la refuz. *Am teceăruit saeu cu mere.* 2. Refl. A se sătura, a se ghiftui. *M-am teceăruit de bunătăți.*

— Din magh. *teker* (DLR).

techerdéu, *techerdéi*, s.m. Haimana, vagabond.

— Din magh. *tekerdő*, idem.

teoăpsă, *teoápse*, s.f. Flegmă.

— Cf. *toapsee* (< lat. *toxicum*).

teocúș, *teocúșe*, s.n. Cornet. Cf. teșcul.

— Din *tioc* + suf. *-uș*.

tericár s.sg., vezi **tirlear**.

teșcát, -ă, *teșcáți, teșcáte*, adj. Înșelat, curățat. *O rămas teșcat la cărți.*

teșcúl, *teșcúle*, s.n. Cornet. Cf. teocuș.

— Sg. neutru refăcut din *teșculă*.

teșcúlă, *teșcúle*, s.f. Cutie. *Dă-mi o teșculă de lemnușe.*

— Din *tașcă* + *șculă*.

tiér, *tiére*, s.n. Farfurie de tinichea. Cf. hîrbeică. La Ion Brad: „Mai taie pită, Lucreție. Adună blidele și pune *tiérele* pentru tocană" (DF, p. 433).

— Din magh. *tányér*, idem (Tamás, EHW, s.v. *talger*).

tiglazău, *tiglazăuă*, s.n. Fier de călcat.

— Din magh. *téglázó*, idem, (Tamás, EHW, s.v. *teglăzău*).

tiglăzui, *tiglazuiésc*, vb. IV tranz. A călca cu tiglazăul.

— Din *tiglazău* + suf. *-ui*; cf. și magh. *téglăz* „bügeln" (Tamás, EHW).

tigorí, *tigorăsc*, vb. IV. 1. Refl. și tranz. A (se) chinui. *Îs tigorit de foame.* 2. Intranz. A tînji. *Copila asta îi de trei ani și tigorește și acuin după fiță.*

tileágă, *tilégi*, s.f. Car cu inima prelungită, aranjat pentru a aduce lemne.

timp s. (În sint.) *La un timp de vreme* = la un moment dat (Jidvei).

timpuí, *timpuésc*, vb. IV refl. A se sforța.

tiribómbie, *tiribómbii*, s.m. Dumbravnic (Sîncel).

tirícăi s. sg. Amestec din făină de porumb și apă, care se dă de mîncare puilor. Cf. mujetură.

tirícăr s. sg. Vezi tricai (Bucerdea Grînoasă, Cergăul Mare). [Var.: *tericăr*].

La Ion Blăjan : „Mama lăsase lîngă masă vasul de lut cu *tericariul* puilor" (*Omul*, p. 14).

tiroleán, *tiroléni*, s.m. Tirolez.

— Din *Tirol* + suf. *-ean*.

tist, *tiști*, s.m. (Învechit) Administrator de moșie.

— Din magh. *tiszt* „funcționar" (Tamás, EHW).

tistălăș s. sg. Fruntea tuicii (Cetatea de Baltă). Cf. f o r ș u ș, o t e ă.

— Din magh. *tisztálás* „distilare, rachiu distilat" (Tamás, EHW).

tistăl(u)i, *tistălutésc, tistălésc*, vb. IV t r a n z. (Învechit) A saluta. *Am onoarea să te tistălesc* (Feisa).

— Din magh. *tisztel*, idem (Tamás, EHW).

tișă, *tișe*, s.f. Cumnată. La Ion Brad : „Mi-a spus *tișa* c-ai fugit iute" (DF, p. 333).

— Prescurtare din *tătăișă*.

tișeálă s.f. Rușine. *La copii li-e mai tișală de învățător ca de părinți* (Biia).

— Din *teși* „a se șfii, a se jena" + suf. *-eală*.

tiucu-tiu interj. Strigăt (adesea repetat) cu care se cheamă găinile. *Tiucu-tiu și neagru nu-i / C-o mîncat-o dumnealui / Vecină, dragă vecină* [Var. : *tiucu-tiucu*].

— Din magh. *tyúk* „găină".

tiúcu-tiúcu interj., vezi **tiucu-tiu.**

tiureác, *tiuréci*, s.m. Carîmb, tureac (Crăciunelul de Jos).

tînăróg, *tînăroáge*, s.n. Pășune lîngă o apă.

— Din magh. *tanárok, tanarok* „umzăunte Wiese am Dorf, umzäunter Wald" (< slav. *travnik* „umzäunte Stelle, Wiese") (Tamás, EHW).

tînguí, *tînguí*, vb. IV r e f l. A se ruga. *Las să să mai tînguie iei o dată cîtă mine și mă duc* (Crăciunelul de Jos). Vezi Frățilă, *Texte*, p. 87, 182.

— Din v. sl. *togovati* (DLR).

tîrfádă s.f. Persoană leneșă, puturoasă. *Mare tîrfadă și omu ăsta, nu face nimic cît îi zua de mare.*

— Din *tîrfoadă*, postverbal de la *tîrfodi*.

tîrfár, *tîrfári*, s.m. Invitat al miresei. *A doua zi dimineața am venit îndărăpt la mireasă, unde am luat pe socri și neamuri ce-o mai avut mireasa și ne-am dus iarăși la noi, cum să zice tîrfari. Asta așa vin să vadă cum o ominit pe mireasă în timpu uspățului* (Micăsasa). [Var. : *tărfar*].

— Cf. *tefterdar* „maestru de ceremonii" (tc. *tefterdar* „ministru de finanțe").

tîrfodi, *tîrfodésc*, vb. IV t r a n z. A șifona. *Vezi cum stai, că-ți tîrfodești hainele.* Cf. t î r n o s i.

— Cf. *tîrfă* „zdreanță, cîrpă" (DLR).

tîrgáș, *tîrgași, tîrgășuri*, s.m. și n. 1. S.m. Tîrgoveț. 2. S.n. Lucruri tîrguite, cumpărături. La Agîrbiceanu : „Își aducea *tîrgașul* în desagi ca tot omul" (*Opere*, IV, p. 125). „... Îi sosiseră din oraș provocări pentru plata altor cîteva sute de zloți — deosebite *tîrgașuri* pe care Dochița le făcuse în cele din urmă patru luni" (*Opere*, VII, p. 410).

— Din *tîrg* + suf. *-aș*.

tîrnosi, *tîrnosésc*, vb. IV r e f l. și t r a n z. A (se) șifona. La Agîrbiceanu : „Patul era nedesfăcut, dar *tîrnosit*" (*Opere*, IV, p. 19). Cf. t î r f o d i.

— Cf. ucr. *tirmositi, te(r)mositi* „stark rütteln, schütteln" apropiat de *tîrnui*. Vezi Bogrea (*Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 240) și Frățilă, *Tîrnave*, p. 216—217.

tîrși, *tîrșésc*, vb. IV r e f l. A se crăcăna. *Nu te tîrși, că îți se vede rușinea.*

— De la *tîrș*.

tîrșítă, *-e*, adj. f. (Despre o femeie) Neserioasă, impudică.

tîrtoș adj. m. (Despre nas) Turtit (Feisa). Cf. p l u t i t.

— Din *tîrtă* + suf. *-os*.

tocăliță, *tocălițe*, s.f. Numele unei colinzi la șcheii de la Cergăul Mic.

— Din bg. *tuka li ste* ? „aici sînteți ?" (Virgil Nestorescu, *Note etimologice*, în SCL, XXXIV, 1983, nr. 4, p. 360—361).

tóină, *tóine*, s.f. Jgheab prin care se scurge mustul din teasc în deșă (Mihalț).

tomnátic, -ă, *tomnátici, tomnátice*, adj. Închis la suflet, tăcut, morocănos, nepopular. [Antonim al lui *văratic*].

— Din *toamnă* + suf. *-atic*.

tomneálă, *tomnéli*, s.f. Logodnă (Cetatea de Baltă, Jidvei).

— Din *tomni* (< *tocmi*) + suf. *-eală*.

tomni, *tomnésc*, vb. IV r e f l. și t r a n z. 1. A comanda (un lucru). *Mi-am tomnit un cojoc.* 2. A se aranja. *Tomnește-ți hainele alea, că nu le-ai îmbrăcat cum trăbă.*

tomnit, -ă, adj. Chipeș, frumos ; cuminte, așezat. *Tomnit ficiorul ăsta, la locul lui, nu-i derbedeu.*

tópșă, *tópșe*, s.f. Mîncare din mămăligă cu brînză.

— Cf. *tapășă* (DLR).

torăi, *tórăi*, vb. IV i n t r a n z. A turui. La Agîrbiceanu : „Gura satului începu *să toráie* și nu se mai opri pînă ce auziră că, la Sînziene, se cunună primarul cu Dochița" (*Opere*, VII, p. 255). Vezi și VIII, p. 14, 19, 36, IX, p. 194.

tornístăr, *tornístăre*, s.n. (Învechit) Raniță (militară).

— Din germ. *Tornister*, idem.

toulcér, *toulcére*, s.n. Pilnie. [Pronunțat : *-o -u*].

— Din magh. *tölcsér*, idem (Tamás, EHW, s.v. *tolcer*).

tráier, *tráieri*, s.m. Treierătoare (Mihalț).

tráștie s.f. Denie.

— Din *straste* (< v.sl. *strasti*, idem). Vezi V. Frățilă, *Tîrnave*, p. 217.

trăncălău, -áuă, *trăncălăi, trăncălăie,* adj., s.m. și f. Prostănac ; neserios.

— R. Todoran (MCD, I, p. 99) îl derivă din magh. *tránkáló* „nedibaci, neiscusit, stîngaci", iar Tamás, EHW, crede termenul maghiar ca fiind de origine românească. DLR îl lucrează ca var. a lui *trăncănău* < *trăncăni.*

trăvăli, *trăvălésc,* vb. IV refl. A se da de-a rostogolul (Jidvei).

— Contaminare între *trînti* și *tăvăli.*

treneámene s.n. pl. Sac cu nutreț pentru cai. *Trencamenele alea ieran găleț de pînză* (Feisa).

tristăr, *tristăre,* s.n. Canea (Crăciunelul de Jos). [Var. : *tristor].*

— Cf. germ. *Trichter* „pîlnie".

tristor, *tristore,* s.m., vezi **tristăr.**

trîndor, *trîndori,* s.m. Trîntor (Feisa, Cetatea de Baltă).

troágnă, *troágne,* s.f. Guturai, troahnă.

troamf, *troamfi,* s.m. Atu (la jocul de cărți).

— Din germ. *Trumf,* dial. *Tronf,* magh. *tromf,* idem (< germ.).

troánchin, *troánchini,* adj. m. Cherchelit (Mihalț).

— Din germ. [Be]*trunkene* „persoană beată, betiv".

tropá, *tropéz,* vb. IV tranz. A da chix, a cădea la un examen.

— Din magh. *tropa, troppa* „a greși, a pierde" (Tamás, EHW).

trun, *trúnuri,* s.n. Pat cu ladă ; tron.

— Din germ. dial. *Truh(e)n* (DLR).

tună, *tun,* vb. I intranz. 1. A intra. *Am tunat în sat.* La Ion Brad : „Îi învăț, da le *tună* pe-o ureche și le iasă pe ailaltă" (DF, p. 15). La Agîrbiceanu : „— Numa să *tune* glonțul prin el..." (*Opere,* III, p. 389). La Ion Blăjan : „Frisăcane, cîine rău, / *Tune* dracu-n capul tău, / De cînd ești în institut, / Multe rele ne-ai făcut" (*Omul,* p. 177). 2. (În expr.) *A tuna* (popa) *în biserică* = a începe slujba.

turíște, *turiști,* s.f. Ocol, strunga oilor. [Var. : *turliște].* La Agîrbiceanu : „Mi-i degrabă, că am acasă trei capete de vită în grajd, și niște oi în *turiște*" (*Opere,* IV, p. 253).

— Din bg. *torište.*

turlíște, *turliști,* s.f., vezi **turíște.**

turná, *torn,* vb. I tranz. A vomita.

— Lat. *torno, -are* (DLR).

turnumeátă s.f. Pleavă mai mare (Jidvei).

— Din bg. *tărnomet* (DLR, s.v. *tîrnomată*).

turtúșă, *turtúși,* s.f. Bulgăre de zăpadă (Cetatea de Baltă).

— Din *turtă* + suf. *-ușă.*

tușcáncă, *tușcáne,* s.f. Țigară italiană, toscană.

tușín, *tușíni,* s.m. „Un fel de mîț care se hrănește cu ghindă" (Micăsasa).

túțu s.m. art. (Învechit) Bunic, moș.

— Prescurtare din *tătuțu* (< *tată* + suf. *-uț*).

Ț

țai s.m., vezi **țaie.**

țaie s.n. Drojdie, plămădeală (Lunca Tîrnavei). [Var. : *țai* (Feisa, Cetatea de Baltă, Jidvei]. Cf. drojdiuțe.

— Cf. germ. *Teig,* prin mijlocire săsească, „aluat".

țăpoș, -ă, *țăpoși, țăpoșe,* adj. Zbîrlit. Cf. borzoș.

— Din *țapă* (< *teapă*) + suf. *-oș.*

țăpărúie, *țăpărúi,* s.f. Aschie mică. Cf. vițichie.

— Din *țeapă* + suf. dim. *-ăruie.*

țărúză, *țărúze,* s.f. Creion cu care se scria pe tăbliță (Crăciunelul de Jos). [Var. : *țîruză].*

— Din magh. *ceruza,* idem (Tamás, EHW, s.v. *țeruză*).

țeli, *țelésc,* vb. IV tranz. A ochi, a trage la țintă. La Agîrbiceanu : „— Popa nostu *țelește* bine. Asta să fie în bătaie, știu că n-ar trimite gloanțele vîntului" (*Opere,* V, p. 115).

— Din germ. *zielen,* idem.

țerțín, *țerțíne,* s.n. (Învechit) Compas.

țiba interj. Strigăt cu care se alungă cîinii. Cf. cuști. La Ion Brad : „Cîinii ciobănești începură să hămăie, se repeziră la ei ca la urs... — *Țiba,* mă, nebunilor ! apăru și Ană, soția păcurarului din stînă" (LM, p. 103).

țifraș, -ă, *țifrași, țifrașe,* adj. Frumos.

— Din *țifră* + suf. *-aș* sau din magh. *cifrás,* idem (Tamás, EHW, s.v. *țifră*).

țifrișág, *țifrișáguri,* s.n. Mîndrie.

— Din magh. *cifraság* (Tamás, EHW, s.v. *țifră*).

țiglédie, *țiglédii,* s.f. Tagmă, societate.

țimburúș, *țimburúșe,* s.n. Sfîrcul țîței.

țineuí, *țíncui,* vb. IV tranz. A verifica dacă un pepene este copt făcîndu-i o țencușă.

— Din germ. *zinken* „a marca cu semne".

țineúș, *țincúșe,* s.n. (Învechit) Act, document.

țíndăr s. sg. (Învechit) Prestigiu, autoritate. *Dacă nu le ții de cuvînt, ți-ai pierdut țíndărul în fața mea.*

țípa, s. f. art. Numele unei figuri la jocul de copii numit de-a bicica.

— Derivat imediat de la *țipa* „a arunca".

țipá, *țíp,* vb. I tranz. 1. A arunca, a azvîrli. *Țipă țărîna din mînă.* 2. A alunga. *Ăla ș-o țipat muierea de la casă.* 3. A vărsa. *Țipă apa din pahar !* 4. Refl. A se repezi (pînă undeva). *Mă țip pînă la a noștri și vin mîinteni.* La Agîrbiceanu : (2) „Pe tine te-*au țipat* din slujbă nu pe mine" (*Opere,* IV, p. 290). La Ion Brad : „L-*am țipat* io afară din casă, tu ? " (DF, 91). (1) „... Și i-am zis, mă omule, eu mă sui, da nu-s harnică *să* mai *țip* zăpada de-acolo" (RR, p. 268). „Și o sută cincizeci de kile de grîu, la toți. Jumătate buruiană, de l-*am țipat* la galițe" (RR, p. 306).

țipíc, *țipíci,* s.m. Papuc de casă.

— Din magh. *cipők* „pantofi" (Tamás, EHW).

țîtroámă, *țîtroáme*, s.f. Lămîie.

— Din magh. *citrom*, idem (Tamás, EHW).

țîgă interj. Strigăt (adesea repetat) cu care se cheamă porcii. Cf. c i u g u.

țîngalău, -áuă, *țîngalăi, țîngaláie*, adj., s.m. și f. 1. Clopoțel la gîtul mînjilor. 2. (Om) neisprăvit.

— Din interj. *țîng* + suf. *-ălău*.

țîntirimp, *țîntirîmpe*, s.n. Cimitir (Pănade). [Var.: *sintirim* (Feisa), *sintirimb* (Sîncel)].

— Din magh. *cinterem*, idem (< lat. *cimeterium*) (Tamás, EHW, p. 820).

țîrúză, *țîrúze*, s.f., vezi **țăruză**.

țîtáre, *țîtări*, s.f. (Învechit) Chitanță.

țócu-n poc (În e x p r.) *A veni cu țocu-n poc* = a veni cu cățel, cu purcel. La Ion Brad: „... ăștia vin cu *țocu-n poc* la noi..." (DF, p. 348).

— Din germ. (mit) *Sack und Pack*, idem, propriu: „cu sacul și cu pachetul", de unde și împrumutul magh. *cakkompakk, cakompak(k)*, idem (Cf. Tamás, EHW).

țúcăr s.n. 1. (Învechit) Zahăr. 2. Bomboane lungi, colorate.

— Din germ. *Zucker*.

țug s.n. Curent de aer. La Ion Agîrbiceanu: „Le-am deschis, și-acum unii dintre domni tot strigă că-i *țug* și că ar trebui închise ușile" (*Opere*, X, p. 219).

— Din germ. *Zug*.

țurie interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii înhămați să dea înapoi.

— Din germ. *zürück*.

țúști s.m. Biberon. Cf. ț u ț ă l.

— Din magh. *cucli*, idem (< germ. *Zuzel*) (Tamás, EHW, s.v. *fuzlă*).

țúțăl, *țúțăle*, s.n. Biberon (Jidvei). Cf. ț u ș l i.

— Din germ. (austr.-bavarez) *Zuzel*, idem.

țùxfilăr, *țùxfilări*, s.m. (Învechit) Plutonier. [Var.: *țuxfirăr* (Jidvei)].

— Din germ. *Zügführer*, idem.

țùxfirăr, *țùxfirări*, s.m., vezi **țuxfilăr**.

U

ucíde, *ucíd*, vb. III t r a n z. (Complementul indică animale) A tăia (Jidvei). *Mine ucidem porcu*.

a(-și) uita, (*îmi*) *uit*, vb. I r e fl. cu pron. în dativ. A uita. La Agîrbiceanu: „*Nu-ți uita* de promisiune" (*Opere*, XII, p. 15). „... Se juca împreună cu ei, *uitîndu-și* că e școlar la oraș" (*Opere*, VIII, p. 34). „... Să-i arate cumva că nu *și-a uitat* de el" (*Opere*, VIII, p. 113). La Ion Blăjan: „Se vede că *și-au uitat* de înțelesul pe care l-or fi avut să nu vorbească despre infirmitatea mea de față cu mine" (*Omul*, p. 73). „Se părea că *și-au uitat* de mine" (*Omul*, p. 78).

úită interj. Uite! *Uit-o! Uită-l!*

ulceáuă, *ulcéle*, s.f. Ulcică.

uléi s.n. (În s i n t.) *Ulei de lampă* = gaz.

ultoáie, *ultói*, s.f. Pom altoit.

ultói, *ultoáie*, s.n. Altoi.

ultui, *ultuiésc*, vb. IV t r a n z. 1. A altoi. 2. (Învechit) A vaccina.

ultuitúră s.f. Viță altoită.

— Din *ultui* + suf. *-itură*.

únger, *úngere*, s.n. Uger (Mihalț).

unghéț, *unghéțe*, s.n. Uliță dosnică. Cf. h u d ă, v e n g h e l e u. La Ion Brad: „Uite pe *unghețul* ăsta în sus șade Ricu Ninei Ciubotarului" (DF, p. 155).

— Din *ungher* (< lat. **anglarius* = *angularius*), prin schimb de sufix *-er (-ar)* / *-eț*.

unsúră s.f. 1. Untură (de porc, de giscă etc.). 2. (În s i n t.) *Unsură de obraz* = cremă de față.

— Din *untură* (< lat. *unctura*), influențat de *unsoare* (< *uns* + *-oare*).

urculáș, *urculășuri*, s.n. Cusătură pe cămașă sau pe ie.

urechiúșă, *urechiúși*, s.f. Urecheiniță (Bîia, Crăciunelul de Jos, Mihalț).

— Din *ureche* + suf. dim. *-ușă*.

úrlab s.n. (Învechit) Permisie.

— Din germ. *Urlaub*, idem.

ursúc s. sg. Apă murdară de la spălatul lînii; usuc.

urzoáie, *urzói*, s.f. Urzitor.

— Din *urzi* + suf. *-oaie*.

uspáț, *uspéțe*, s.n. Nuntă (Burcedea Grînoasă, Mihalț).

ustulúș, *ustulúși*, s.m., vezi **astăluș**.

úța interj. Strigăt (adesea repetat) cu care se cheamă rațele.

V

văfelștîștánd s.n. (Germanism) Suspendarea atacului (Feisa).

— Din germ. *Waffenstillstand* „armistițiu".

válos, *válose*, s.n. (Învechit) Rezultat, răspuns scris.

— Din magh. *válasz* „răspuns" (Tamás, EHW).

vándră s.f. (În e x p r.) *A umbla vandra* = a vagabonda.

— Din magh. *vándor* (< germ. *Wanderer*) (Tamás, EHW).

vaporá vb. I r e fl. A se evapora (Feisa).

várdă, *várde*, s.f. Sentinelă; gardă.

— Din magh. *várda*, idem (< germ. *Warte* „turn de observație, foișor").

văcălăș s.n. sg. Tencuială.

— Din magh. *vakolás*, idem (Tamás, EHW).

văcălui, *văcăluiésc*, vb. IV t r a n z. A tencui.

— Din magh. *vakol*, idem (Tamás, EHW).

văduoáie, *văduói*, s.f. Văduvă.

văduói, *văduói*, s.m. Văduv, văduvoi.

— Din *văduu* + suf. *-oi*.

vălîntúe s.n. sg. (Rar) Grămadă, mulțime. *S-o adunat oamenii vălîntuae.*

vândrălắu, -áuă, *vândrălắi, vândrălắie*, adj., s.m. și f. Vagabond. *Cf.* h ă n d r ă l ă u.

— Din *vândrăli* „a umbla vandra, a vagabonda" (<magh. *vandarol*, idem) + suf. *-ălău*.

vărátic, -ă, adj. 1. Vorbăreț, popular, isteț. 2. Loc de pășunat în timpul verii (Cergăul Mic).

— Din *vară* + suf. *-atic*.

veácă, *veci*, s.f. Veșca sitei.

veárdă, *vérde*, s.f. Vadră (Feisa).

— Din *veadră* „vadră" prin metateză.

véclu s.m. sg. (Învechit) Franzelă.

— Din magh. *vekni, veknyi*, idem (< germ. *weken*), ca *chiflu* (< magh. *kifli*) (Tamás, EHW).

véltăr, *véltări*, s.m. (Învechit) Sanitar (Jidvei).

vengheléu, *vengheleáuă*, s.n. Uliță dosnică înfundată. *Cf.* u n g h e ț, h u d ă.

vérnic, -ă, *vérnici, vérnice*, adj. Vrednic.

veselós, -oásă, *veselóși, veseloáse*, adj. Vesel, bine dispus. *Gazda-i veseloasă* (Cetatea de Baltă, în *Folclor din Transilvania*, IV, p. 27).

— Din *vesel* + suf. *-os*.

véșchie, *véșchii*, s.f. Așchie (Mihalț).

— Contaminare între *veșichie* și *aschie*.

veșichie, *veșichii*, s.f., vezi **vițichie.**

viástră, *viéstre*, s.f. Viespe (Sîncel, Bîla, Iclod, Bucerdea Grînoasă, Pănade, Lunca Tîrnavei). [Pronunțat: *žástră*]. [Var.: *viaspră* (Mihalț), *viespre* (Feisa, Crăciunelul de Jos), *vieste* (Cergăul Mic)]. *Cf.* a l b i n ă, a r ș i ț ă.

viáspră, *viéspre*, s.f., vezi **viástră.**

viéspre, *viéspre*, s.f., vezi **viastră.**

viéste, *viești*, s.f., vezi **viastră.**

vigán, -ă, *vigáni, vigáne*, adj. Vioi.

— Din magh. *vigan* „vesel, mulțumit" (Tamás, EHW).

vighitór, *vighitóri*, s.m. Paznic de vii. *Cf.* v î n ț i l e r.

— Din *veghea* + suf. *-itor*.

vijlár, *vijlári*, s.m. (Învechit) Cîrnățar.

— Din *vijli* + *-ar*.

vijli, *vijli*, s.m. Crenvurști.

— Din magh. *vizsla* sau scr. *vižle*, idem (Tamás, EHW).

vinăcsăríe, *vinărsării*, s.f. Velniță.

— Din *vinars* + suf. *-ărie*.

vínclu s. sg. Unghi, colț.

— Din germ. *Winkel*, idem.

vindíe, *vindíci*, s.m. (Învechit) Oaspete, musafir.

— Din magh. *vendég*, dial. *vendig*, idem (Tamás, EHW).

vinitúră, *vinitúri*, s.f. Venetic, străin.

— Din *veni* + suf. *-itură*.

vinós, *vinóși*, adj. m. Plin de vin; cherchelit. (Adverbial) *Aseară a venit cam vinos.*

— Din *vin* + suf. *-os*.

vințilér, *vințiléri*, s.m. Paznic la vii. *Cf.* v i g h i t o r. La Ion Brad: „*Vințilerul* vă conoaște, că-i Gligor. Vă caută el niște struguri dulci, busuiocești" (DF, p. 113). „Ori te-ai făcut *vințeler* în locul lui Gligor?" (UD, p. 21).

— Din magh. *vincellér*, idem (Tamás, EHW).

vipt s.n. sg. (Aproape ieșit din uz) 1. Bucate. 2. Întreținere la internat (casă și masă).

— Lat. *victus* (DM).

víșpan, *víșpani*, s.m. (Învechit) Prefect.

— Variantă a lui *fișpan* (< magh. *főispán*, Tamás, EHW).

viț, *vițuri*, s.n. Glumă, banc.

— Din germ. *Witz*.

vițichíe, *vițichíi*, s.f. 1. Aschie. 2. Aprinzătoare pentru foc, aschie lungă (Cergăul Mare). [Var.: *viținie* (Micăsasa), *veșichie* (Crăciunelul de Jos), *vițichie* (Mihalț)]. *Cf.* ț ă p ă r u i e.

— Lat.* *viticula* (< *vitis*). Vezi Frățilă, AUT, IV, 1968, p. 278, idem, *Tîrnave*, p. 198—199.

viticultór, *viticultóri*, s.m. Viticultor (Crăciunelul de Jos).

— Din *viticultor*, prin apropiere de *viță* (de vie).

viticultúră s.f. Viticultură (Crăciunelul de Jos).

— Din *viticultură*, prin apropiere de *viță* (de vie).

vițițíe, *vițițíi*, s.f., vezi **vițichie.**

vix s.n. (Învechit) Cremă de ghete. *Cf.* b o x.

— Din germ. dial. *Wix*, idem, sau magh. *viksz*, idem (Tamás, EHW).

vizítă, *vizíte*, s.f. (Învechit) Vizită.

— Din germ. *Visite* (cu accentul pe al doilea *i*).

vízirățắpt, *vízirățắpte*, s.n. Rețetă (Feisa, Pănade).

— Din germ. *Visiterezept*.

vílceág, *vílceáguri*, s.n. (Învechit) Recompensă.

— Din magh. *váltság* „bani de răscumpărare" (Tamás, EHW, s.v. *vălceag*).

vílced, -ă, *vílcezi, vílcede*, adj. 1. Albastru, vînăt. *Îs vilced de frig.* 2. Cu cearcăne la ochi, încercănat.

— Din *virced* (<*vircă* „vînătaie" + suf. *-ed*). Pentru *lë*>*ré*, cf. *milced* (<*mircd* < lat. *marcidus*) (Pascu, *Sufixele*, p. 64—65).

vînturáșcă, *vînturáște*, s.f. Vînturește, ciur de vînturat (Bucerdea Grînoasă).

vírí, *vír*, vb. IV t r a n z. A sufleca (Cergăul Mare).

vîricá, *vîríc*, vb. I tranz. A sufleca (Lupu). Cf. răsfînde, suvuica, vîrî.

— Contaminare între *viri* și *sufulca*.

vîricát, **-ă**, adj. (Despre mineci, pantaloni) Suflecat (Lupu).

— Vezi *virica*.

vîrít, **-ă**, adj. Suflecat (Cergăul Mare).

— Vezi *virî*.

vîrzóg, *vîrzógi*, s.m. Ghemotoc.

vîțichie, *vîțichii*, s.f., vezi **vițichie**.

vlădiță, *vlădițe*, s.f. Mlădiță (Crăciunelu l de Jos).

voáșpăr s. sg. Negru de fum.

— Din magh. *vaspor*, idem (Tamás, EHW, s.v. *vaspor*).

vrână, *vráne*, s.f. 1. Fiecare din găurile de la fluier. La Ion Blăjan: „Tata mi-a adus fluiera la gură, eu am suflat în ea, iar dînsul îmi ridica și-mi așeza degetele pe *vrane* după cum a socotit că ar fi sunat cîntecul" (*Omul* p. 30). 2. Anus. [Var.: *vreană* (Jidvei)].

— Din bg. *vrana* (DM).

vreáná, *vrén-*, s.f., vezi **vrană**.

Z

zar, *záruri*, s.n. Încuietoare (la ușă); broască; zăvor. La Agîrbiceanu: „Iar unul din învățători, uitîndu-se la *zarul* stricat, zise: — Cum încuiem noi ușa asta?" (*Opere*, IV, p. 60). „Ștrengari, bat ulițele pînă se-ncepe școala. De atunci, *zar* la poartă, neiculiță" (*Opere*, VIII, p. 19).

— Din magh. *zar*, idem (< sl. *zavor*) (Tamás, EHW).

zasc, *záscuri*, s.n. Pat (la claie) (Felsa).

— Din magh. *ászkot*, acuz. lui *ászok*, idem (Tamás, EHW).

zăcăli, *zăcălésc*, vb. IV intranz. A zăcea (din cauza bolii), a boli.

— Din *zace* + suf. *-ăli* (cf. *prădăli* < *prăda*, *împungăli* < *împunge*, *drăgăli* < *drag*).

zădări, *zădărésc*, vb. IV tranz. A împiedica, a opri (din lucru). La Ion Brad: „Mi-i că împuiază capul oamenilor cu sfîrșitul lumii, cu Apocalipsa lor și-i *zădărește* de la lucru" (DF, p. 327).

— Din bg. *zadarjam*, scr. *zadariti* (DEX).

zăgăraie, *zăgărăi*, s.f. Bordură de blană la gulerul paltonului.

zăgărăi, *zăgărăiésc*, vb. IV refl. și tranz. A (se) zăpăci (de prea multă gălăgie).

zăpărăcit, **-ă**, adj. Slab, debil. *Mielu ăsta nu trăiește, îi lare zăpărăcit.*

zăstăm adv. *De zăstăm* = pentru totdeauna, pe vecie, veșnic.

zătoáne s. pl. Capriciu, toană. *Vremea asta-i cu zătoane, cînd plouă, cînd îi soare.*

zătoní, *zătonésc*, vb. IV tranz. A înjura, a blestema, a dori răul (cuiva).

zătór, *zătoáre*, s.n. Țîța scroafei.

zăuși, *zăușésc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) încurca, a (se) zăpăci. Cf. căldări, căuși.

— Contaminare între *zăpăci* și *căuși*.

zăușít, **-ă**, adj. Zăpăcit.

zbea, *zbea*, vb. II, pers. 3 sg., refl. 1. (Despre lichide) A se evapora. 2. (Despre un loc) A se zvînta.

zbiță, *zbițe*, s.f. Șuviță (de păr, de lînă). *S-a făcut doi berbeci cu zgițăle de aur* (Sîncel).

zburătură, *zburătúri*, s.f. Obiect (bucată de lemn, piatră etc.) cu care se aruncă. *Mă frate, după ăi cu zburături* (Jidvei).

— Din *zbura* + suf. *-ătură*.

zburătări, *zburătărésc*, vb. IV tranz. A arunca sau a lovi cu zburături. La Agîrbiceanu: „Prin ogradă *zburătărea* bătrînul cu ce-i venea în mînă" (*Opere*, IV, p. 48). „Dar nici nu-l vede nimeni, nici nu poate spune cineva de unde cîntă, să-l poți *zburătări* cu o piatră (FDGN, p. 27).

zdopúș, *zdopúșuri*, s.n. Dop.

zdroábă s.f. Oboseală (mare), chin. Cf. zoală. La Agîrbiceanu: „Dar toată alergarea și toată *zdroaba* lui fură zadarnice" (*Opere*, III, p. 169). „După multă *zdroabă*, părintele se convinse, în urmă, că baba avea dreptate" (*Opere*, IV, p. 188). „N-am putut afla nici un loc vacant... cu toată *zdroaba* mea de pînă azi" (*Opere*, IV, p. 268). „Cu multă *zdroabă* a ajuns călare pe luntre..." (*Opere*, V, p. 81). „Săptămînile trecură cu destulă neliniște și *zdroabă* pentru Nastasia" (*Opere*, VI, p. 14). La Ion Brad: „Dacă n-avem nutreț destul, degeaba toată *zdroaba* și toate angajamentele noastre" (RR, p. 329).

— Derivat imediat de la *a (se) zdrobi*.

zdrob, *zdróburi*, s.n. 1. Vreasc. Cf. hebetic. 2. (În expr.) *A se face zdrob* = a se zdrobi; a se frămînta, a se chinui. La Ion Brad: „... nu știi ce înseamnă să ai niște copii prăpădiți, pentru care să te zbați, *să te faci zdrob*" (LM, p. 97).

— Derivat postverbal de la *zdrobi*.

zdronj, *zdrónjuri*, s.n. Colț de pîine. Cf. călcîi, cîrfoi.

zdruhăit adj. m. Convulsiv. *Rîs zdruhăit.*

zgîrcă s.f. Avar, zgîrcit.

— Derivat postverbal din *zgîrci*.

zgrăbăli, *zgrăbăl*, vb. IV tranz. și refl. A (se) zgîria (Jidvei).

— Cf. *zgrăbunță* „zgîrietură, bubă".

zgribulice(a) s.m. (art.) Poreclă dată unui om căruia îi este mereu frig, care se tot zgribulește.

— Din *zgribuli* + suf. *-icea* (< *-ici* + *-ea*).

zgulí, *zgulésc*, vb. IV refl. A se ghemui (din cauza frigului).

zgulire s.f. Ghemuire (mai ales din cauza frigului). La Agîrbiceanu: „... umerii i se

adunau într-un fel de *zgulire*, ca și cînd i-ar fi fost frig sau frică" (*Opere*, III, p. 183).

zîngăli, *zîngălesc*, vb. IV tranz. și refl. A (se) mînji, a (se) murdări.

zîngălit, -ă, adj. Murdar.

zîrnă, *zîrne*, s.f. 1. Un fel de buruiană care se pune pe tăieturi; prin alte părți îi spune tăietoare (Jidvei). 2. Murdărie, excremente.

— Din sl. *zrŭno* „boabă", „grăunte" (DEX).

znăgă, *znăge*, s.f. Moft. *Ce tot faci znagă la mîncare?*

zo interj. Zău!

— Lat. *deus*.

zoăia interj. Zău!

zoălă s.f. Frămîntare, oboseală (mare), zdroabă. La Agîrbiceanu: „Multă alergare, multă *zoală*, pe cai" (*Opere*, VII, p. 27).

zob, *zóburi*, s.n. Rămășiță de la tăiatul lemnelor cu securea; așchie.

zóio interj. Zău!

— Din *zo* (< *zău*) + *io* „eu".

zvîrlită, *zvîrlite*, s.f. Distanță la care ajunge un băț aruncat; aruncătură, zvîrlitură.

— De la *zvîrli*.

Universitatea din Timișoara
Bd. Vasile Pîrvan, nr. 4